

ลีลาการใช้ภาษาในสารคดีสำหรับเด็ก

โดย

นางสาวปรางทิพย์ กัมพลาศิริ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2545

ISBN 974-653-273-1

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

STYLE OF LANGUAGE USE IN NON - FICTION FOR CHILDREN

By

Prangtip Kumpalasiri

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Thai

Graduate School

2002

ISBN 974-653-273-1

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ลีลาการใช้ภาษาใน
สารคดีสำหรับเด็ก” เสนอโดย นางสาวปรางทิพย์ กัมพลาศิริ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราวรรณ คงคล้าย)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่..... เดือน..... พ.ศ. ....

ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธชาติ โปธิบาล

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

..... กรรมการ

(อาจารย์ มณฑนา วัฒนถนอม)

..... / ..... / .....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธชาติ โปธิบาล)

..... / ..... / .....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ)

..... / ..... / .....

K41411007 : MAJOR : THAI

KEY WORD : STYLE OF LANGUAGE USE IN NON - FICTION FOR CHILDREN

PRANGTIP KAMPALASIRI : STYLE OF LANGUAGE USE IN
NON - FICTION FOR CHILDREN. THESIS ADVISOR ASST.PROF.

BHUDDHACHART POTHIBAL,Ph.D. 152 pp. ISBN 974 – 653 – 273 – 1

The objective of this thesis is to study and classify the categories and composition of non-fiction for children of ages 6-11. In addition to this, the thesis studies the style of language use in non-fiction for children by examining the 34 non-fiction stories which have received awards from National Committee for Book Development in the period 1986-1999.

The thesis shows that non-fiction for children can be divided into 6 categories : Animal, Plant, Personal, Place, Object and General. It also shows that the non-fiction employs 2 strategies of presentation : performer presentation strategy and non-performer presentation strategy.

The study of composition of the non-fiction for children found that it consists of 3 parts : an introduction part, an information part, and a conclusion. The introduction employs one of 8 tactics of story opening. The conclusion utilises one of 11 possible tactics of story closing.

The study of the language use in non-fiction for children found that 9 different styles of word use are applied. The majority of the sentences used is compound sentence. There are 11 kinds of cohesions, 5 kinds of discourses. Tactical writing is used for narration most and figure of speech used simile.

The thesis concludes that what makes non-fiction for children outstanding, is the writer's ability to select a language composition that is suitable for the target group, making children read with interest and curiosity.

Department of Thai Graduate School, silpakorn University Academic Year 2002

Student's signature.....

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จเรียบร้อยได้ดี เนื่องจากผู้เขียนวิทยานิพนธ์ได้รับความกรุณาและได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธชาติ โปธิบาล อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ซึ่งเป็นผู้ให้คำแนะนำในการศึกษาหัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ อีกทั้งยังได้กรุณาสละเวลาตรวจแก้ไข และให้คำปรึกษาที่ดี อันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์กรรมการผู้สอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ อาจารย์มณฑนา วัฒนถนอม และผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำแนะนำ ตรวจแก้ไข และให้รายละเอียดเพิ่มเติมให้วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ทุกท่านที่ได้ถ่ายทอดความรู้ และให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์มาตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษาอยู่ในสถาบันแห่งนี้มาตั้งแต่ระดับปริญญาตรี

ขอขอบคุณ หัวหน้าแผนกสารบรรณกรรม คุณสุพิศ ม่วงสวย ที่ให้ความเมตตาและความช่วยเหลือ และขอขอบคุณกำลังใจจากเพื่อน พี่ ทุกคน ในส่วนหนังสือส่งเสริมการอ่าน ๑ องค์การคำของคุรุสภา ที่มอบความรัก และความห่วงใยด้วยดีเสมอมา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้ผู้เขียนมีกำลังใจและประสบความสำเร็จได้

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นภวัลย์ กัมพลาศิริ ที่เป็นแรงผลักดันในการศึกษาต่อระดับปริญญาโท และขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อปฐุม คุณย่า จำลอง และคุณปู่เต็ม ผู้ซึ่งสนับสนุนการศึกษาและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ให้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
ความมุ่งหมายของการศึกษา.....	๕
สมมติฐานของการศึกษา.....	๕
ขอบเขตของการศึกษา.....	๕
วิธีดำเนินการศึกษา.....	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๘
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒ ความรู้เกี่ยวกับสารคดีและหนังสือสำหรับเด็ก.....	๑๒
๑. ความรู้เกี่ยวกับสารคดี.....	๑๒
๒. ความรู้เกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก.....	๑๖
๓ วิเคราะห์ประเภทและองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก.....	๒๔
๑. ประเภทของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก.....	๒๔
๒. องค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก.....	๔๖
ส่วนนำเรื่อง.....	๔๗
ส่วนเนื้อเรื่อง.....	๕๘
ส่วนสรุปเรื่อง.....	๖๖

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๔ วิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก.....	๗๕
๑. การใช้คำ.....	๗๕
๑.๑ คำมูล.....	๗๖
๑.๒ คำซ้อน.....	๗๙
๑.๓ คำซ้ำ.....	๘๖
๑.๔ คำกริยาแสดงอาการ.....	๘๘
๑.๕ คำกริยาแสดงสภาพ.....	๙๐
๑.๖ คำกริยาแสดงประสบการณ์.....	๙๒
๑.๗ คำพิเศษ.....	๙๓
๑.๘ คำเลียนเสียง.....	๙๕
๑.๙ คำบอกชื่อ.....	๙๘
๑.๑๐ คำศัพท์เฉพาะ.....	๑๐๒
๒. การใช้ประโยค.....	๑๐๓
๒.๑ ชนิดของประโยคที่แบ่งตามโครงสร้าง.....	๑๐๔
๒.๒ ชนิดประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสาร.....	๑๐๗
๒.๓ ลักษณะการเชื่อมโยงความ.....	๑๑๐
๒.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างประโยค.....	๑๑๙
๓. ไวยากรณ์การเขียน.....	๑๒๕
๓.๑ บรรยายไวยากรณ์.....	๑๒๖
๓.๒ อธิบายไวยากรณ์.....	๑๒๗
๓.๓ พรรณนาไวยากรณ์.....	๑๓๒
๔. การใช้ภาพพจน์.....	๑๓๔

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
๕. ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กประเภทต่างๆ.....	๑๔๑
๕ สรุปลผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ.....	๑๔๓
สรุปลผลการศึกษา.....	๑๔๓
ข้อเสนอแนะ.....	๑๔๖
บรรณานุกรม.....	๑๔๗
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๕๒

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ วิทยุ เข้ามามีบทบาทต่อการรับความรู้ ข่าวสาร และข้อมูลของเราเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นสื่อที่รวดเร็วและทันสมัยสามารถเข้าถึงผู้รับได้อย่างสะดวก รวดเร็ว แต่สื่อเหล่านี้ก็ไม่อาจลดบทบาทและความสำคัญของหนังสือซึ่งเป็นสื่ออีกประเภทหนึ่งลงไปได้ เพราะหนังสือเป็นสื่อที่ไม่จำกัดเวลาและสถานที่ในการรับรู้ ไม่จำเป็นต้องมีอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ศาสตร์อื่นๆ หรือการใช้เครื่องมือ เพียงแต่อ่านออกก็สามารถแสวงหาความรู้ได้ นอกจากนี้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการพิมพ์ ส่งผลให้มีการพิมพ์หนังสือเผยแพร่เป็นจำนวนมาก เพื่อสนองความต้องการของผู้ที่รักการอ่านทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ดังนั้นสำนักพิมพ์ต่างๆ จึงผลิตหนังสือหลายประเภทออกมาจำหน่ายมากมาย เพื่อตอบสนองความต้องการ และสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ในปัจจุบันมีหนังสือสำหรับเด็กพิมพ์เผยแพร่มากกว่าสมัยก่อน ทำให้เด็กสามารถเลือกอ่านหนังสือที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจของตน

หนังสือสำหรับเด็กเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เด็กใช้ในการฟัง การอ่าน และการเรียนรู้ ด้วยเนื้อหาสาระที่มุ่งให้ความรู้ ความคิด และสาระอันเป็นประโยชน์ต่อเด็ก หรือให้ความเพลิดเพลินและจรรโลงจิตใจของเด็กอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลิน เด็กจึงควรอ่านหนังสือสำหรับเด็กที่เหมาะสมกับวัยของตน ทั้งในด้านเนื้อหา แนวการเขียน ภาษา และรูปลักษณะของหนังสือ การที่เด็กได้อ่านหนังสือที่เหมาะสมกับวัยของตน นอกจากจะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ช่วยเปิดโลกทัศน์ ฝึกการใช้ภาษา และสร้างนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็กแล้ว ยังอาจช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมีความคิด วิจารณ์ญาณ เป็นผู้ใหญ่ที่ดี

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๒ ซึ่งเป็นปีที่องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปีเด็กสากล เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันรัฐบาลและเอกชน ได้สนใจและร่วมมือกันอย่างจริงจังในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก ทั้งนี้เพราะตระหนักถึงความสำคัญว่าหนังสือดีมี

---

๑ จินตนา ไบกาซุ่ย, เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), ก.

คุณภาพจะช่วยให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีในอนาคต และช่วยพัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาของเด็กให้เจริญงอกงามได้ หนังสือสำหรับเด็กที่ผลิตและจำหน่ายในปัจจุบันนี้จึงมีการพัฒนาทั้งทางด้านคุณภาพ และปริมาณการผลิตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้หนังสือสำหรับเด็กมีอยู่หลายประเภท หากจำแนกประเภทหนังสือสำหรับเด็กตามเกณฑ์ในการประกวดหนังสือดีเด่นในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ จะเห็นว่ามีอยู่ ๕ ประเภท ได้แก่ หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน หนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา (อายุ ๖ - ๑๑ ปี) แบ่งเป็นบันเทิงคดี และสารคดี หนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (อายุ ๑๒ - ๑๔ ปี) แบ่งเป็นบันเทิงคดี สารคดี และคำประพันธ์ หนังสือการ์ตูน และนวนิยายภาพสำหรับเด็ก และหนังสือสวยงาม ทั้งนี้หนังสือแต่ละประเภทยังสามารถจำแนกตามเกณฑ์อื่นเป็นประเภทย่อยอีกหลายประเภท^๒

ผู้ศึกษาพบว่ามีการศึกษาวิจัยหนังสือสำหรับเด็กหลายเรื่อง เช่น กรรณิการ์ นาคอยู่ ศึกษาเรื่อง“การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๙ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒” วรณิ ศิริสุนทร ศึกษาเรื่อง“การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓” วรณมา ชัยเลิศ ศึกษาเรื่อง“การวิเคราะห์สารคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น ที่คณะกรรมการประกวดหนังสือของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๓๘” พัชรีย์ จำปา ศึกษาเรื่อง“วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก” การศึกษาสองเรื่องแรกเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหา ลักษณะรูปเล่ม ภาพประกอบ และการใช้ภาษา การศึกษาเรื่องที่สามเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง กลวิธีการนำเสนอ และคุณค่าที่เหมาะสมควรได้รับรางวัล ส่วนเรื่องที่สี่เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีอายุ ๖-๑๑ ปี ฉบับคณะกรรมการประกวดงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๓๕ โดยงานวิจัยของพัชรีย์ จำปา ได้ชี้ให้เห็นว่า การใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็กควรใช้ภาษาง่าย สื่อความหมายตรงตัว คำที่ก่อให้เกิดภาพและความรู้สึก คำที่มุ่งให้เกิดความสนุก และควรใช้ประโยคสั้น ประโยคเปรียบเทียบ รวมทั้งมีการใช้ภาพพจน์ด้วย ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้ นับว่าเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้ศึกษาสนใจจะศึกษาลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็กประเภทอื่นๆ

เมื่อพิจารณาหนังสือสำหรับเด็กประเภทอื่นๆผู้ศึกษาเห็นว่าหนังสือสารคดีมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้สำหรับเด็ก เป็นอาหารสมองที่มีคุณค่า และเสริมสร้างสติปัญญา เพื่อให้ก้าวไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ การที่สารคดีมีลักษณะเป็นหนังสือกึ่งวิชาการ คือเป็นงานเขียน

^๒ ดูรายละเอียดในบทที่ ๒ ได้จากหน้า ๑๘

เพื่อมุ่งให้ความรู้ ความคิด และเนื้อหาสาระที่เป็นข้อเท็จจริงซึ่งสามารถอ้างหลักฐานหรือระบุแหล่งที่มาได้ ผู้เขียนจะต้องมีกลวิธีที่สามารถถ่ายทอดเนื้อหาสาระ และข้อเท็จจริงต่างๆได้อย่างเหมาะสม ทำให้เด็กซึ่งเป็นวัยที่มีวุฒิภาวะไม่สูงเกิดความอยากอ่านหนังสือที่มีลักษณะกึ่งวิชาการ โดยที่เปิดอ่านตั้งแต่หน้าแรกจนถึงหน้าสุดท้ายอย่างไม่เบื่อหน่าย

นักวิชาการหลายท่านกล่าวถึงการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กไว้ดังนี้
ปราณี เชียงทอง^๓ กล่าวถึงการเขียนเรื่องประเภทสารคดีสำหรับเด็กสรุปได้ว่า “การใช้ภาษาเป็นสิ่งที่จำเป็นมากที่จะต้องให้ถูกต้องตรงความหมาย หลีกเลี่ยงการใช้คำศัพท์หรือคำที่ยากเกินไป ใช้คำสั้น ๆ ง่าย กระชับรัดกุม การสะกดการันต์ถูกต้อง”

นอกจากนี้จินตนา ไบกาชูยี^๔ ยังกล่าวถึงภาษาที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็กประเภทสารคดีไว้ว่า

หนังสือสำหรับเด็กต้องใช้คำง่าย ที่ไม่ต้องแปลซ้ำอีกครึ่งหนึ่งหลีกเลี่ยงคำศัพท์ยากๆ หรือคำศัพท์ทางวิชาการต่างๆ ใช้ประโยคสั้น ๆ หนังสือสำหรับเด็กเล็กใช้คำและประโยคซ้ำๆ กันให้มาก... เด็กเข้าใจเรื่องราวจากคำที่อ่าน ถ้าเข้าใจคำก็เข้าใจประโยค และเข้าใจเรื่อง หนังสือสำหรับเด็กจึงต้องใช้คำและประโยคที่เด็กรับรู้ได้เรียนรู้และทราบความหมายแล้ว

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภาษาที่ใช้ในการเขียนหนังสือสารคดีสำหรับเด็กนั้นควรใช้คำง่ายๆ ประโยคสั้นๆ การเชื่อมโยงความไม่ต้องมีมากเหมือนหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ แต่ถึงแม้ว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กจะมีลักษณะการใช้ภาษาดังกล่าว แต่จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ผู้ศึกษาพบว่า หนังสือสารคดีสำหรับเด็กมีลีลาการใช้ภาษา ที่แสดงถึงลีลาทางวรรณศิลป์เพื่อการสื่อสารที่ให้อารมณ์ ความรู้สึกในลักษณะต่างๆ ของผู้เขียนสอดแทรกอยู่ ทั้งนี้เพื่อให้งานเขียนที่มีลักษณะกึ่งวิชาการน่าสนใจยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างการใช้ภาษาต่อไปนี้

การใช้คำกริยาแสดงสภาพเพื่อแสดงสภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ส่งผลให้ผู้อ่านเกิดภาพและเห็นสภาพของสิ่งที่กล่าวถึงได้อย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง

นกยูงชอบนอนบนที่สูง เพราะมันมีหางยาวเป็นมันระยับ

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๓)

^๓ ปราณี เชียงทอง, วรรณกรรมสำหรับเด็ก (กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๖), ๑๓๕ - ๑๓๖.

^๔ จินตนา ไบกาชูยี, เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก , ๑๔.

แดนหมอด... ปีกบางใสแจ๋วคลุมตลอดลำตัว

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๐)

การใช้ประโยค จะพบว่าประโยคนั้นมีลักษณะการเชื่อมโยงความ เช่นการเชื่อมโยงความโดยใช้คำเชื่อมที่แสดงความเป็นเหตุเป็นผล ดังตัวอย่าง

นกยูงทุกชนิดมีจำนวนลดน้อยลงจนเป็นสัตว์ที่หายาก

เพราะถูกไล่ล่าไปเป็นอาหาร แล้วนำขนหางของมันไป

ทำเครื่องประดับที่สวยงาม มีราคาแพงอีกด้วย

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑๔)

การใช้อธิบายโวหาร เพื่ออธิบายถึงลำดับขั้นตอน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเห็นภาพดังตัวอย่าง

อีกพวกหนึ่งเรียกว่า “ตัวเบียน” มีวิธีการล่าเหยื่อที่พิสดาร

ออกไปคือ สามารถฆ่าเหยื่อได้อย่างง่ายดาย แม้ว่าจะมอง

ไม่เห็นตัวเหยื่อเลยก็ตาม โดยจะใช้หนวดสอดเข้าไปตามรู

หรือโพรงไม้ จนพบที่หลบซ่อน...ทันทีที่พบมันจะวางไข่บน

ตัวหรือใกล้ๆ ตัวหนอนนั้น เมื่อตัวอ่อนฟักออกมาจากไข่ก็

จะเริ่มกัดกินตัวหนอนที่ละเล็กละน้อย จนเหยื่อค่อยๆ ตาย

ไปอย่างช้าๆ

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๗)

การใช้ภาพพจน์ความเปรียบแบบอุปมา เพื่อใช้ในการบอกลักษณะรูปร่างให้ผู้อ่านเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่าง

บางตัวมีลักษณะพิเศษอย่างคาดไม่ถึง มีหนวดเรียวยาว

เปรียบเสมือนเรดาร์ที่สามารถค้นพบแหล่งที่หลบซ่อน...

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๕)

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กถึงแม้จะเป็นการใช้ภาษาที่ง่าย แต่ก็ยังคงมีลีลาทางวรรณศิลป์สอดแทรกอยู่ ทั้งด้านการใช้คำ ประโยค

โวหาร และภาพพจน์ ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจและต้องการศึกษาลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เพื่อศึกษาว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่มีเนื้อหาวิชาการนั้นมีลีลาการใช้ภาษาที่น่าสนใจที่ส่งผลให้เด็กสามารถอ่านได้อย่างไม่รู้สึกเบื่อ โดยหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่ผู้ศึกษานำมาศึกษาได้แก่ หนังสือเรื่องที่คณะกรรมการประกวดของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ เพราะผู้ศึกษาเห็นว่าหนังสือที่คณะกรรมการประกวดเป็นหนังสือที่ดีที่คนทั่วไปยอมรับ

ความมุ่งหมายของการศึกษา

๑. ศึกษาเนื้อหา องค์ประกอบ และจำแนกประเภทหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอายุ ๖ - ๑๑ ปี
๒. ศึกษาลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอายุ ๖ - ๑๑ ปี ได้แก่ คำประโยค โวหาร และภาพพจน์

สมมติฐานของการศึกษา

ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอายุ ๖ - ๑๑ ปี มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดเรื่องราวและข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง

ขอบเขตของการศึกษา

๑. ศึกษาลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอายุ ๖-๑๑ ปี เฉพาะเรื่องที่ได้รับรางวัลของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๔๒ จำนวน ๓๔ เรื่อง
๒. ไม่ศึกษาเรื่องคุณค่า และทัศนคติของผู้เขียน

วิธีดำเนินการศึกษา

๑. การสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๒. การคัดเลือกหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก โดยผู้ศึกษามีเกณฑ์ในการคัดเลือกหนังสือคือ
  - ๒.๑ ต้องเป็นหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอายุ ๖ - ๑๑ ปี ฉบับคณะกรรมการประกวดของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๔๒ ทั้งที่ได้รับรางวัลดีเด่นและรางวัลชมเชย เหตุผลที่เลือกหนังสือซึ่งได้รับรางวัลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ เนื่องจากเป็นปีแรกที่

มีการจำแนกประเภทหนังสือสำหรับเด็ก อายุ ๖ - ๑๑ ปี ที่ส่งเข้าประกวดเป็นบันทึกคดี และ
สารคดี

๒.๒ หนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่เลือกมาศึกษา ต้องเป็นหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่เขียนเป็นร้อยแก้วเท่านั้น

หนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่คัดเลือกมาศึกษามีจำนวน ๓๔ เรื่องดังนี้

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง	รางวัล	ปี
๑	พืชที่เป็นพิษ	สิรินทร์ ชวงโชติ	ดีเด่น	๒๕๒๙
๒	กีฬาโอลิมปิกสัตว์	พลับพลึง มูลศิลป์	ชมเชย	๒๕๒๙
๓	นกยูง	กิ่งบุญ ธีรชาติ	ชมเชย	๒๕๒๙
๔	สัตว์ใต้ทะเล	นิเชษฐ์ ตูลาทิพย์	ชมเชย	๒๕๒๙
๕	นกเงือกไทย	ภู ตะนาวศรี	ดีเด่น	๒๕๓๐
๖	ธง	ปรีดา ปัญญาจันทร์	ชมเชย	๒๕๓๐
๗	เพื่อนชาวคอย	ทัศนีย์ ศรีมงคล	ชมเชย	๒๕๓๐
๘	สัตว์เล็กๆที่มีพิษ	สิรินทร์ ชวงโชติ นันทนา ประจวบเหมาะ	ชมเชย	๒๕๓๐
๙	ตัวใหม่ของกะป้อ	สมนึก พานิชกิจ	ดีเด่น	๒๕๓๑
๑๐	คำควากิตติไทย	ภู ตะนาวศรี	ชมเชย	๒๕๓๑
๑๑	นกขุนทองไทย	ภู ตะนาวศรี	ชมเชย	๒๕๓๑
๑๒	เลี้ยงภัยใกล้ตัว	พญ. ลลิตา ธีระศิริ	ชมเชย	๒๕๓๑
๑๓	ทุ่งทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม	วินัย รอดจ่าย	ชมเชย	๒๕๓๒
๑๔	บางแสน	ปรีชา สุวรรณพินิจ	ชมเชย	๒๕๓๒
๑๕	แมวเอยแมวเหมียว	วิริยะ สิริสิงห	ชมเชย	๒๕๓๒
๑๖	สวนมะม่วงจากดวงดาว	สมนึก พานิชกิจ	ชมเชย	๒๕๓๒
๑๗	ตักแตนตำข้าว นักชกจอมเกร	พลโทดำเนียร เลชนะกุล	ดีเด่น	๒๕๓๔
๑๘	กระแตน้อยหลงรัง	พีระพล ธนะพานิช	ชมเชย	๒๕๓๔
๑๙	กว้างสามเขา และกว้างห้าเขา	พิสุทธิ์ เอกอำนวยการ	ชมเชย	๒๕๓๔
๒๐	ส้มสุกลูกไม้	วรวัฒน์ อินอกร	ชมเชย	๒๕๓๔

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ผู้แต่ง	รางวัล	ปี
๒๑	แมวไทย	ศรี เกศมณี	ชมเชย	๒๕๓๕
๒๒	นกแก้วแร้วท้องดำ	วาว เจ้าพระยา	ชมเชย	๒๕๓๕
๒๓	หิ่งห้อย เพชรประดับไพร	พลโทดำเนียร เลขะกุล	ชมเชย	๒๕๓๕
๒๔	ด้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้	พลโทดำเนียร เลขะกุล	ชมเชย	๒๕๓๖
๒๕	ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก	สุภกานต์ อินอกร	ชมเชย	๒๕๓๖
๒๖	แมงมุม พรวนกลางอากาศ	พลโทดำเนียร เลขะกุล	ชมเชย	๒๕๓๖
๒๗	แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร	ครรรชิต มนูญผล	ชมเชย	๒๕๓๗
๒๘	ผีเสื้อนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร	จิรนุช เอกอำนาจ	ชมเชย	๒๕๓๗
๒๙	ศรีสัชชาลัย	จุฬารักษ์ ดำริห์กุล	ดีเด่น	๒๕๓๘
๓๐	กำเนิดจักรวาล	สิมมิตี	ชมเชย	๒๕๓๘
๓๑	เครื่องตามประทีป	วุฒิพงษ์ ศีร์วงศ์	ชมเชย	๒๕๓๘
๓๒	สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย	วลัญช์ เวสาร์ช	ชมเชย	๒๕๓๘
๓๓	สมเด็จพระนเรศวรมหาราช	ทิพย์วรรณ แสงวงศ์	ชมเชย	๒๕๔๐
๓๔	โทรศัพท์ที่เราใช้	สิรินทร์ ช่างโชติ	ชมเชย	๒๕๔๒

หมายเหตุ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ๒๕๓๙ ๒๕๔๑ และ ๒๕๔๓ ไม่มีหนังสือสารคดีสำหรับเด็กได้รับรางวัล

๓. การเก็บข้อมูล

๓.๑ ข้อมูลเนื้อเรื่อง ผู้ศึกษาอ่าน และสรุปเรื่องทุกเรื่อง จากนั้นจัดประเภทตามเนื้อหา เช่น สัตว์ พืช สถานที่ บุคคล สิ่งของ และทั่วไป

๓.๒ ข้อมูลภาษา ผู้ศึกษาคัดลอกข้อมูลจากทุกหน้า และทุกเรื่อง โดยพิจารณาจาก

๓.๒.๑ การใช้คำ

๓.๒.๒ การใช้ประโยค

๓.๒.๓ การใช้โวหาร

๓.๒.๔ การใช้ภาพพจน์

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ จำแนกประเภทเนื้อหาของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

๔.๒ วิเคราะห์องค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ได้แก่ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนสรุปเรื่อง

๔.๓ วิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษา โดยพิจารณาจากปริมาณการใช้คำต่างๆ การใช้ประโยค การเชื่อมโยงความ การใช้โวหาร และการใช้ภาพพจน์ โดยพิจารณาร่วมกับองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก และเนื้อหาของเรื่องที่แบ่งประเภทไว้

๕. สรุปและอภิปรายผล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เห็นว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ที่เป็นงานเขียนกึ่งวิชาการมิได้มุ่งให้ความรู้เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความบันเทิงด้วยเพราะลีลาการใช้ภาษาที่ชวนอ่าน

๒. เป็นแนวทางในการศึกษาลีลาการใช้ภาษาในวรรณกรรมประเภทอื่น

บทวิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ สงวนลิขสิทธิ์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภรรณิการ์ นาคอยู่ ศึกษาเรื่อง“การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๙ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ ศึกษาเฉพาะหนังสือประเภทบันเทิงคดีสำหรับเด็กวัย ๖-๙ ปี ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ โดยแบ่งเป็นหนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๗ ปี จำนวน ๒๔ เรื่อง หนังสือสำหรับเด็กวัย ๘-๙ ปี จำนวน ๕๖ เรื่อง โดยศึกษาด้านเนื้อหา ลักษณะรูปเล่ม และการใช้ภาษา โดยกำหนดเกณฑ์ขึ้นได้แก่ ด้านเนื้อหา เช่น หนังสือให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน หนังสือให้ข้อคิดหรือคติธรรม ด้านลักษณะรูปเล่ม เช่น ภาพอธิบายเรื่องได้ ตัวอักษรไม่ทับภาพ ด้านการใช้ภาษา เช่น ใช้คำสุภาพ ใช้ภาษาถูกต้อง จากนั้นตรวจสอบผลของการศึกษาวิเคราะห์ทั้ง ๓ ด้าน โดยให้เด็กวัย ๖-๙ ปี อ่านหนังสือที่ได้ค่าเฉลี่ยสูงสุด และต่ำสุดทั้ง ๓ ด้าน แล้วถามความคิดเห็นของเด็กที่มีต่อหนังสือที่อ่าน ผลการวิจัยปรากฏว่า ค่าเฉลี่ยของหนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๙ ปี ตามเกณฑ์ทั้ง ๓ ด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ส่วนผลการตรวจสอบโดยการสัมภาษณ์เด็ก สอดคล้องกับการวิเคราะห์

ของผู้วิจัย คือ หนังสือที่ได้รับค่าเฉลี่ยสูงสุดจะมีจำนวนเด็กที่ชอบมากที่สุด และหนังสือที่ได้รับค่าเฉลี่ยต่ำลงมา จำนวนเด็กที่ชอบจะลดลงเช่นเดียวกัน^๕

สุนทรี่ มีพร้อม ศึกษาเรื่อง“วิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๕ - พ.ศ. ๒๕๑๙” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นการวิเคราะห์หนังสือบันเทิงคดี ๑๓ เล่ม สารคดี ๔ เล่ม โดยเฉพาะสารคดีได้แก่ เรื่องพระราชวังบางปะอิน วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัฒนธรรมโบราณบ้านเชียง และแม่โพสพ โดยวิเคราะห์ด้านเนื้อเรื่อง การวางโครงเรื่อง การเสนอเรื่อง จำนวนภาษา องค์ประกอบที่เข้าใจในการอ่าน และสารประโยชน์ ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า เนื้อหาของหนังสือประเภทสารคดีส่วนใหญ่ให้ความรู้ทางวิชาการโดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเป็นไทย แต่ขณะเดียวกันก็ได้รับความเพลิดเพลินด้วย การเสนอเรื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่เด็กควรจะรู้ไม่สับสน จำนวนภาษามักเป็นการอธิบายและบรรยาย ซึ่งได้ใจความและช่วยให้เข้าใจเรื่องราวได้ดีขึ้น ภาพประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เข้าใจให้ผู้อ่านสนใจและติดตาม ภาพส่วนใหญ่เป็นภาพถ่ายของจริง มีสีสวยสดใส ช่วยทำให้เด็กสนใจ

วรรณิ ศิริสุนทร ศึกษาเรื่อง“การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือจำนวน ๔๖ เรื่อง แล้วพิจารณาด้านเนื้อหา ภาพประกอบ และการใช้ภาษาตามเกณฑ์การวิเคราะห์ที่กำหนด นอกจากนี้ยังใช้แบบสอบถามในการถามความคิดเห็นของเด็กที่มีต่อหนังสือที่ได้รางวัล ผลการศึกษาพบว่า หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่านทั้ง ๑๓ เรื่อง มีเนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ภาพประกอบอยู่ในระดับดี และดีมากใกล้เคียงกัน การใช้ภาษาอยู่ในระดับดีมาก และดีมากที่สุด หนังสือภาษาไทยในระดับประถมศึกษาจำนวนทั้งหมด ๑๗ เรื่อง มีเนื้อหา ภาพประกอบ

^๕ กรรณิการ์ นาคอยู่ , “การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย ๖ - ๙ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒” (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๒๓).

^๖ สุนทรี่ มีพร้อม , “วิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓” (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๒๓).

และการใช้ภาษาอยู่ในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนหนังสือภาษาไทยในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้ง ๑๖ เรื่อง พบว่าเกณฑ์ทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับดี นอกจากนี้ผลการวิเคราะห์ของผู้วิจัยสอดคล้องกับความคิดเห็นของเด็กทุกเรื่อง^๑

พัชรีย์ จำปา ศึกษาเรื่อง “วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยศึกษาวจนลีลาทางด้านกลวิธีการใช้ภาษาในวรรณกรรมสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่เป็นร้อยแก้ว จำนวน ๓๖ เล่ม ที่คณะกรรมการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๓๕ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็กมีกลวิธีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก คือ ใช้คำง่ายสื่อความหมายตรงตัว คำที่ก่อให้เกิดภาพและความรู้สึก เช่น คำกริยาแสดงประสบการณ์เกี่ยวกับความทุกข์และความไม่พอใจ การเลือกใช้คำต่างๆ ที่มุ่งให้เกิดความสนุกสนาน คำพิเศษ คำบอกสี เช่น สีเขียวเป็นสีที่สดใสให้ความรู้สึกสดชื่น คำอุทาน เช่น แสดงความตื่นเต้น คำเลียนเสียง คำที่แสดงความสุภาพอ่อนน้อม และการเล่นคำ เช่น การซ้ำคำ การหลกคำ นอกจากนี้ยังพบว่ามักใช้ประโยคสั้น และใช้ประโยคที่มีคำบอกความต่าง

ส่วนการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาที่มุ่งปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมพบว่า มีการสื่อความหมายเชิงคุณธรรมโดยใช้คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและความเชื่อ ใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ดีและมีคุณค่า ด้านการใช้ประโยคมักใช้ประโยคถาม - ตอบ และประโยคเปรียบเทียบ ด้านการใช้ภาพพจน์ได้แก่ บุคลาธิษฐาน อุปมา และใช้สัญลักษณ์^๒

วรรณภา ชัยเลิศ ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์สารคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่คณะกรรมการประกวดหนังสือของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๓๘” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยศึกษาด้านเนื้อเรื่อง กลวิธีการนำเสนอ และคุณค่าที่เหมาะสมได้รับรางวัลผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือประเภทสารคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นมีเนื้อหาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และการประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่อารมณ์ของเรื่องส่วนมากเป็นไปตามขั้นตอน ผู้เขียน

^๑ วรรณภา ชัยเลิศ, “การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๓” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗).

^๒ พัทธ์ชัย จำปา, “วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

เสนอเรื่องโดยใช้วิธีการบรรยาย และอธิบายเป็นหลัก ใช้ภาพประกอบเสริมความเข้าใจเนื้อหา และเร้าความสนใจผู้อ่าน คุณค่าที่เหมาะสมได้รับรางวัลได้แก่ ด้านความรู้ที่ถูกต้องมีหลักฐานอ้างอิง ด้านความบันเทิง ด้านศิลปะการประพันธ์ ด้านการคิดเนื้อเรื่อง และด้านศีลธรรมจรรยาโลงใจ^{๑๑}

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือสำหรับเด็ก ส่งผลให้ผู้ศึกษาเห็นว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้น ถึงแม้จะต้องใช้ภาษาในการนำเสนอเรื่องราวที่ง่าย แต่ก็จะต้องมีวิธีการดึงดูดความสนใจให้เด็กอ่านจนจบ โดยเฉพาะหนังสือสำหรับเด็กประเภทสารคดีที่มีเนื้อหาเชิงวิชาการ ที่มุ่งให้ความรู้เป็นหลัก ย่อมจะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกเบื่อได้หากใช้ภาษาที่เป็นทางการมากเกินไป ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องใช้กลวิธีการใช้ภาษาที่น่าสนใจ และดึงดูดใจ เพื่อให้การนำเสนอข้อมูลตามความเป็นจริงกระทบความรู้สึกผู้อ่าน ซึ่งจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องทำให้เห็นว่าผู้เขียนจะพยายามเลือกใช้คำ ประโยค โวหาร รวมทั้งภาพพจน์ เพื่อให้เด็กอ่านอย่างสนุกสนาน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเกิดแนวคิดที่ว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่อายุน้อยนั้นน่าจะมีลีลาการใช้ภาษาที่ดึงดูดใจให้เด็กสามารถอ่านได้ตั้งแต่ต้นจนจบ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

---

^{๑๑} วรรณมา ชัยเลิศ , “การวิเคราะห์สารคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ชนะการประกวดหนังสือของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๓๘” (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๔๑).

บทที่ ๒

ความรู้เกี่ยวกับสารคดีและหนังสือสำหรับเด็ก

๑. ความรู้เกี่ยวกับสารคดี

๑.๑ ความหมายของสารคดี

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำจำกัดความคำว่า “สารคดี” ไว้ว่า “เรื่องที่เกิดขึ้นจากเค้าความจริง ไม่ใช่จินตนาการ”^{๑๑}

ส่วนนักวิชาการได้กล่าวถึงความหมายของสารคดีไว้หลายท่าน ดังนี้

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงความหมายของสารคดีไว้ว่า

งานเขียนที่ไม่มีตัวละครสมมติ สารคดีถึงแม้ว่าจะเป็นงานเขียนที่ผู้เขียน

เจตนาจะให้ความรู้แก่ผู้อ่าน แต่ก็แฝงเล็งจะให้ความพึงพอใจ อันเกิดมาจากการ

ประกอบรูป ประกอบแบบเพ่งเล็งเลือกเฟ้นการใช้ถ้อยคำในภาษาทำให้เกิดอารมณ์

ตามสมควร งานเขียนที่เพ่งเล็งเชิงความรู้ เพ่งเล็งจะสอน โดยไม่คำนึงถึงอารมณ์

ไม่ถือเป็นสารคดี ถือเป็นหนังสือความรู้ หรือหนังสือวิชาการ ทั้งนี้อาจมีงานเขียนที่

ผู้เขียนเจตนาจะให้ความรู้ แต่โดยบังเอิญ งานเขียนนั้นทำให้เกิด “รส” กระทบ

อารมณ์ผู้อ่านด้วย สิ่งสุนทรียบางอย่าง หรือสิ่งที่เกิดมาจากความงามของรูป หรือ

แบบที่ประกอบขึ้น หนังสือความรู้กลายเป็นศิลปกรรมขึ้นมา ด้วยเหตุที่ผู้เขียนเป็น

ศิลปินโดยธรรมชาติ หนังสือความรู้บางเล่มนั้น ข้าพเจ้าอาจถือว่าเป็นวรรณคดี

ประเภทสารคดีก็ได้^{๑๒}

ม.ล.เสริมแสง พันธมสุต ให้ความหมายของสารคดีได้ว่า

สารคดี หมายถึง งานเขียนหรือวรรณกรรมที่ผู้เขียนมีเจตนาที่จะเสนอสาระ

^{๑๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), ๘๓๑.

^{๑๒} ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, วิเคราะห์วรรณคดีไทย (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), ๖ - ๗.

ที่เป็นจริง ตามข้อเท็จจริง และเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นจริง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับความรู้ ความคิด ความกระจ่าง แต่ในขณะที่เดียวกันผู้เขียนก็ต้องสร้างสรรค์ผลงานของตนอย่างมีศิลปะ มีวิธีการเสนอเรื่องให้เกิด “รส” เสมือนหนึ่งผู้อ่านมีส่วนร่วมรู้ในเรื่องหรือเหตุการณ์นั้นๆ จนก่อให้เกิดความบันเทิงใจหรือความประทับใจ^{๑๒}

จากความหมายของสารคดีดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า สารคดีคืองานเขียนที่มีเนื้อหาสาระ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ความรู้ ความคิด ข้อเท็จจริงแก่ผู้อ่าน แต่ในขณะที่เดียวกันผู้เขียนก็ต้องสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีศิลปะ จนทำให้ผู้อ่านเกิดอรรถรสและความเพลิดเพลิน

๑.๒ จุดมุ่งหมายของสารคดี

การเขียนสารคดีเหมือนกับการเขียนร้อยแก้วชนิดอื่นๆ คือผู้เขียนต้องตั้งจุดมุ่งหมายในการเขียน เพื่อการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเขียนสารคดีจึงต้องเขียนให้มีความดึงดูดใจมากที่สุด พร้อมกับควรพิจารณาว่าจะให้ผู้อ่านได้รับอะไรบ้างหลังจากการอ่านสารคดีเรื่องนั้น

จุดมุ่งหมายของสารคดีมีนักวิชาการกล่าวไว้ดังนี้

ชลอ รอดลอย^{๑๓}กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของสารคดีที่ผู้เขียนควรพิจารณาว่า มีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และเนื้อหาสาระแก่ผู้อ่าน

ผู้เขียนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนอย่างละเอียดและลึกซึ้งพียงคำนึงอยู่เสมอว่า ในการให้ความรู้แก่ผู้อ่านนั้น ผู้ให้จะต้องมีความรู้อย่างกว้างขวางและแม่นยำ ถ้าหากผู้เขียนให้ความรู้ที่ถูกต้อง และแม่นยำแล้ว ผู้อ่านก็จะได้รับประโยชน์ และผู้เขียนก็จะได้รับความเชื่อถือ...

๒. ให้คำแนะนำแก่ผู้อ่านในการนำไปปฏิบัติได้จริง

สารคดีบางเรื่องมีการเสนอวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งด้วย เมื่อ

^{๑๒} ม.ล.เสริมแสง พันธุ์มสุต, "การเขียนสารคดี," ใน เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๖ (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่ ๑๒ (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๙), ๗๔๗.

^{๑๓} ชลอ รอดลอย, การเขียนสารคดี (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), ๑๕ - ๑๖.

ผู้อ่านมีความคิดเห็นคล้อยตามแล้ว   ต้องการจะนำวิธีที่อ่านนั้นไปปฏิบัติให้เป็น
รูปธรรมจริงๆ ...ผู้เขียนสารคดีจึงต้องมีความรู้อย่างละเอียด และมีความชำนาญใน
การปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องที่เขาเขียนด้วย เพื่อจะได้คำแนะนำแก่ผู้อ่านโดยถูกวิธี และถูก
ขั้นตอน...

๓. ให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน

สารคดีเป็นงานประพันธ์ที่มุ่งเน้นที่เสนอความรู้ เนื้อหาสาระ และข้อ
เท็จจริงเป็นหลัก แต่ผู้เขียนจะต้องทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลินด้วย วิธีจะให้
ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านนั้นเป็นสิ่งสำคัญมาก ผู้เขียนสารคดีจะต้องมีความสามารถ
เฉพาะตัวด้วยประการต่าง ๆ เช่น การใช้สำนวนภาษาที่ชวนให้ผู้อ่านมีความสนุก-
สนาน หรือใช้สำนวนภาษาที่ทำให้ผู้อ่านมีความคิดเห็นคล้อยตามตลอดเวลา และ
ได้รับความรู้โดยไม่รู้สึกตัว...

๔. ให้ความจรรโลงใจแก่ผู้อ่าน

...เรื่องที่จะสามารถจรรโลงใจของผู้อ่านได้นั้นต้องเป็นเรื่องที่ดี เป็นเรื่อง
ที่สร้างสรรค์ เมื่อผู้อ่านได้อ่านแล้วก็เกิดความสบายใจ และพอใจกับสารคดีได้...

เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต^{๑๔} กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของสารคดีดังนี้

๑. เพื่อการให้ความรู้ ความรู้ที่ได้จากการอ่านสารคดีอาจจะเป็นความรู้
เฉพาะสาขาวิชา หรือความรู้ทั่วไป

๒. เพื่อการให้ข้อเท็จจริง โดยความจริงนั้นอาจจะได้มาจากประสบการณ์
ที่ผู้เขียนค้นคว้า รวบรวมมา ประสบด้วยตนเองหรือได้รับการบอกเล่าโดยมีหลักฐาน
น่าเชื่อถือ ซึ่งผู้เขียนนำมาเรียบเรียง หรือเล่าในรูปสารคดี

๓. เพื่อแสดงความคิดเห็น หรือแนวคิด สารคดีบางประเภทยังมีการแสดง
ความคิดเห็น หรือให้แนวคิดที่เป็นประโยชน์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้อ่านมีความคิดที่
กว้างขวางยิ่งขึ้น

๔. เพื่อให้เกิดความเพลิดเพลินกล่าวคือไม่เขียนให้เป็นวิชาการมากเกินไป
คือให้ทั้งสาระความรู้ ข้อเท็จจริง และความคิดเห็น ควบคู่ไปกับความเพลิดเพลิน

^{๑๔} เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต , การเขียนสำหรับสื่อการสื่อสาร, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : ศูนย์
การพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๓๔) , ๖๒.

ความสนุกสนาน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการเขียนสารคดี คือ ให้ความรู้ ข้อเท็จจริง และเนื้อหาสาระแก่ผู้อ่าน นอกจากนี้ยังให้คำแนะนำในการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ ให้ความเพลิดเพลิน และให้ความจรรโลงใจแก่ผู้อ่านอีกด้วย

๑.๓ ประเภทของสารคดี

ในทางวิชาการ นักวิชาการหลายท่าน อาทิ ถวัลย์ มาศจรัส^{๑๕} ชลอ รอดล^{๑๖} ทวีศักดิ์ ญาณประทีป^{๑๗} ได้จำแนกประเภทของสารคดี สรุปได้ดังนี้

๑. สารคดีบุคคล เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับชีวิตที่น่าสนใจของบุคคลทั่วไปในแง่มุมต่างๆ

๒. สารคดีโอกาสพิเศษ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเทศกาลสำคัญต่างๆของแต่ละชาติ ได้แก่ วันสำคัญ เดือนที่มีความหมายพิเศษ วันพิเศษ ปีพิเศษต่างๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันจักรี วันเฉลิมพระชนมพรรษา ปี่รณรงศ์วัฒนธรรมไทย ฯลฯ เป็นต้น

๓. สารคดีประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่นำมาเขียนขึ้นเพื่อย้ำเตือนจิตสำนึกของอนุชนรุ่นหลัง หรือเพื่อเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของเรื่องราวต่างๆให้ผู้คนในชาติได้ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องราวดังกล่าวนั้น เช่น สงครามยุทธหัตถี การเสียกรุงศรีอยุธยา การสร้างกรุงเทพมหานคร เป็นต้น

๔. สารคดีท่องเที่ยว เป็นการนำเรื่องราวที่พบเห็นจากการท่องเที่ยวมาเขียนถึงในแง่มุมต่างๆ ตามแต่ทรรศนะของแต่ละคน

๕. สารคดีแนะนำวิธีทำ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการแสดงขั้นตอนการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น การผลิตกีตาร์ การทำขนม การตัดเย็บเสื้อผ้า หรืออาหารพิเศษต่างๆ เป็นต้น

๖. สารคดีเด็ก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงเรื่องราวของเด็ก อาจจะเป็นจิตวิทยาเด็ก การเลี้ยงดู การใช้แรงงานเด็ก หรือเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง

^{๑๕} ถวัลย์ มาศจรัส, **สารคดีและการเขียนสารคดี** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติใหม่, ๒๕๓๘), ๒๔-๒๗.

^{๑๖} ชลอ รอดล, **การเขียนสารคดี**, ๔๙ - ๕๐.

^{๑๗} ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, **การเขียนสารคดี** (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๕), บทนำ.

๗. สารคดีสตรี เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงสตรีในแง่มุมต่างๆ

๘. สารคดีเกี่ยวกับสัตว์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ในแง่ของการให้ความรู้ที่เป็น

สาระ

๙. สารคดีความทรงจำ เป็นเรื่องราวของความทรงจำในอดีตที่มีความสำคัญสำหรับสังคมที่ผู้เล่าได้ฟื้นความทรงจำในอดีตที่มีความสำคัญสำหรับสังคมที่ผู้เล่าได้ฟื้นความหลังให้ผู้เขียนนำมาเขียนเผยแพร่ หรืออาจจะเขียนเองจากความทรงจำของตนก็ได้

๑๐. สารคดีจุดหมายเหตุ เป็นเรื่องของการบันทึกเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ อาจจะเป็นทางราชการหรือกึ่งราชการก็ได้

๒. ความรู้เกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็ก

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของหนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กของไทยนั้นเกิดขึ้นมานานแล้ว แต่ปรากฏในรูปแบบของบทเห่กล่อม ปริศนาคำทาย นิทาน นิยายพื้นบ้านและตำนานต่างๆ ที่ใช้วิธีการถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าต่อกันมา โดยมีได้จดบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากการพิมพ์ยังไม่แพร่หลาย ต่อมาได้ปรากฏหลักฐานว่า มีหนังสือที่แต่งขึ้นสำหรับเด็กคือ จินดามณี แต่งโดยพระโหราธิบดี ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือแบบเรียนเล่มแรกของไทยที่มีไว้เพื่อใช้สอนอ่านให้แก่กุลบุตรกุลธิดา

การผลิตหนังสือสำหรับเด็กในสมัยที่การพิมพ์ยังไม่เจริญ จะเห็นว่าส่วนใหญ่ผลิตออกมาเพื่อใช้เป็นหนังสือแบบเรียนทั้งสิ้น แต่เป็นการคัดลอกต่อๆ กันมา ได้แก่ ประถม ก กา ประถมมาลา สุนันทกุมาร ประถมจินดา เล่ม ๑ และประถมจินดา เล่ม ๒ ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งโรงพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ ๓ จึงได้นำหนังสือเหล่านี้มาจัดพิมพ์

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เริ่มมีการจัดการศึกษาแบบใหม่ ได้มีแบบเรียนหลวงเกิดขึ้น มีทั้งหมด ๖ เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วาหนิตินิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และพิศาลการ์นต์ จากการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในครั้งนี้จึงส่งผลให้หนังสือสำหรับเด็กมีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว ประกอบกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น จึงได้เกิดหนังสือแบบเรียนเร็วขึ้นเพื่อใช้สอนในโรงเรียนแทนแบบเรียนหลวง นอกจากนี้กรมศึกษาธิการยังได้จัดพิมพ์แบบสอนอ่านขึ้น เพื่อใช้เป็นหนังสืออ่านประกอบ ซึ่งตัดตอนมาจากวรรณคดีที่สำคัญๆ เช่น รามเกียรติ์ สามก๊ก

ราชาธิราช เป็นต้น อีกทั้งกรมราชบัณฑิตยังได้จัดพิมพ์หนังสือสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นหนังสือแปลขึ้น เช่น เรื่องนายแยมผู้ขี้ขลาด เรื่องความลึกลับของรูปเท้านกอินทรี เป็นต้น

ในยุคที่หนังสือสำหรับเด็กมีพัฒนาการขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ส่งผลให้โรงเรียนต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการผลิตหนังสือสำหรับเด็กด้วย กล่าวคือได้เกิดหนังสือพิมพ์สำหรับเด็ก ที่จัดทำในโรงเรียนเล่มแรก คือ จดหมายเหตุแห่งอรุณ ของโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย จึงเป็นแนวทางให้กับโรงเรียนอื่นๆ ที่จะผลิตหนังสือในโรงเรียน เช่น กุมารวิทยา ของโรงเรียนราชกุมาร สอนกุลลาบวิทยา ของโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เป็นต้น

นอกจากเกิดหนังสือสำหรับเด็กในโรงเรียนแล้ว ยังมีเอกชนให้ความสนใจผลิต นิตยสารสำหรับเด็ก โดยนิตยสารสำหรับเด็กเล่มแรกที่ทำโดยเอกชน คือ เด็กไทย โดยโรงพิมพ์ เจริญผล ต่อมาหนังสือพิมพ์นักเรียน โดย นายแช เศรษฐบุตตร หนังสือพิมพ์เด็ก โดย นายเพ็ญวงศ์ แต่ตระกูล และดุริยเกษม โดย สวัสดิ์ จุฑะระพ

เมื่อถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประกอบกับเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา เป็นเหตุให้หนังสือสำหรับเด็กผลิตออกสู่ตลาดน้อย แต่ก็ยังคงมีอยู่บ้างโดยมีการนำนวนิยายเรื่องยาวสำหรับเด็กมาลงพิมพ์ในนิตยสารต่างๆ ซึ่งมีทั้งเรื่องที่แต่งขึ้นเองและเรื่องแปล นอกจากนี้ได้มีการนำนิทานไทยประเภทเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ มาเขียนเป็นการตูนให้คำบรรยายเป็นกลอนง่าย ๆ ลงพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ เช่น สังข์ทอง หลวิชัย

จากข้อมูลการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหนังสือสำหรับเด็กของไทยได้มีการพัฒนาคุณภาพให้ดีขึ้นเรื่อยๆ ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านการผลิตและจำหน่าย ต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก จึงพร้อมใจกันส่งเสริมและกระตุ้นให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน เริ่มจากปี พ.ศ. ๒๔๙๕ กรมวิชาการได้ส่งเสริมให้จัดทำหนังสือสำหรับเด็กโดยจัดการประกวดและส่งเสริมให้เอกชนแต่งหนังสือ เป็นผลให้มีหนังสืออ่านสำหรับเด็กเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ และปี พ.ศ. ๒๕๒๒ องค์การศึกษาศาสนา-ศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดให้เป็นปีหนังสือสากลและปีเด็กสากลตามลำดับ ส่งผลให้หนังสือสำหรับเด็กได้รับการส่งเสริมให้มีการจัดทำแพร่หลาย มีการปรับปรุงทั้งด้านเนื้อหาสาระและรูปแบบ ดังจะเห็นได้จากปริมาณการผลิตหนังสือสำหรับเด็กเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีสำนักพิมพ์ที่ตั้งขึ้นใหม่ซึ่งมุ่งผลิตและจำหน่ายเฉพาะหนังสือสำหรับเด็ก เช่น สำนักพิมพ์ชมรมเด็ก สำนักพิมพ์แพรวเพื่อนเด็ก สำนักพิมพ์ต้นอ่อน เป็นต้น นอกจากนี้สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายแห่งก็ได้เปิดสอนวิชาเกี่ยวกับวรรณกรรมสำหรับเด็กกันอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งได้สนับสนุนให้นิสิต นักศึกษา ค้นคว้า และวิจัยเกี่ยวกับหนังสือสำหรับเด็กในประเทศไทย ทั้งในด้านรูปแบบ ภาพประกอบ

เนื้อหา และความสนใจของเด็กต่อหนังสือประเภทต่างๆ ทำให้หนังสือสำหรับเด็กได้รับการพัฒนา ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ อยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจจนถึงปัจจุบัน

๒.๒ ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กในปัจจุบัน มีการแบ่งประเภทต่างๆ ตามเกณฑ์ที่ชัดเจนขึ้น เกณฑ์ทั่วไปที่ใช้ในการแบ่งประเภทหนังสือสำหรับเด็กมีดังนี้

๒.๒.๑ หนังสือสำหรับเด็กที่แบ่งตามเกณฑ์อายุ แบ่งได้ ๕ ระดับ

๑. อายุ ๐ - ๓ ปี
๒. อายุ ๓ - ๖ ปี
๓. อายุ ๖ - ๑๑ ปี
๔. อายุ ๑๑ - ๑๔ ปี
๕. อายุ ๑๔ - ๑๘ ปี

๒.๒.๒ หนังสือสำหรับเด็กที่แบ่งตามเกณฑ์ระดับการศึกษา แบ่งได้ ๓ ระดับ

๑. ระดับวัยเริ่มหัดอ่าน
๒. ระดับวัยประถมศึกษา
๓. ระดับวัยมัธยมศึกษา

๒.๒.๓ หนังสือสำหรับเด็กที่แบ่งตามวัตถุประสงค์การแต่ง แบ่งได้ ๒ ประเภท

๑. บันเทิงคดี
๒. สารคดี

๒.๒.๔ หนังสือสำหรับเด็กที่แบ่งตามรูปแบบการประพันธ์ แบ่งได้ ๒ ประเภท

๑. ร้อยแก้ว
๒. ร้อยกรอง

นอกจากเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว ยังมีเกณฑ์การแบ่งประเภทของหนังสือซึ่งใช้ตัดสิน ในการประกวดหนังสือดีเด่นของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ มีด้วยกัน ๙ กลุ่ม ดังนี้

๑. หนังสือสารคดีทุกประเภท (ที่มีใช้ตำราหรือหนังสือเรียน หรือหนังสือที่มี วัตถุประสงค์โดยเฉพาะจะให้เป็นตำราหรือหนังสือเรียน)

๒. นวนิยาย
๓. กวีนิพนธ์
๔. เรื่องสั้น

๕. หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (อายุ ๓ - ๕ ปี)
๖. หนังสือสำหรับเด็กเล็ก (อายุ ๖ - ๑๑ ปี) มี ๒ ประเภท
  - ๖.๑ หนังสือบันเทิงคดี
  - ๖.๒ หนังสือสารคดี
๗. หนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (อายุ ๑๒ - ๑๔ ปี) มี ๓ ประเภท
  - ๗.๑ หนังสือบันเทิงคดี
  - ๗.๒ หนังสือสารคดี
  - ๗.๓ หนังสือคำประพันธ์
๘. หนังสือการ์ตูน
๙. หนังสือสวยงาม มี ๒ ประเภท
  - ๙.๑ หนังสือสวยงามประเภททั่วไป
  - ๙.๒ หนังสือสวยงามสำหรับเด็ก

๒.๓ ลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก

ลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก นอกจากจะเน้นประโยชน์และคุณค่าที่เด็กพึงจะได้รับแล้ว องค์ประกอบสำคัญทางด้านเนื้อเรื่อง วิธีการเขียน สำนวนภาษา ภาพประกอบ และรูปเล่ม ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ใช้ในการตัดสินใจและประเมินลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็กได้เช่นกัน จากการศึกษาของผู้รู้หลายท่านในวงการหนังสือสำหรับเด็กอาทิ จินตนา ไบกาซูยี^{๑๘} ณรงค์ ทองปาน^{๑๙} สามารถสรุปลักษณะที่ดีของหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

๑. เนื้อเรื่อง ตรงกับความสนใจและเหมาะสมกับวัยของเด็ก มีสาระ สนุกสนาน ตื่นเต้น น่าสนใจ ให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน ส่งเสริมจินตนาการ สอดแทรกคุณธรรม คำสอน เรื่องไม่ซับซ้อน มีแนวคิดหรือแก่นของเรื่องที่เด่นชัด เด็กสามารถเข้าใจได้ง่าย
๒. วิธีการเขียน อาจจะใช้แบบเล่าเรื่อง หรือให้ตัวละครสนทนากัน แต่ต้องเป็น บทสนทนาสั้นๆ อาจมีการพรรณนาสลับบ้าง แต่ดำเนินเรื่องกระชับ ไม่เยิ่นเย้อ

^{๑๘} จินตนา ไบกาซูยี, เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก , ๑๐-๑๙.

^{๑๙} ณรงค์ ทองปาน , การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก (กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู , ๒๕๒๖),

๓. สำนวนภาษา เป็นภาษาต่างๆ ตรงไปตรงมา เด็กสามารถทำความเข้าใจได้ ระดับภาษาเหมาะสมกับวัยและชั้นเรียนของเด็ก และเรียบเรียงได้เหมาะสม การสะกดการันต์ ถูกต้องตามหลักภาษา

๔. ภาพประกอบ นับเป็นหัวใจสำคัญของหนังสือสำหรับเด็ก เพราะภาพจะช่วยเล่าอธิบายเรื่องราวต่างๆ ภายในเล่มให้เด็กเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังนั้นภาพประกอบที่ดีจึงต้องเป็นภาพที่มีความรู้สึก มีชีวิต มีความเคลื่อนไหวสอดคล้องกับเนื้อเรื่อง และอธิบายเรื่องได้ สีของภาพควรเน้นความสดใสสวยงาม เพื่อช่วยสร้างความสนใจของเด็ก

๕. รูปเล่ม มีรูปลักษณะภายนอกที่น่าดูใจ ขนาดรูปเล่มกะทัดรัดเหมาะมือเด็ก กระดาษมีคุณภาพดี ใช้ตัวหนังสือขนาดใหญ่เหมาะกับวัยของเด็ก การพิมพ์ชัดเจน ข้อความในแต่ละบรรทัดไม่ยาวเกินไป การเย็บเล่มต้องแข็งแรง และควรเป็นปกแข็งเพื่อจะได้ทนทานต่อการหยิบถือของเด็ก

๒.๔ คุณค่าของหนังสือสำหรับเด็ก

จินตนา ไบกาซูยี^{๒๐} กล่าวว่าหนังสือสำหรับเด็กจัดทำขึ้นโดยมุ่งหวังให้เด็กอ่านด้วยตนเอง ในขณะที่อ่านเด็กก็จะได้รับประโยชน์และคุณค่าควบคู่ไปด้วย ดังต่อไปนี้

๑. ช่วยให้เด็กได้รับความบันเทิง สนุกสนานเพลิดเพลิน สนองความต้องการของวัยเด็ก

๒. ช่วยสร้างความคิดคำนึง และความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

๓. ช่วยพัฒนาการเรียนรู้ด้านภาษาให้เจริญงอกงาม เด็กยิ่งอ่านมากยิ่งมีความแตกฉานในด้านภาษา โดยเฉพาะในเรื่องคำ ประโยค และข้อความเป็นอย่างมาก

๔. ช่วยปลูกฝังคุณธรรม เจตคติ และแบบอย่าง อันน่าพึงปรารถนาให้บังเกิดแก่เด็ก คุณธรรมที่แทรกแอบแฝงอยู่ในเนื้อหา เรื่องราวที่สนุกสนาน มีส่วนปลูกฝังเสริมนิสัยที่ดีให้บังเกิดแก่เด็กผู้อ่าน

๕. ช่วยให้เด็กรู้จักเลือกอ่านหนังสือ อ่านหนังสือเป็น อ่านหนังสือเก่ง และเกิดนิสัยรักการอ่าน รวมทั้งดำรงนิสัยรักการอ่านให้อยู่ตลอดชีวิต ซึ่งจำนวนประโยชน์ต่อเด็กมาก ในแง่ที่รู้จักใช้การอ่านเป็นเครื่องมือแสวงหาความรู้

^{๒๐} จินตนา ไบกาซูยี, เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก, ๘ - ๙.

๖. ช่วยทดแทนความรู้สึกของเด็กที่ขาดหายไป เช่น ขาดความรัก ความว่าเหว มีปมด้อย หนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ จะช่วยปลอบประโลมจิตใจของเด็กและเป็นเพื่อนกับเด็กได้

๗. ช่วยให้เด็กอ่านหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเหมาะสมกับวัย เป็นการป้องกันไม่让孩子หันไปอ่าน และสนใจเรื่องของผู้ใหญ่เร็วกว่าวัย อันจะเป็นสิ่งชักนำให้เด็กประพฤติตนในสิ่งที่ไม่สมควร

๒.๓ ลักษณะของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

วินัย รอดจ่าย^{๒๑} ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือสารคดีสำหรับเด็กว่าต้องเป็นหนังสือที่ให้เนื้อหาวิชาและความรู้แก่ผู้อ่าน โดยไม่ได้เน้นรสชาติในการอ่านหรือความสนุกสนานเพลิดเพลินโดยเฉพาะ ดังนั้นหนังสือสารคดีสำหรับเด็กจึงมีลักษณะเฉพาะของตนเองที่แตกต่างออกไป คือ

๑. เป็นงานเขียนที่มุ่งแสดงข้อมูล เนื้อหาสาระ ความรู้แก่ผู้อ่านโดยตรง ทำให้รูปแบบของการเขียนเป็นไปในลักษณะวิชาการ มีข้อบท มีการลำดับชั้นของเนื้อหาเพื่อความเข้าใจที่ง่ายและถูกต้อง ไม่มีตัวละครเดินเรื่อง หากมีแต่การบรรยายถึงขั้นตอนการทำงานและวิวัฒนาการของเรื่องราวอย่างละเอียด สารคดีไม่มีจุดสะเทือนใจ แต่ก็มีแก่นของเรื่องหรือความคิดรวบยอดว่าจะบอกเล่าอะไรให้แก่คนอ่าน ประการสำคัญที่สุดจะต้องมีแหล่งข้อมูล ที่มาของเนื้อหาสาระและเรื่องราวที่สามารถตรวจสอบ พิสูจน์ได้ ถ้าเป็นงานที่คัดลอกมาจากหนังสือฉบับอื่นก็ต้องมีบรรณานุกรมไว้ท้ายเล่ม

๒. ภาษาที่ใช้ในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เป็นภาษาเฉพาะมีรูปแบบและลีลาในตัวเอง ไม่สามารถเลือกหยิบอย่างมีอิสระเหมือนงานบันเทิงคดีได้ ส่วนใหญ่นิยมทำกันในลักษณะดังนี้

ภาษาที่ใช้ในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ควรใช้ภาษาที่ถูกต้องตามหลักการใช้ภาษา และตัวสะกดการันต์ หลีกเลี่ยงการใช้คำศัพท์ที่ยากเกินกว่าระดับความรู้ของผู้อ่าน ใช้สำนวนเรียบง่าย สื่อความหมายตรง เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง การบรรยายเหตุการณ์ หรือเรื่องราวต้องให้ภาพที่ชัดเจน บอกเล่าเนื้อหาและใจความสำคัญอย่างกระชับไม่เยิ่นเย้อ

^{๒๑}วินัย รอดจ่าย, การเขียนและจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน (กรุงเทพฯ : ตะเกียง,

๓. ด้านการนำเสนอเนื้อเรื่อง การเขียนสารคดีสำหรับเด็ก นิยมเขียนเป็นความเรียง เนื่องจากเป็นแนวการเขียนที่เป็นลักษณะการเรียบเรียงข้อความขึ้นเป็นเรื่องราว โดยใช้ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันทั่วไปเพื่อแสดงความรู้สึก ความต้องการและความคิดให้ผู้อื่นทราบ ในการเขียนเรียงความนั้น มีโวหารหรือวิธีเรียบเรียงที่นิยมใช้ได้ดังนี้

๑. การบรรยาย
๒. การพรรณนา
๓. การอธิบาย
๔. การอภิปราย
๕. การเปรียบเทียบ
๖. การถาม – ตอบ
๗. การวิเคราะห์
๘. การให้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง
๙. เรื่องเล่า
๑๐. จุดหมายหรือบันทึกเหตุการณ์
๑๑. สาระบันเทิง

มหาวิทยาลัยศรีปทุมสงวนลิขสิทธิ์

๔. ด้านการจัดรูปเล่ม การจัดรูปเล่มหนังสือโดยทั่วไป แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนหน้า ส่วนเนื้อหา และส่วนท้าย

๑. ส่วนหน้า ประกอบด้วย ปกหน้า ปกหลัง สันปก หน้าปกในชื่อเรื่อง หน้าลิขสิทธิ์ หน้าคำนิยม หน้าคำนำ และหน้าสารบัญ
๒. ส่วนเนื้อหา ประกอบด้วย บทนำ และเนื้อเรื่อง
๓. ส่วนท้าย ประกอบด้วย หน้าบรรณานุกรม ภาคผนวก และหน้ากิจกรรมอื่นๆ

๕. ด้านรูปเล่ม การกำหนดรูปเล่มและขนาดหนังสือ พิจารณาจากขนาดจำนวนหน้า ปก และภาพประกอบ

๒.๔ คุณค่าของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

คุณค่าของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก มีนักวิชาการผู้ที่อยู่ในแวดวงหนังสือสำหรับเด็กหลายท่าน ได้กล่าวถึงไว้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. เด็กได้รับความรู้ ประโยชน์ หรือข้อคิดที่จะนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน
๒. เด็กได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน
๓. ส่งเสริมให้เด็กมีความคิดที่กว้างขวางยิ่งขึ้น
๔. เป็นแหล่งค้นคว้า สืบค้นเรื่องต่างๆ ที่สำคัญของมนุษย์
๕. ตอบสนองความอยากรู้ ความสนใจของเด็ก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ ๓

วิเคราะห์ประเภทและองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

ในบทนี้จะแบ่งหัวข้อในการศึกษาเป็น ๒ หัวข้อ ได้แก่ ประเภทของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก และองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็กซึ่งจะจำแนกเป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และ ส่วนสรุปเรื่อง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ประเภทของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

หนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่นำมาศึกษานั้นสามารถแบ่งได้ทั้งหมด ๖ ประเภท ดังนี้

๑.๑ สารคดีประเภทสัตว์ สารคดีประเภทสัตว์เป็นประเภทที่พบมากที่สุดหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติและเป็นเรื่องมีชีวิตที่ใกล้ตัวเด็กมากที่สุดจากการศึกษาพบว่ามียุกัน ๒๒ เรื่อง ได้แก่

กีฬาโอลิมปิกสัตว์	นกยูง
สัตว์ใต้ทะเล	นกเงือกไทย
สัตว์เล็กๆที่มีพิษ	ตัวไหมของกะพ้อ
ค้างคาวกิตติไทย	นกขุนทองไทย
ทุ่งทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม	แมวเอ๋ยแมวเหมียว
ตักแตนตำข้าว นักชกจอมเกร	กระเต็นน้อยหลังรัง
กว้างสามเขาและกว้างห้าเขา	แมวไทย
นกแต้วแร้วท้องดำ	หิ่งห้อยเพชรประดับไพร
ด้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้	ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก
แมงมุม พรวนกลางอากาศ	แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร
ผีเสื้อนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียวผู้นำสงสาร	
สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย	

โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

๑.๑.๑ รูปร่างลักษณะ

ผู้เขียนกล่าวถึงขนาด ลักษณะรูปร่าง สี ของสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ นันไฉละ ปรอดจุกควาแดง หรือพิชหลิ่วที่เธอเรียกนันละ” นกแพรด
กระชิบบอก...พื้นหลังปีกเป็นสีเหลืองเทาหม่นๆ ส่วนท้องตั้งแต่คอลงมาเป็นสีขาว
มีแต้มสีแดงตรงโคนหาง ตรงหัวมีจุกเป็นหงอนสีดำตัดกับสีแดงและสีขาวข้างคอ
ดูงามนัก

(กระจีต่น้อยหลังวัง ๒๕๓๓ : ๑๖)

กะท่างหรือจ๊กกิมน้ำ เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ ๑ ในวงศ์ซาลาแมน
เดอร์ชนิดเดียวที่พบในประเทศไทย ซึ่งจัดเป็นสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก มีขนาดลำตัว
เมื่อโตเต็มที่ยาวประมาณ ๑๓-๑๕ เซนติเมตร มีสีลำตัวเป็นสีน้ำตาลคล้ำ แต้มสี
ส้มเหลืองบนส่วนปากและปมบนแผ่นหลัง และหางสีส้มด้านใต้ท้องมีสีออกสีส้ม
จนถึงสีน้ำตาลเหลือง

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๑)

แตนหมาบ้า เป็นชนิดตัวเบียน ขนาดลำตัวเล็ก ยาวประมาณ ๔
มิลลิเมตร สีดำเป็นมัน หนวดสั้น ปีกบางคลุมลำตัว...

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๑)

หอยขมเป็นหอยฝาเดียว เปลือกมีลักษณะเป็นรูปกรวย ขดเป็นเกลียว
เวียนขวาขึ้นไปหายอดแหลม สีของเปลือกมีสีเขียวปนน้ำตาล หรืออาจจะมีสีเข้ม
จนเกือบดำ...

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๕)

๑.๑.๒ อาหาร

ผู้เขียนกล่าวถึงอาหารที่สัตว์กินเพื่อยังชีพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้
อาหารที่มันชอบ มีทั้งพืชและสัตว์ เช่น กกล้วยสุก เมล็ดพืช มะละกอ ผัก
ต่างๆ ยอดไม้อ่อนๆ ข้าวเปลือก และกุ้งเล็กๆ

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๔)

แมงกะพรุน กินสัตว์ทะเลเล็กๆจำพวก กุ้ง ปลา เป็นอาหาร...

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๑๓)

...กะพ้อช่วยพ้อเก็บใบหม่อนจากสวน วันละหลายกระบุง เพื่อให้แม่
นำไปเลี้ยงตัวไหมเล็กๆที่ยังเป็นตัวหนอนอยู่เรียกกันว่า ตัวหม่อน

(ตัวไหมของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๒)

...อาหารของนกแต้วแร้วท้องดำและลูกนก ได้แก่ ไส้เดือน ตัวอ่อนแมลง
หอยทาก กบ และแมลงอื่นๆ เป็นต้น

(นกแต้วแร้วท้องดำ ๒๕๓๔ : ๑๓)

๑.๑.๓ แหล่งที่อยู่อาศัย

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะที่อยู่ของสัตว์ว่ามีลักษณะอย่างไร ใช้วัสดุอะไร
ทำที่อยู่ หรือมักอาศัยอยู่ที่ใด หรือพบบริเวณใด ดังตัวอย่างต่อไปนี้
...บ้านของแมงนกเขาใหญ่มีที่นอนจริงๆ แต่เป็นที่นอนไปด้วยหญ้าแห้งๆ
สามสี่ชิ้นเท่านั้น ช่างไม่รับกันเลยกับตัวบ้านที่ทำด้วยกิ่งไม้เล็กๆวางขัดกันไป
ขัดกันมา...

(กระแต้น้อยหลังวัง ๒๕๓๓ : ๘)

ปลากระโทงแทงอาศัยอยู่ตามวังน้ำลึกในแม่น้ำ โดยเฉพาะที่มีกองหินใต้
น้ำ ในแม่น้ำเจ้าพระยา พบในบริเวณจังหวัดสิงห์บุรี ชัยนาท และอยุธยา ใน
แม่น้ำแม่กลองพบที่สุพรรณบุรี และราชบุรี

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๕)

หอยขมอาศัยอยู่ในน้ำจืด ตามแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป เช่น สระ คู บ่อ
คลอง หนอง บึง นาข้าว ที่มีระดับน้ำตั้งแต่ ๑๐ เซนติเมตร ถึง ๒ เมตร พื้น
แหล่งน้ำเป็นดินทราย หรือโคลนตม...

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๕)

๑.๑.๔ ลักษณะเฉพาะตัว

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะเฉพาะของสัตว์ว่ามีลีลาท่าทางอย่างไร หรือมีอะไรมากกว่าสัตว์ชนิดอื่น เช่น ความเร็ว ท่าทางการบิน เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกยูงมีความสามารถพิเศษอย่างหนึ่ง คือ สามารถคลี่หางของตนเองให้กางออกเต็มที่คล้ายพัด เราเรียกว่า นกยูงรำแพน

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๙)

นกขุนทองไทย พันธุ์อีสาน เป็นพันธุ์ที่มีชื่อเสียงที่สุด ที่ทั่วโลกรู้จักดี จัดเป็นนกที่พูดเก่งที่สุด และเป็นนกที่เลียนแบบเสียงได้เหมือนมากกว่านกที่พูดได้ทุกชนิด นอกจากช่างพูดแล้วยังช่างจำอีกด้วย สามารถพูดได้ประโยคยาวๆ สามารถเลียนเสียงหัวเราะของคน ทำเสียงสุนัขเห่า ผีปากเป็นเพลงก็ได้...

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๓)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร

กระเต็นน้อยหันไปมองก็เห็นนกสีดำทองขาวตัวเล็กๆ กำลังกระโดดโลดเต้นอย่างร่าเริงบนกิ่งไม้ข้างทาง ประเดี๋ยวหนึ่งก็บินโฉบลงไปจับแมลงที่พื้นดิน แล้วก็ขึ้นมาเกาะที่กิ่งไม้อีกครั้ง ทำโฉบบินหวัดเจวียนราวกับนกเต็นรำ แล้วก็แพนหางหมุนตัวปุบปับ... "... เอ้อ เออละ เออละ ฉันทชื่อแพรด..."

(กระเต็นน้อยหลวงรัง ๒๕๓๓ : ๑๑ - ๑๒)

แมวมีการทรงตัวดีเยี่ยมเพราะโครงสร้างกระดูกสันหลัง ข้อเท้า ขา นิ้วเท้า จะเชื่อมต่อกันและโค้งงอได้ แมวเคลื่อนไหวตัวโดยใช้น้ำหนักทั้งหมดไว้ที่อุ้งฝ่าเท้า ทำให้การทรงตัวเกิดความสมดุล ศีรษะหมุนพลิกไปทางด้านหลังได้ดี ขาหลังแข็งแรง ทำให้แมวกระโดดได้เป็นเยี่ยมเมื่อเทียบกับบรรดาสัตว์สี่เท้าอื่นๆ...

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๘)

๑.๑.๕ ลักษณะนิสัย

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะนิสัยตามธรรมชาติของสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกยูงเป็นนกที่รักสวยรักงาม ไม่ชอบความสกปรกและขึ้นและ...นกยูงชอบนอนบนที่สูง... และชอบอยู่รวมกันเป็นฝูงเช่นเดียวกับฝูงไก่ นกยูงไม่มีนิสัยดุร้าย เลี้ยงเชื่องง่าย...

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๒-๓)

ถึงแม้ว่าแมวทั้งหลายอย่างเหมียวนี้จะฝึกหัดได้ แต่เราก็มียังมีนิสัยส่วนตัวที่พิเศษต่างจากสัตว์เลี้ยงชนิดอื่นๆอยู่อย่างหนึ่ง นั่นก็คือ พวกเราเป็นสัตว์เลี้ยงที่รักอิสระเสรีเป็นที่สุด ชอบออกไปเที่ยวนอกบ้าน อยู่ไม่ค่อยติดบ้านกันหรอกค่ะ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๖)

๑.๑.๖ ศัตรู

ผู้เขียนกล่าวถึงศัตรู หรือสัตว์อื่นที่ต้องระมัดระวัง เนื่องจากก่อให้เกิดอันตรายได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ศัตรูรองลงมาก็คือ พวกหมีขอ, หม่าไม้, พญากระรอก ซึ่งมักแอบเข้ามาที่รังเมื่อพอนกไม่อยู่ เพื่อขโมยลูกและกัดแม่นก แต่ถ้าพอนกอยู่ก็จะเกิดการต่อสู้กัน

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๙)

...ศัตรูสำคัญของตั๊กแตนตำข้าว คือ มด มดจะส่งแมวมองมาคอยดั้อมดรูปร่างของตั๊กแตนตำข้าวเสมอ...

นอกจากนั้นก็มีเจ้าจิ้งจกหรือไม้กิ้งก่าคอยรังควานอีก...

(ตั๊กแตนตำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๒๕,๒๗)

...ควรรระมัดระวังคางคก จิ้งจก ต๊กแก กิ้งก่า จะมาทำอันตรายฝั่ง

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๗)

๑.๑.๗ พันธุ์

ผู้เขียนกล่าวถึงพันธุ์ต่างๆ ของสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกยูงมีหลายชนิด เช่น นกยูงเขียว พบมากในป่าแถบพม่า...นกยูง
ธรรมดา ... นกยูงขาวซึ่งมีขนสวยงามไปอีกแบบหนึ่ง

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๗-๘)

...คุณของเหมียวเลี้ยงแมวไว้แยะแต่ก็เป็นแมวไทยทั้งหมดนะคะ เหมียว
จะเล่าให้ฟังทีละพันธุ์ ดีไหมคะ นี่คะ แมวพันธุ์เขี้ยวมาศ...

นี่เป็นเพื่อนของเหมียวอีกพันธุ์หนึ่งคะ...ที่เรียกว่า ขาวมณี หรือ ขาว
ปลอด...

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๔,๖)

...พันธุ์กบที่นิยมเลี้ยงในปัจจุบันคือ กบนา เป็นกบขนาดกลาง...กบจาน
เป็นกบขนาดใหญ่...กบบลูหรือกมิดินกำเนิดอยู่ในแอฟริกา...

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๓๕๓๗ : ๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

๑.๑.๘ วงจรชีวิต

ผู้เขียนกล่าวถึงการหาคู่ ฤดูผสมพันธุ์ การผสมพันธุ์ ระยะเวลาในการ
ตั้งครรรภ์ การออกลูก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อถึงเวลาหาคู่ ตัวผู้จะกรีดร้องเสียงแหลมยาว เรียกหาตัวเมียประมาณ
๒ วัน เพื่อให้ตัวเมียสนใจ เมื่อตัวเมียเดินเข้ามาใกล้ ตัวผู้จะเริ่มรำแพนเดินไปมา
ข้างๆตัวเมีย... เมื่อถึงเวลาวางไข่ แม่นกยูงจะออกไปเรื่อยๆ โดยเอาทาง
แหลมลง และเอาทางบ้านขึ้น จะวางไข่เรียงชิดกัน ไม่ซ้อนทับกัน...ตัวเมียจะฟัก
ไข่นานประมาณ ๒๘ วัน ...

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑๐-๑๒)

...จระเข้จะโตเต็มที่เมื่อมีอายุ ๑๐-๑๒ ปี ฤดูผสมพันธุ์จะเริ่มในเดือน
กันยายนจนถึงเดือนมีนาคม และจระเข้ตัวเมียจะวางไข่ในช่วงเมษายนและเดือน
พฤษภาคม วางไข่ครั้งละ ๑๐-๔๐ ฟอง ไข่จะฟักออกมาเป็นตัวในเวลา ๖๗-๖๘
วัน

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๒๐)

หลังจากผีเสื้อวางไข่ได้ ๑๐ วัน ไข่จะฟักออกมาเป็นตัวหนอน เรียกกันว่า “ หนอนไหม” หนอนไหมกินใบหม่อนเป็นอาหาร และเจริญเติบโตได้รวดเร็ว ด้วย การลอกคราบเป็นระยะๆ

เมื่อเติบโตเต็มที่ หนอนไหมจะหยุดลอกคราบ หยุดกินอาหาร แล้วพัน ของเหลวออกมาพันซ้อนกันเป็นชั้นๆ หุ้มตัวไว้ เรียกกันว่า “รังไหม” หนอนไหมที่ อยู่ในรังไหม จะเจริญเติบโตเป็นดักแด้ เมื่อโตเต็มที่ก็จะเจาะออกจากรัง และเจริญเป็นผีเสื้อ...

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๘-๙)

๑.๑.๙ วิธีการหาอาหาร

ผู้เขียนกล่าวถึงวิธีการหาอาหาร หรือ การล่าเหยื่อของสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไป

แมงกระพรุนกินสัตว์ทะเลเล็กๆจำพวกกุ้ง ปลา เป็นอาหาร โดยวิธีใช้ หนวดแตะสัตว์ที่ว่ายน้ำเข้ามาใกล้ๆ แล้วปล่อยพิษทำให้สัตว์อ่อนกำลัง แล้วจึง กินอาหาร

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๑๓)

การหาอาหารของนกตัวแรว์ท้องดำ...พฤติกรรมในการหานั้น จะ กระโดดอย่างคล่องแคล่วไปตามพื้นดิน แล้วหยุดใช้ปากจิก หรือพลิกใบไม้เพื่อหา อาหาร หรือใช้ปากขุดหาไส้เดือน เมื่อได้อาหารแล้วก็จะกลืนกิน...

(นกตัวแรว์ท้องดำ ๒๕๓๔ : ๑๒)

นอกจากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตสัตว์ตามธรรมชาติแล้ว ผู้ศึกษายังพบว่าหนังสือที่กล่าวถึงสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการค้า และเลี้ยงไว้ดูเล่น มีเนื้อหาเพิ่มจาก เนื้อหาข้างต้น ดังต่อไปนี้

๑. วิธีเลี้ยง

สารคดีประเภทสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการค้าจะกล่าวถึงวิธีการเลี้ยงว่ามีวิธี เลี้ยง การดูแล สถานที่เลี้ยงอย่างไร และปัญหาที่พบในขณะเลี้ยง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่พุดกลางใช้มือซ้อนตัวหม่อนที่หิวจัด... แล้วนำมาวางลงบนใบหม่อน ที่แม่ปูเรียงไว้แล้วอย่างเบามือ เกลี่ยเบาๆให้ตัวหม่อนกระจายไปทั่วกระดัง

จากนั้นใช้ใบหม่อนเรียงทับลงไปอีกชั้นหนึ่ง ใช้ผ้าขาวผืนเดิมห่อรอบกระดัง มัดให้ตึง ขอดเป็นปมไว้ด้านล่าง...ยกขึ้นวางบนชั้นที่มีกระดังลักษณะเดียวกันเรียงเป็นตับ

(ตำโหมของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๕)

...แมวจะเรียนรู้ได้ดีในขณะที่ยังเป็นลูกแมวเล็กๆอยู่ สิ่งที่ควรฝึกให้แมวก็คือ ให้รู้จักชื่อตัวเอง เวลาเรียกจะได้เดินเข้ามาหา และเรื่องสำคัญคือฝึกให้รู้จักขับถ่ายให้เป็นที่เป็นทาง

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๔)

ส่วนปัญหาในการเลี้ยงกบคือ การกินกันเองในระยะที่เป็นลูกอ๊อด เป็นแผลที่ปาก เพราะกบกระโดดชนขอบบ่อ ผนังบ่อ ปลายนิ้วลึก เพราะพื้นบ่อหยาบและสาก ไชมันหรือลำไส้ทะลุเพราะกระโดดลงกระแทกกับพื้นบ่อ ซึ่งปัญหาเหล่านี้แก้ไขได้ เช่น สร้างบ่อให้มีร่องน้ำรอบบ่อ ขัดพื้นบ่อให้เรียบ เป็นต้น
(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๔)

ผู้เลี้ยงผึ้งโพรง จะต้องเตรียมอุปกรณ์การเลี้ยง และกะสถานที่ที่จะเลี้ยงให้เหมาะสม ซึ่งอุปกรณ์ในการเลี้ยงผึ้งที่สำคัญคือ หีบเลี้ยงผึ้ง คอนหรือกรอปรวง แผ่นรังเทียม...ในหีบเลี้ยงผึ้งมีแผ่นรังเทียมประมาณ ๙-๑๑ รวง

จากนั้นให้จับผึ้งโพรงจากธรรมชาติมาเลี้ยง...ควรเลือกรวงผึ้งที่มีหลอดรวงตัวอ่อนระยะดักแด้มากๆ แล้วนำมาผูกติดกับคอนหรือกรอปรวง...แล้วปิดฝาหีบไว้ ๑ คืน รุ่งเช้าให้เปิดปากรัง เพื่อให้ผึ้งออกไปหาอาหาร...

ขณะเลี้ยงต้องหมั่นตรวจตราสภาพภายในรังเสมอ ถ้าขาดน้ำหวานให้ใช้น้ำเชื่อม หรือน้ำหวาน ถ้าประชากรผึ้งมากให้เสริมแผ่นรังเทียม...

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๖-๗)

๒. ประโยชน์ที่ได้รับ

สารคดีประเภทสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการค้าจะกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากสัตว์ คือ ใช้เป็นอาหาร เครื่องประดับ เครื่องใช้ หรือผลิตภัณฑ์ที่ได้จากสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“หนูอยู่ยุงดีกว่า คอยกินดักแด่ก็พอแล้ว” ยายห้าม

ฝักใหม่ที่ถูกต้ม และดึงเส้นใยออกหมดแล้ว จะเหลือเพียงตัวดักแด่แสนอร่อย อุดมด้วยโปรตีน...

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๘)

คนเรานำครั่งมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ชาวจีนใช้สีแดงจากตัวครั่งย้อมผ้าไหม หนึ่งฟอก ผ้าขนสัตว์ และใช้ทำสีแต่งอาหาร หรือเครื่องสำอางเสริมสวย ชาวจีนเคยใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคโลหิตจาง

ในปัจจุบัน เราใช้ครั่งทำน้ำมันชักเงา (เซลแล็ก) ทาพื้นไม้และเครื่องเรือน เพื่อให้ไม้เป็นเงางาม ใช้ทำเป็นแกนภายในเครื่องเงิน เครื่องทอง ที่ใช้เป็น เครื่องประดับ หรือเครื่องใช้ไม้สอยต่างๆ เช่น ค้ำมมีด...

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๑-๑๒)

สรุปได้ว่าเนื้อหาของสารคดีประเภทสัตว์จะกล่าวถึง รูปร่างลักษณะ อาหาร แหล่งที่อยู่อาศัย ลักษณะเฉพาะตัว ลักษณะนิสัย ศัตรู พันธุ์ วงจรชีวิต วิธีการหาอาหาร นอกจากนี้หนังสือที่กล่าวถึงสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อการค้ายังมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีเลี้ยง และประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๒ สารคดีประเภทพืช สารคดีประเภทพืชมีทั้งพืชที่ปลูกไว้เพื่อการค้า ปลูกไว้บริโภค และพืชที่เป็นพิษ จากการศึกษาพบว่ามี ๓ เรื่อง ได้แก่ ส้มสุกลูกไม้ สวนมะม่วงจากดวงดาว และพืชที่เป็นพิษ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้

๑.๒.๑ รูปร่างลักษณะ

ผู้เขียนกล่าวถึง ลักษณะ รูปร่าง สี ขนาดต้นของพืช ดังตัวอย่างต่อไปนี้
ลำโพงขึ้นอยู่ตามสวน ดอกเป็นรูปเหมือนกับลำโพง ใบและผลคล้ายกับมะเขือ แต่ผลเป็นหนามขรุขระ ในผลมีเมล็ดเล็กๆมากมาย...

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๑๘)

ทองคำ มะม่วงกินสุก ผลเมื่อแก่จัดจะมีผิวเขียวออกดำ แต่เนื้อในเหลือง
ประดุจทอง ผลใหญ่ เนื้อหนา เม็ดแบน

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๒๙)

...ส้มบางมดผลค่อนข้างกลมแป้นเล็กน้อย ผิวสีเขียวอมเหลืองถึงเหลือง
เข้ม ผิวเรียบ สีผิวสม่ำเสมอ เปลือกบางล่อน ปอกง่าย กลีบแยกออกจากกันง่าย
ฉ่ำน้ำ เนื้อผลสีส้ม...

(ส้มสุก ลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๘)

๑.๒.๒ สภาพดิน หรือพื้นที่

ผู้เขียนกล่าวถึงสภาพดินหรือพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืช
ทั้งพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ และพืชที่ปลูกเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดินเปิดน้ำ เป็นต้นไม้ใหญ่ ชอบอยู่ตามที่สูง เช่น ตามข้างลำห้วย ลำธาร
หรือตามท้องร่องในสวนผลไม้ ...

(พืชที่เป็นพืช ๒๕๒๙ : ๑๗)

“ก็นี่แหละที่พ่ออยากแนะนำให้ลูกไปเสนอคุณครูให้ปลูกมะม่วง... มันยัง
เป็นพืชที่ปลูกง่าย ขึ้นได้ดีกับดินทุกสภาพ โดยเฉพาะที่แห้งแล้ง...”

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๗)

...องุ่นสามารถขึ้นได้ดีในสภาพดินทั่วไป ดินที่เหมาะสมสำหรับปลูกองุ่น
ให้ได้ผลดี คือ ดินเหนียวที่มีอาหารพืชอยู่มาก...

(ส้มสุก ลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๓๑)

๑.๒.๓ รสชาติ

ผู้เขียนกล่าวถึงรสชาติของพืชว่ามีรสชาติเป็นอย่างไร โดยเฉพาะพืชที่ผล
สามารถรับประทานได้ คือ ผลไม้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“หนูก็เห็นมีแต่มะม่วงเยอะเยอะไปหมดเลยนี่คะ แต่ละต้นก็มีลักษณะของ
ผลต่างกันไป อย่างต้นที่หนูชอบทานผลดิบมันๆ ของมันนะก็มีผลเรื่อยๆยาวๆ
อย่างต้นโน้นมีผลป้อมๆ สุกแล้วสีสวยเขียว รสก็หวานฉ่ำด้วย...”

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๗)

...มะเฟืองมีรสเปรี้ยว เปรี้ยวอมหวานจนถึงรสหวานสนิท

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑๗)

๑.๒.๔ อันตรายจากพิษที่ได้รับ หรือ ส่วนที่มีพิษ

ผู้เขียนกล่าวถึงส่วนต่างๆของพืชแต่ละชนิดว่ามีพิษอยู่ที่ส่วนใด และโทษของพิษที่อยู่ในพืช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ต้นรักมียางเป็นพิษ ยางอยู่ที่ลำต้น ตามกิ่งก้านและใบ ยางถูกผิวหนัง
ทำให้คัน

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๑๐)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
พิษของอดุติคอยู่ที่หัว ถ้ากินสดๆจะทำให้คันคออย่างแรง นานหลาย
ชั่วโมง แต่ไม่ถึงตาย

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๒๑)

...เมล็ดของเงาะมีพิษ แม้ว่าจะคั่วจนสุกแล้วก็ไม่ควรรับประทาน เพราะ
จะทำให้มีอาการปวดท้อง เวียนศีรษะ มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๖)

๑.๒.๕ สภาพภูมิอากาศ แหล่งที่เพาะปลูก

ผู้เขียนกล่าวถึงสภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม ซึ่งส่งผลให้พืชเจริญเติบโต
ได้ดี และแหล่งหรือท้องที่ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ตำแยงอกงามมากในฤดูฝน และจะแห้งตายไปในฤดูร้อน...

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๘)

ลำไยเป็นไม้ผลยืนต้นขนาดกลาง สามารถปลูกได้ตลอดทั้งปี
เจริญเติบโตได้ดีในเมืองร้อน แต่จะปลูกได้ดีในเขตกึ่งร้อนกึ่งหนาว...จังหวัดที่

ปลูกมาก คือ เชียงใหม่ รองลงมาคือ ลำพูน เชียงราย ลำปาง... และบางจังหวัด
ในภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

(สัมภาษณ์ผู้ปลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๕)

๑.๒.๖ พันธุ์

ผู้เขียนกล่าวถึงพืชแต่ละชนิดว่ามีกี่พันธุ์ พันธุ์ใดที่นิยมปลูก หรือ
รับประทาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ แต่หากจะแบ่งตามการรับประทานแล้วจะได้สองชนิด คือ ชนิดทานผล
ดิบมีหลายพันธุ์ เช่น มะม่วงแรด มะม่วงพิมเสนมัน เขียวเสวย หนองแซง...
ส่วนอีกชนิดหนึ่งเป็นชนิดทานผลสุก เช่น มะม่วงอกร่อง มะม่วงน้ำดอกไม้
มะม่วงทองคำ หนังกกลางวัน เป็นต้น”

(สอนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๘)

ฝรั่งมีหลายพันธุ์ แบ่งตามลักษณะของผล คือ ลักษณะผลกลม ได้แก่
กลมสวย กลมทูลเกล้า กลมอัมพร ขาวเสวย บางกอกแอปเปิ้ล เย็นสอง เป็น
ต้น ลักษณะผลยาว ได้แก่ ยาวเศวต ขาวบุญสม เป็นต้น...

(สัมภาษณ์ผู้ปลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑๒)

๑.๒.๗ ประโยชน์ที่ได้รับ

ผู้เขียนกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากพืชว่าส่วนต่างๆของพืชมีประโยชน์
ในทางใดบ้าง ได้แก่

๑. ประโยชน์ต่อร่างกาย พืชสามารถช่วยรักษาหรือป้องกันการเกิดโรค
หรือเป็นประโยชน์ต่อร่างกายอย่างไรได้บ้าง พบเพียงตัวอย่างเดียวคือ เรื่องส้ม
สุกปลูกไม้

ในการแพทย์แผนโบราณถือว่า ลำไยเป็นผลไม้บำรุงร่างกายที่ดี มี
สรรพคุณบำรุงหัวใจ บำรุงเลือด บำรุงประสาท และช่วยย่อยได้อย่างดีทีเดียว

(สัมภาษณ์ผู้ปลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๕)

เด็ก ๆ รู้หรือไม่ว่า น้ำจากผลสับปะรดมีฤทธิ์ลดอาการอักเสบและอาการบวม ทำให้แผลหายเร็ว ส่วนผลสับปะรดก็ใช้รักษาโรคลักปิดลักเปิดได้ เมื่อรับประทานเป็นประจำ

(สัมภาษณ์ลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๓๐)

๒. ประโยชน์เพื่อการแปรรูป การนำส่วนต่างๆของพืชไปแปรรูปเพื่อให้เก็บพืชนั้นไว้รับประทานได้นาน หรือเพื่อไม่ให้พืชนั้นต้องเน่าเสียไปโดยเปล่าประโยชน์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผลสุกของมะม่วงในสวนมีมากมายบางทีก็เก็บขายไม่ทัน คุณแม่ดาวของดาราก็ไม่เคยทิ้งให้สุญเปล่า แม่จะนำมาปอกเปลือกขูดเอาแต่น้ำ ตั้งไฟให้ร้อน กวนจนน้ำแห้งไปหมด นำไปแผ่เป็นแผ่นบางๆ ตากแดดจะได้มะม่วงแผ่นรสหวานอร่อย เก็บไว้ได้นานๆอีกด้วย

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๙)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาศิลปกรรม

มะยมรับประทานสดๆ...หรือนำไปแปรรูปได้หลายอย่าง เช่น มะยมดอง มะยมกวน มะยมแช่อิ่ม...

(สัมภาษณ์ลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑๙)

๓. ประโยชน์ต่อการนำไปใช้ ส่วนต่างๆของพืชสามารถนำไปประกอบหรือดัดแปลงเป็นอาหาร หรือไปทำเป็นสิ่งของเครื่องใช้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...ใบอ่อนและช่อดอกของมะม่วง บางพันธุ์ใช้จิ้มน้ำพริกอร่อยมากทีเดียว ให้คุณค่าทางอาหารสูง ไม่ม่ะม่วงต้นใหญ่ๆนำไปสร้างบ้านเรือนก็ยิ่งได้อีกด้วยนะ...”

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๗)

...ใบตอง นำมาใช้ห่อของ ห่อขนม เช่น ขนมกล้วย ขนมใส่ไส้ ขนมเทียน เป็นต้น กาบกล้วยก็นำมาทำเชือกกล้วย ใ้มัดของ หรือนำมาถักกระเป๋า ส่วนดอกของกล้วยที่เราเรียกว่า ปลี ก็นำมาประกอบอาหารได้ เช่น นำมาแกงกะทิหิวปลี หรือกินกับกล้วยเดี่ยวผัดไทย เป็นต้น

(ส้มสุกถูกไม้ ๒๕๓๓ : ๔)

นอกจากเนื้อหาดังกล่าวข้างต้นซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพืชที่ปลูกไว้เพื่อบริโภค และพืชที่มีตามธรรมชาติแล้ว ผู้ศึกษายังพบว่าเรื่องสวนมะม่วงจากดวงดาวมีเนื้อหาเพิ่มจากเนื้อหาข้างต้นเนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับพืชที่ปลูกไว้เพื่อการค้า โดยมีเนื้อหาดังนี้

๑. วิธีการปลูก

ผู้เขียนอธิบายถึงวิธีการปลูก และการเตรียมอุปกรณ์

การเตรียมเพาะมะม่วงในเรือนเพาะชำจึงเกิดขึ้น โดยใช้กะบะทรายผสมขี้เถ้า แกลบ อัตราส่วนหนึ่งต่อหนึ่ง คลุกเคล้ากับปุ๋ยอินทรีย์ รดน้ำให้ชุ่ม ใช้เมล็ดที่แกะเปลือกหุ้มออกแล้วปักชำลงไป...

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๙)

๒. การดูแลรักษา

ผู้เขียนกล่าวถึงการดูแลรักษา ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการปลูกพืช เนื่องจากจะส่งผลให้พืชมีการเจริญเติบโตได้ดี

...เดือนมีนาคมรดน้ำให้มากๆ หาเศษฟาง เศษหญ้าคลุมผิวดิน คอยดูแลแมลงวันทองมาทำลายผล เดือนพฤษภาคมหลังจากเก็บผลหมดแล้วตัดแต่งกิ่งใส่ปุ๋ยรอบโคนต้น เดือนอื่นๆก็คอยกำจัดวัชพืชตามความจำเป็น...

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๒๖)

สรุปได้ว่า เนื้อหาของสารคดีประเภทพืชจะกล่าวถึง รูปร่างลักษณะ สภาพดินและพื้นที่ รสชาติ อันตรายจากพืชที่ได้รับหรือส่วนที่มีพิษ สภาพภูมิอากาศแหล่งที่เพาะปลูก พันธุ์ และประโยชน์ที่ได้รับ นอกจากนี้หนังสือที่กล่าวถึงพืชที่ปลูกไว้เพื่อการค้ายังมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการปลูก และการดูแลรักษา

๑.๓ สารคดีประเภทบุคคล จากการศึกษาค้นคว้าพบว่ามี ๒ เรื่อง ได้แก่ เพื่อนชาวดอย และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ซึ่งเนื้อหาของทั้งสองเรื่องมีความแตกต่างกัน คือ เรื่องเพื่อนชาวดอยมีเนื้อหาเกี่ยวกับชนกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ส่วนเรื่องสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวประวัติ โดยผู้ศึกษาจะแยกศึกษาเนื้อหาของทั้งสองเรื่อง

๑.๓.๑ สารคดีประเภทบุคคล เรื่องเพื่อนชาวดอย มีเนื้อหา ดังนี้

๑. ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ

ผู้เขียนกล่าวถึงความสามารถ ความเชี่ยวชาญของชนแต่ละกลุ่มว่ามีความสามารถและเชี่ยวชาญในเรื่องใด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชาวลีซอ นับเป็นช่างเหล็ก ช่างเงินที่ชำนาญมาก และชอบล่าสัตว์...

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๑๐)

ชาวเข่าเป็นนักธุรกิจ ขยันขันแข็ง ทำไร่แก่ง มีฝีมือในการทำเครื่องเงิน ทำกระดาษฟาง ทำเครื่องประดับ จอบ ขวาน และปืน ...

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๑๒)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุคใหม่ สภานิติบัญญัติ

๒. ลักษณะที่อยู่อาศัย

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะที่อยู่อาศัยว่าชนแต่ละกลุ่มตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใด และมีลักษณะการปลูกบ้านเป็นอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงจะตั้งบ้านเรือนบนภูเขาที่ไม่สูงนัก บ้านของชาวกะเหรี่ยงจะยกสูง ใช้ไม้ไผ่ทำฝาบ้านและพื้นเรือน หลังคามุงแฝกหรือตองติง ...

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๒)

ทำเลที่ตั้งหมู่บ้านของชาวเข่า จะเป็นที่ราบตามลาดเขาใกล้ป่า และลำธาร สร้างบ้านแบบคร่อมพื้นดิน ฝาบ้านทำด้วยไม้หรือไม้ไผ่ หลังคามุงแฝกใบตองติงหรือไม้...

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๑๑)

๓. การแต่งกาย

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะการแต่งกายของชนแต่ละกลุ่มว่ามีการแต่งกายอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หญิงแม้ขาวจะใส่กางเกงเงินทองหลวมสีดำ สวมเสื้อผ่าหน้า แขนยาว
รอบๆคอเสื้อจะปักตกแต่ง ด้านหน้าจะห้อยผ้าสีดำขลิบสีฟ้า ผูกเอวด้วยผ้าสีพื้น
ใหญ่ ทำผมทรงสูงมีผ้าโพกปักลวดลายคลุมผมอีกทีหนึ่ง

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๔)

เด็กชายและชายชาวอีโก้ จะสวมเสื้อแขนยาวผ่าหน้า ด้านหลังเสื้อปัก
ลวดลายสวยงาม นุ่งกางเกงขาก๊วย บางครั้งจะโพกศีรษะด้วยผ้าดำหรือผ้าสีอื่นๆ

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๘)

๔. ความเชื่อ

ผู้เขียนกล่าวถึงความเชื่อของชนกลุ่มแต่ละกลุ่มที่มีมาตั้งแต่โบราณ ดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

...ชาวแม้วเชื่อว่าผีฟ้าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งในโลก ผีฟ้ายังเป็นผู้บัญญัติ

ประเพณีต่างๆ อีกด้วย

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๖)

ทางเข้าหมู่บ้านและท้ายหมู่บ้านของอีโก้จะมีประตูประจำหมู่บ้าน ที่
ประตูนี้จะประดับด้วยรูปสลักต่างๆ เพื่อป้องกันภูตผีและสิ่งชั่วร้ายที่จะล่องล้ำเข้า
ไปในหมู่บ้าน...

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๗)

๕. ลักษณะนิสัย

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะนิสัยของชนกลุ่มแต่ละกลุ่มว่ามีนิสัยหรือพื้นฐาน
ทางความคิดเป็นอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชาวแม้วเป็นคนขยัน อดทน ชำนาญการทำไร่ เชื่อถือโชคกลางและสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ รักอิสระ...

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๖)

ชาวเข้เป็นพวกที่มีระเบียบแบบแผน ผู้ชายจะได้รับการยกย่องเป็นพิเศษ คนแก่จะได้รับความนับถือยกย่องเพราะถือว่าเป็นผู้มีความรู้ในเรื่องชีวิตและพิธีกรรม นอกจากนี้ชาวเข้ยังเป็นพวกรักสันติ

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๑๒)

๑.๓.๒ สารคดีประเภทบุคคล เรื่อง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีเนื้อหา ดังนี้

๑. ความสามารถ

ผู้เขียนกล่าวถึงพระปรีชาสามารถของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลังสงครามยุทธหัตถี สมเด็จพระนเรศวรทรงแม่พระราชอำนาจเข้าไปในดินแดนของประเทศเพื่อนบ้าน โดยทรงสามารถตีเมืองมอญ ล้านนา ล้านช้าง และเขมรมาเป็นเมืองประเทศราช ทำให้อาณาเขตและอำนาจของกรุงศรีอยุธยาแผ่ขยายออกไปอย่างกว้างขวางอีกครั้ง

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๑๔)

๒. สถานการณ์หรือเหตุการณ์

ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปลาย พ.ศ. ๒๑๒๙ พม่ายกทัพใหญ่มาล้อมกรุงศรีอยุธยาเอาไว้ พระนเรศวรทรงวางแผนต่อต้านพม่าแบบกองโจร จนทหารพม่าเกิดความระส่ำระสาย กองทัพพม่าล้อมกรุงศรีอยุธยาได้ ๕ เดือนก็ต้องยกทัพกลับเพราะเสบียงเริ่มขาดแคลน และเกรงว่าถ้าล้อมต่อไปจะลำบากเพราะช่วงนั้นย่างเข้าฤดูฝนแล้ว

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๓๐ : ๙)

๑.๔ สารคดีประเภทสถานที่ จากการศึกษาพบว่า มี ๒ เรื่อง ได้แก่ บางแสนศรีสัตนาลัย เนื้อหากล่าวถึงเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ สถานที่ตั้ง

ผู้เขียนกล่าวถึงสถานที่ว่าตั้งอยู่ที่ใด เช่น อำเภอ ตำบล หรือทิศ และตั้งใกล้เคียงกับสถานที่หรือบริเวณใดบ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ที่จริงนกกับหนูอยากเที่ยวทะเลมากกว่ามาพบผู้คนมากมายอย่างนี้ คุณพ่อคุณแม่จึงตกลงกันว่า จะพานกกับหนูไปที่ศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเล ที่ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ...

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๒๐)

เมืองศรีสะเกษหรือเมืองเขียงขึ้นที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในเขตสุขภาพ ตำบลศรีสะเกษ อำเภอสรีสะเกษ จังหวัดสุโขทัย โดยตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดสุโขทัยตามทางหลวงหมายเลข ๑๐ ที่เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดสุโขทัยและอุตรดิตถ์ ระยะทาง ๕๒ กิโลเมตร

(ศรีสะเกษ ๒๕๓๗ : ๓๑)

๑.๔.๒ สถานที่ท่องเที่ยว

ผู้เขียนกล่าวถึงสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆที่น่าสนใจว่ามีอะไรเป็นจุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวนั้นๆ เช่น บรรยากาศดี ของฝาก หรือแหล่งโบราณสถาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อลงจากเขา คุณพ่อคุณแม่พานกกับหนูไปแหลมแท่น ที่นั่นมีโขดหินใหญ่ๆ มากมาย คุณพ่อบอกว่าสมัยก่อนมีหินสวยๆมากกว่านี้ แต่ระยะหลังชาวบ้านทุบหินเอาไปวางเลี้ยงหอยนางรม จนหินร่อยหรอไปหมด

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๕)

วัดเจดีย์เจ็ดแถว เป็นกลุ่มโบราณสถานที่อยู่กลางเมือง อยู่ถัดจากวัดช้างล้อมไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณวัดมีคูน้ำ และกำแพงศิลาแลงสองชั้น ล้อมรอบ เจดีย์ประธานของวัดนี้เป็นเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ มีมณฑปและเจดีย์บริวารแบบต่างๆ อีก ๓๓ องค์ เจดีย์แต่ละองค์นั้นมีลักษณะและรูปแบบแตกต่างกันไป เช่น เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา และเจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์แบบสุโขทัย เป็นต้น

(ศรีสะเกษ ๒๕๓๗ : ๓๘)

๑.๔.๓ อุทยานประวัติศาสตร์

สถานที่ที่เป็นอุทยานประวัติศาสตร์มีเรื่องราวบางส่วนเพิ่มเติม ได้แก่ ประวัติความเป็นมาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์และลักษณะโบราณสถานและโบราณวัตถุดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระบรมธาตุเมืองเซียงนั้นจะสร้างแต่ครั้งใด และใครเป็นผู้สร้างนั้น จากหลักฐานที่พบได้ในขณะนี้ปรากฏข้อความอยู่ในศิลาจารึกวัดศรีชุม ซึ่งถือว่าเป็นจารึกที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดหลักหนึ่งของสุโขทัย กล่าวไว้ในตอนต้นว่าในสมัยพ่อขุนศรีนาวนัมถมนั้น มีการสร้างพระบรมธาตุขึ้น ณ เมืองสุโขทัย ศรีสังฆาลย์ และสระหลวง สองแคว...

(ศรีสังฆาลย์ ๒๕๓๗ : ๘)

อาณาเขตของเมืองโบราณศรีสังฆาลย์ครอบคลุมพื้นที่ไม่ต่ำกว่า ๒,๐๐๐ ไร่ ดังนั้น องค์ประกอบของเมืองที่ประกอบไปด้วยโบราณสถานและสิ่งก่อสร้างที่เป็นศาสนสถาน คูน้ำ คันดิน บ่อน้ำ สระน้ำ และแหล่งอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา จึงกระจายอยู่ทั่วไป จากการสำรวจพบว่าโบราณสถานที่อยู่ทั้งภายในตัวเมืองและนอกเมืองจะมีอยู่ไม่ต่ำกว่า ๑๓๘ แห่ง ซึ่งโบราณสถานส่วนใหญ่จะเป็นศาสนสถานที่มีโครงสร้างเป็นศิลาแลงที่ตัดมาจากบ่อศิลาแลงธรรมชาติบริเวณนอกเมือง แล้วฉาบผิวนอกและปั้นตกแต่งลวดลายด้วยปูน...

(ศรีสังฆาลย์ ๒๕๓๗ : ๓๔)

สรุปได้ว่าเนื้อหาของสารคดีประเภทสถานที่ที่จะกล่าวถึง สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ตั้งและอุทยานประวัติศาสตร์ซึ่งมีเรื่องราวบางส่วนเพิ่มเติม ได้แก่ ประวัติความเป็นมาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสถานที่นั้น หลักฐานทางประวัติศาสตร์ และลักษณะโบราณสถานและโบราณวัตถุ

๑.๕ สารคดีประเภทสิ่งของ สารคดีประเภทสิ่งของ จะเป็นสิ่งของที่มีประโยชน์ใช้สอยและใช้งานได้ จากการศึกษาพบว่ามี ๓ เรื่อง คือ ธง เครื่องตามประทีป และโทรศัพท์ที่เราใช้ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ การใช้งาน

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะการใช้งาน วิธีการใช้งาน หลักการทำงาน หรือ กล่าวว่่าสิ่งนั้นเหมาะกับงานลักษณะใด ช้่อแนะนำในการใช้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ธงตะขาบนี้ใช้ในพิธีทางศาสนา ใช้ในงานบุญ งานวัดเป็นส่วนมาก

(ธง ๒๕๓๐ : ๔)

ธงยาวราชใหญ่ ใช้สำหรับชักขึ้นบนเสาใหญ่ในเรือพระที่นั่ง หรือ เรือรบ ที่สมเด็จพระยุพราชเสด็จโดยพระราชอิสริยยศเป็นเครื่องหมายว่าได้เสด็จโดยเรือ ลำนั้น

(ธง ๒๕๓๐ : ๑๖)

เมื่อเสียงเดินทางผ่านแม่เหล็กไฟฟ้า ก็จะเปลี่ยนไปเป็นคลื่นไฟฟ้า คลื่นไฟฟ้านี้อาจเคลื่อนที่ไปได้ตามเส้นลวดย้งที่ไกล และเมื่อถึงที่หมายปลายทาง ก็อาจเปลี่ยนให้กลับมาเป็นเสียงโดยให้ผ่านแม่เหล็กไฟฟ้าอีกครั้งหนึ่ง โดยวิธีนี้ คนสองคนที่อยู่ห่างไกลก็อาจพูดจาโต้ตอบกันได้ผ่านเส้นลวด นี้คือหลักการของ โทรศัพท์ที่ใช้กันทุกวันนี้

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๒ : ๑๐-๑๑)

...ตะเกียงลานเป็นเครื่องตามประทีป ซึ่งมีกังหันหมุนด้วยกำลังลานซ่อน อยู่ภายในฐานตะเกียง ทำหน้าที่ระบายลมขึ้นมาเป่าไฟไม่ให้มีควัน ทำให้แสง สว่างนวล...

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๑๗)

๑.๕.๒ วัสดุที่ใช้ทำสิ่งของ

ผู้เขียนกล่าวถึงวัสดุที่ใช้ทำสิ่งของว่าทำมาจากวัสดุใด หรือ มี ส่วนประกอบใดบ้างที่นำมาประกอบเป็นสิ่งนั้นๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ธงตะขาบคือธงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยผ้าหรือวัสดุอย่างอื่น เช่น ไม้ แฝงเงิน หรือแฝงสังกะสีก็ได้...

(ธง ๒๕๓๐ : ๔)

...”ตะเกียงหลอด” ดวงตะเกียงทำด้วยแก้วหล่อ มีสีต่างๆ หัวตะเกียงทำด้วยทองเหลือง ใต้หลอดด้วยด้ายดิบ...

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๑๙)

เจ้าหมีน้อยกับเจ้ากระต่ายน้อยทดลองโทรศัพท์กระป๋องทำเอง เขาใช้กระป๋องสองใบเจาะรูร้อยไว้ด้วยลวด...นี่คือ เครื่องโทรศัพท์อย่างง่าย ๆ

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๒ : ๙)

๑.๕.๓ ลักษณะรูปร่าง

ผู้เขียนกล่าวถึง ลักษณะ ขนาด รูปทรง สี ของสิ่งของ ดังตัวอย่างต่อไปนี้
ธงปลายเสาคือธงที่ทำด้วยผ้า ใช้ชักขึ้นสู่ปลายเสา มีทั้งรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สี่เหลี่ยมจัตุรัส และรูปสามเหลี่ยม...

(ธง ๒๕๓๐ : ๖)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนบัณฑิต

ธง...

(ธง ๒๕๓๐ : ๑๒)

...”ชวลา” ทำด้วยทองเหลืองรูปทรงคล้ายหม้อ มีพวยสำหรับสอดด้าย ใต้ชวลาสามพวยติดอยู่ที่ข้างดวง มีหลักจนวนรอง และบังเพลิงประกอบพร้อม...

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๑๕)

๑.๕.๔ ข้อสันนิษฐาน ประวัติความเป็นมา

ผู้เขียนกล่าวถึงข้อสันนิษฐาน หรือประวัติความเป็นมาของสิ่งนั้นว่ามีที่มา แหล่งที่มา แหล่งที่ค้นพบ หรือเกิดขึ้นมาได้อย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ธงปลายเสาเป็นธงที่ใช้มากที่สุด... เดิมนั้นธงปลายเสาใช้ในการสงครามไม่ว่าจะเป็นการรบทางบกหรือทางน้ำ ต่อมาจึงมีการนำธงปลายเสาไปใช้ในเรือสินค้า นำมาชักและประดับตามสถานที่สำคัญๆ และในที่สุดก็ใช้ในทุกที่

(ธง ๒๕๓๐ : ๖)

...เครื่องตามประเพณีชนิดที่ทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ซึ่งขุดค้นพบจากแหล่งโบราณคดีสมัยทวารวดี ที่ตำบลพงตึก อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี เป็นเครื่องตามประเพณีรุ่นเก่าซึ่งทำตามแบบตะเกียงของชนชาวโรมัน ตะเกียงแบบนี้ นักวิชาการโบราณคดีสันนิษฐานว่า คงจะได้รับการนำเข้าโดยพ่อค้าทางซีกโลกตะวันตก

(เครื่องตามประเพณี ๒๕๓๘ : ๕)

มีนักวิทยาศาสตร์หลายคนพยายามคิดประดิษฐ์เครื่องโทรศัพท์ที่ใช้ได้จริง แต่ไม่มีผู้ใดทำได้สำเร็จ

จนถึงปี พ.ศ.๒๔๑๙ คือ เมื่อประมาณร้อยยี่สิบปีก่อนหน้านี้ อเล็กซานเดอร์ เกรแฮม เบลล์ จึงสามารถประดิษฐ์เครื่องโทรศัพท์เครื่องแรกขึ้นได้ เขาได้รับการยกย่องไปทั่วโลก

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๒ : ๑๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิสิตสิทธิ์

สรุปได้ว่า เนื้อหาของสารคดีประเภทสิ่งของจะกล่าวถึง การใช้งาน วัสดุ รูปร่าง ลักษณะ และข้อสันนิษฐาน ประวัติความเป็นมา

๑.๖ สารคดีประเภททั่วไป ในกลุ่มนี้เป็นสารคดีที่ไม่สามารถแบ่งเป็นประเภทใดได้ จึงจัดให้อยู่ในกลุ่มทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ และเรื่องทางวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เรื่องเลี้ยงภักไถ่ตัว และ เรื่องกำเนิดจักรวาล ดังนั้นเนื้อหาจึงต่างกัน ดังนี้

๑.๖.๑ สารคดีประเภททั่วไป เรื่องเลี้ยงภักไถ่ตัว มีเนื้อหาเกี่ยวกับการระมัดระวังภักในบ้าน ในโรงเรียน ในรถยนต์ ตลอดจนภักรอบตัว อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และข้อปฏิบัติต่างๆเมื่อเกิดอุบัติเหตุ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ เวลาจะข้ามถนน ต้องกดปุ่มตรงนี้ก่อน แล้วต้องยืนรอก่อนจนกว่าเห็นไฟเขียวที่ฝั่งตรงข้าม แล้วเห็นวาร์กจอดแล้วจึงจะข้ามถนนได้ ไม่ต้องรีบร้อน”

“ถ้าไม่มีรถวิ่งเลย เราต้องกดสัญญาณไหมพ้อ” ปองถามด้วยความ

สงสัย

“ ต้องกดลูก เพราะบางทีรถอาจจะวิ่งมาเร็วหรือบางทีเราอาจจะไม่ทัน
สังเกตว่ามีรถวิ่งมากี่เป็นได้ การกดสัญญาณไฟจะทำให้เราปลอดภัยมากกว่า”

(เลี้ยงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๖๒)

เนื้อหาดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องของความปลอดภัยบนท้องถนน

การปฐมพยาบาลสำหรับบาดแผลฟกช้ำให้ใช้น้ำแข็งประคบ เพื่อให้
หลอดเลือดหดตัวหยุดภาวะเลือดออกได้ผิวหนัง ความเย็นจะทำให้หายปวด วัน
ต่อมาให้ประคบน้ำอุ่น เพื่อให้เลือดมาเลี้ยงบริเวณนั้นดีขึ้น พาเลือดเสียให้
กระจาย การทายาเฮรูโดยด์ ก็มีประโยชน์ทำให้ยุบอาการบวมเร็วขึ้น

(เลี้ยงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๒๒)

เนื้อหาดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องของการปฐมพยาบาลเบื้องต้นว่าควร
ปฏิบัติอย่างไรเมื่อเกิดอุบัติเหตุ

๑.๖.๒ สารคดีประเภททั่วไป เรื่องกำเนิดจักรวาล มีเนื้อหาเกี่ยวกับจุดกำเนิด
และลักษณะการเกิดของจักรวาล อนาคตของจักรวาล ดังตัวอย่างต่อไปนี้
ในจักรวาล หรือเอกภพ ประกอบด้วยแกแลกซี นับจำนวนไม่ถ้วน ความ
กว้างของจักรวาลนี้ ประมาณว่าอย่างน้อยเท่ากับระยะทางที่แสงเดินทางวินาทีละ
๑๘๖,๐๐๐ ไมล์ ใช้เวลาในการเดินทาง ๑๕,๐๐๐ ล้านปี และก็ยังขยายตัวออกไป
เรื่อยๆ

จักรวาลที่กว้างขวางสุดประมาณนี้ เต็มไปด้วยดวงดาวนับล้านดวง มีจุด
กำเนิด และมีความเป็นมาอย่างไร

นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่า เอกภพนี้มีกำเนิดมาราว ๑๕,๐๐๐ ล้านปีมาแล้ว
จุดเริ่มต้นของจักรวาลเล็กก้อนอย่างไม่น่าเชื่อ...

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๔-๕)

สรุปได้ว่าเนื้อหาของสารคดีประเภททั่วไปซึ่งมี ๒ เรื่อง คือ เรื่องเลี้ยงภัยใกล้ตัว มี
เนื้อหาเกี่ยวกับการระมัดระวังภัยในบ้าน ในโรงเรียน รถยนต์ และภัยรอบตัว รวมทั้งความรู้
เกี่ยวกับความปลอดภัย การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และข้อปฏิบัติต่างๆ เมื่อเกิดอุบัติเหตุ
เรื่องกำเนิดจักรวาลมีเนื้อหาเกี่ยวกับจุดกำเนิด และลักษณะการเกิดของจักรวาล อนาคตของ
จักรวาล

๒. องค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

การเขียนเรื่องประเภทสารคดีสำหรับเด็ก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ยกขึ้นสำหรับเด็กเล็กหรือเด็กโต ย่อมมีจุดมุ่งหมายสำคัญเหมือนกันคือ ให้ผู้อ่านได้รับความรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ สถานที่ สิ่งของ หรือบุคคล ถ้าเป็นหนังสือที่ยกขึ้นสำหรับเด็กเล็ก อาจจะประกอบด้วยรูปภาพจำนวนมากเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจดีขึ้น ส่วนหนังสือสำหรับเด็กโตอาจจะมีเนื้อหามากขึ้นและมีภาพประกอบน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามไม่ว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กนั้นจะเขียนขึ้นสำหรับเด็กเล็กหรือเด็กโต ก็ยังคงมีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

จากการศึกษา ผู้ศึกษาได้จำแนกองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็กไว้เป็น ๓ ส่วน คือ ส่วนนำเรื่องหรือการเปิดเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่องหรือการดำเนินเรื่อง และส่วนสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่อง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑ ส่วนนำเรื่อง

ส่วนนำเรื่อง หรือ การเปิดเรื่อง เป็นส่วนที่สำคัญของงานเขียน เพราะเป็นส่วนที่จะดึงดูดผู้อ่านให้เกิดความสนใจและติดตามอ่านเรื่องต่อไปจนจบ ส่วนนำเรื่องมักจะเป็นส่วนที่เกริ่นนำให้ผู้อ่านทราบว่า สารคดีเรื่องนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร มีสาระสำคัญอย่างไร ผู้เขียนจะเสนอเนื้อหาหรืออภิปรายในแง่หนึ่งแง่ใดเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ^{๒๒} เรื่องนั้นมีความสำคัญอย่างไร และผู้อ่านอาจจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการอ่านเรื่องนั้น ซึ่งกลวิธีที่ผู้แต่งเลือกนำมาใช้ในส่วนนำเรื่องของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก มีอยู่หลายลักษณะ เช่น การเปิดเรื่องอย่างตรงไปตรงมา การใช้คำจำกัดความ การเสนอปัญหาเพื่อนำไปสู่การอภิปราย เป็นต้น

ส่วนนำเรื่องหรือการเปิดเรื่องในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กอาจใช้กลวิธีต่างๆดังกล่าวได้ตามความเหมาะสม แต่ทั้งนี้จะต้องให้มีความกระชับรัดกุมไม่เยิ่นเย้อเพราะเด็กมักไม่ชอบการบรรยายที่ยืดยาว ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล พบว่ากลวิธีที่ใช้ในส่วนนำเรื่องหรือเปิดเรื่องของหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมี ๔ วิธี คือ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายภาพรวม การเปิดเรื่องแบบตรงไปตรงมา การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะรูปร่าง การเปิดเรื่องด้วยการบอกความเป็นมา การเปิด

^{๒๒} สมพร จารุณัฐ, คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก , พิมพ์ครั้งที่ ๒

เรื่องด้วยการใช้คำประพันธ์ และการเปิดเรื่องด้วยการให้คำจำกัดความ โดยการเปิดเรื่องแบบบรรยายภาพรวมพบมากที่สุดในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

๒.๑.๑ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายภาพรวม

ผู้เขียนกล่าวถึงภาพรวมของเรื่องที่ต้องการนำเสนอ เช่น ลักษณะนิสัยความเป็นอยู่ แหล่งที่พบ พันธุ์ ประโยชน์ เป็นต้น เพื่อเป็นการให้ข้อมูล หรือให้ความรู้ในเบื้องต้นกับผู้อ่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พืชที่เป็นพืช มีส่วนต่างๆเหมือนกับพืชทั่วไป แต่อาจมีพืชสะสมอยู่ที่ใบที่ดอก ที่ผล ที่เมล็ด หรือที่ลำต้นก็ได้ พืชที่เป็นพืชบางชนิดมีดอกสวยงามมาก จนบางคนนำมาปลูกไว้หน้าบ้าน หรือริมทางเดิน

พืชที่เป็นพืชมีหลายชนิด ตำแยมีพืชอยู่ที่ใบ หมามุ่ยมีพืชอยู่ที่ฝัก...

พืชในพืชอาจเป็นพืชอ่อน เพียงแต่ทำให้คันถ้าถูกผิวหนังหรืออาจเป็นพืชร้ายแรง ทำให้หัวควายที่กินเข้าไปถึงตายก็ได้...

(พืชที่เป็นพืช ๒๕๒๙ : ๒, ๔, ๖)

การวัดความเร็วของพวกสัตว์ ว่ามีความสามารถวิ่งได้เร็วกี่กิโลเมตรต่อชั่วโมงนั้น ไม่อาจวัดได้เหมือนกับการวัดความเร็วในการวิ่งของมนุษย์ ดังนั้นสถิติต่างๆในการวิ่งของสัตว์เหล่านี้ ได้จากการใช้รถยนต์และเครื่องบินขนาดเล็ก ฝ่าวัดตามการวิ่งของสัตว์แต่ละชนิด สิ่งที่น่าสังเกต คือ สัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่ราบโล่งหรือทุ่งหญ้าบริเวณกว้างจะวิ่งได้เร็วกว่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า หรือพื้นที่ซึ่งมีต้นไม้ขึ้นเบียดเสียด

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๒)

ส่วนที่เป็นพื้นน้ำบนผิวโลก ที่เราเรียกว่า ทะเล มหาสมุทร เกิดขึ้นมา นับเป็นพันล้านปีมาแล้ว

ทะเล เป็นที่เกิดและที่อาศัยของพืชและสัตว์ จำนวนมาก หลายร้อยหลายพันชนิด

สัตว์ทะเลมีชีวิตอยู่ทุกหนทุกแห่งในทะเล นับตั้งแต่ผิวน้ำ ไปจนถึงบริเวณที่มีน้ำลึกที่สุด ที่แสงแดดส่องลงไปไม่ถึง ซึ่งเป็นที่ที่พืชไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้ แต่สัตว์ทะเลมีชีวิตอยู่ได้

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๓)

กว่าร้อยปีมาแล้ว ชนพวกหนึ่งได้อพยพจากประเทศจีนตอนใต้ มาตั้งถิ่นฐานในเขตพม่า ลาว เวียดนาม และไทย พวกที่อพยพเข้าประเทศไทยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามเทือกเขาทางเหนือและชายแดนตะวันตกของประเทศ ชนพวกนี้เราเรียกว่าชาวเขา มี ๖ เผ่าใหญ่ คือ กะเหรี่ยง อีเก้อ แม้ว ลีซอ เย้า และมุเซอ อาชีพหลักของชาวเขาคือการเพาะปลูก พวกนี้ชอบอพยพย้ายที่ทำกินจากภูเขาลูกหนึ่งไปยังภูเขาลูกอีกลูกหนึ่ง แต่ละเผ่ามีความเชื่อประเพณี ภาษา และเครื่องแต่งกายของตน

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๑)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาสัตวศาสตร์

สัตว์เล็กๆที่มีพิษมีอยู่ทั่วไป ในน้ำ และในอากาศ เราจะพบสัตว์เหล่านี้ได้ในบริเวณที่อยู่อาศัย และที่ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของมัน

แมงป่อง ตะขาบ พบอยู่บนดิน ในซอกหิน ซอกไม้ และโพรงไม้

ตัวต่อ และแตน พบอยู่ตามต้นไม้...

สัตว์เล็กๆที่มีพิษ มีปาก ฟัน เขี้ยว ง้าง หรือขนแหลมๆ เป็นอาวุธ สำหรับต่อสู้ศัตรู อาวุธเหล่านี้อาจอยู่ตรงส่วนใดของลำตัวสัตว์ก็ได้

แมงป่อง มีหนามแหลมอยู่ที่ปลายหาง

ตะขาบ มีเขี้ยวแหลมอยู่ที่หัว...

(สัตว์เล็กๆที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๒-๓)

บ้านของกะพ้ออยู่ที่อำเภอบ้านม่วง จังหวัดสกลนคร ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาและเลี้ยงไหม

กะพ้อคุ้นเคยดีกับการเลี้ยงไหม เพราะบ้านของกะพ้อก็เลี้ยงไหม กะพ้อช่วยพ่อเก็บใบหม่อนจากสวน วันละหลายกระบุง เพื่อให้แม่นำไปเลี้ยงตัวไหมเล็กๆ ที่ยังเป็นตัวหนอนอยู่ เรียกกันว่า ตัวหม่อน

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๒)

ผีเสื้อ จัดได้ว่าเป็นแมลงที่สวยงามที่สุดในโลกของแมลงด้วยกัน ส่วนที่สวยงามที่สุดของผีเสื้อก็คือปีก ปีกของผีเสื้อมีอยู่ด้วยกันสองคู่ เมื่อยามโบยบินไปในอากาศหรือเกาะอยู่บนดอกไม้หลากหลายสี เพื่อดูดกินน้ำหวาน เป็นภาพที่งามจับตาน่าดูยิ่งนัก ในโลกนี้มีผีเสื้อทั้งกลางวันกลางคืนรวมกันมากกว่า ๑๔๐,๐๐๐ ชนิด...ผีเสื้อในป่าส่วนมากมักอยู่รวมกลุ่มกันในปริมาณมากๆ ในช่วงต้นฤดูฝน...

(อุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๒)

หลังโรงเรียนเลิกวันหนึ่ง เด็กหญิงดาราตรงไปหาแม่ ซึ่งกำลังทำมะม่วงกวนอยู่อย่างชะมัดเข้มข้น บริเวณใกล้ๆกับแม่นั้น มีแผ่นมะม่วงกวนผลงานของแม่ ตากบนราวเรียงรายมากมาย...

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๖)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวิษณุวิทย์

ด้วงปีกแข็งหรือแมลงปีกแข็ง จัดเป็นแมลงที่มีมากที่สุดในโลก มีผู้คาดกันว่า ด้วงปีกแข็งที่จำแนกชนิดแล้วทั่วโลกมีไม่ต่ำกว่า ๓๗๐,๐๐๐ ชนิด

ด้วงสะคาแรบ เป็นชื่อสามัญที่นิยมเรียกด้วงกว้างสามเขา กว้างห้าเขา หรือด้วงซี่ข้าง เป็นต้น โดยเรียกตามชื่อวงศ์สะคาราบีดี ซึ่งเป็นวงศ์ที่ใหญ่ที่สุดของด้วง

(กว้างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๓)

ประเทศไทยของเราเป็นประเทศเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหารจนเหลือบริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลไม้เมืองไทย ซึ่งเป็นที่เลื่องลือไปทั่วโลก เพราะมีรสชาติที่อร่อยและมีสีอันสวยงามชวนรับประทาน อุดมไปด้วยคุณค่าทางอาหาร เช่น วิตามิน แคลเซียม น้ำตาล ฯลฯ ที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย...

ผลไม้ไทยนอกจากจะนิยมนำมารับประทานกันสดๆแล้ว ยังมีการนำมาแปรรูปได้หลายอย่าง เช่น นำมาดอง กวน... เป็นต้น อีกทั้งยังมีสรรพคุณเป็นยาสมุนไพรรักษาโรคต่างๆได้อีกด้วย...

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑)

ในโลกนี้มีนกตัวแร่วอยู่ ๒๘ ชนิด กระจัดกระจายอยู่ในทวีปแอฟริกา ออสเตรเลีย และเอเชีย ส่วนในประเทศไทยนั้น มีนกตัวแร่วอยู่ ๑๑ ชนิด คือ นกตัวแร่วอกเขียว นกตัวแร่วลาย ...

นกตัวแร่วทุกๆไปจะมีรูปร่างลำตัวอ้วนสั้น คอและหางสั้น ขาเรียวยาว ยาว แต่แข็งแรง ชอบกระโดดหรือวิ่งบนพื้นดิน เป็นนกที่มีสีดูสะอาดสะอาดตา หลายสี เช่น น้ำเงิน เขียว... เวลาส่งเสียงร้องจะร้องกระชั้นถี่ๆ เสียงดังคล้ายชื่อ คือ “ตัวแร่ว ตัวแร่ว” ...

(นกตัวแร่วทองคำ ๒๕๓๔ : ๒,๔)

ผีเสื้อหนอนแก้วส้มตัวเต็มวัย เป็นผีเสื้อขนาดกลาง ปีกกว้างประมาณ ๗๕-๙๐ มิลลิเมตร พบมากแถบประเทศอินเดียถึงจีน และเวียดนามเหนือ ทางใต้ลงไปถึงมาเลเซีย อินโดนีเซีย และทางเหนือของออสเตรเลีย เป็นผีเสื้อที่มีความสวยงาม ไม่มีโทษหรือพิษภัยใดๆ แต่เมื่อเป็นตัวหนอนหรือระยะตัวอ่อน หนอนของผีเสื้อชนิดนี้เป็นศัตรูพืชที่สำคัญชนิดหนึ่งของพืชตระกูลส้มและมะนาวในประเทศไทย

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียวผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๒)

เราอาศัยอยู่บนโลกที่เป็นดาวเคราะห์ดวงหนึ่งในระบบสุริยะ และมีดวงอาทิตย์เป็นศูนย์กลาง ซึ่งดวงอาทิตย์ก็เป็นดาวดวงหนึ่งในจำนวนนับแสนนับล้านดวง ที่รวมกันเป็นแกแลกซีทางช้างเผือก หรือแกแลกซีของเรา

ในจักรวาล หรือเอกภพ ประกอบด้วยแกแลกซีนับจำนวนไม่ถ้วน ความกว้างของจักรวาลนี้ ประมาณว่าอย่างน้อยเท่ากับระยะทางที่แสงเดินทางวินาทีละ ๑๘๖,๐๐๐ ไมล์ ใช้เวลาในการเดินทาง ๑๕,๐๐๐ ล้านปี และก็ยังขยายตัวออกไปเรื่อยๆ

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๓๓-๔)

นอกจากนี้จากการศึกษาผู้ศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กบางเรื่องที่มีเนื้อหาแบ่งเป็นหัวข้อ หรือมีเนื้อหาจบเป็นตอนๆ โดยแต่ละตอนไม่มีความเกี่ยวข้องกันนั้น ไม่มีการเปิดเรื่องรวม แต่จะมีการเปิดเรื่องในแต่ละตอนๆ ในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ห่าน

ห่าน เป็นสัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านที่ทวีความสำคัญขึ้นเรื่อยๆ เป็นสัตว์ที่เลี้ยงได้ทุกภาคของไทย ไม่ว่าจะเป็นในที่ดอน หรือในที่ลุ่ม มีความทนทาน เลี้ยงง่าย และสิ้นเปลืองค่าอาหารน้อย

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๓)

หอยขม

หอยขม เป็นสัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านที่น่ารู้จักอีกชนิดหนึ่ง พบได้ในทุกภาคของไทย อาจเรียกชื่อแตกต่างกันไปบ้าง เช่นหอยจ๊อบ หรือหอยคูด เป็นต้น

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๕)

๒.๑.๒ การเปิดเรื่องแบบตรงไปตรงมา

ผู้เขียนต้องการให้เนื้อเรื่องกระชับไม่เยิ่นเย้อ เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีสัตว์ชนิดหนึ่งที่มีความสวยงามอย่างน่าตื่นตะลึง และดึงดูดความสนใจเป็นอย่างมาก มันเป็นสัตว์ป่าที่มีความปราดเปรียว และสง่า สัตว์ชนิดนี้คือ นกยูง

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑)

ในบรรดานกเงือกทั้งหลายนั้น “กาฮัง” จัดเป็นนกเงือกที่มีลักษณะสวยงามที่สุดของเมืองไทย และมีผู้นิยมเลี้ยงมาก เพราะสามารถฝึกให้เชื่องได้ เวลาอยู่ในป่าจะได้ยินเสียงร้องของนกกาฮังก้องไปทั่วหุบเขาเลย และนกเงือกพันธุ์นี้จัดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง นักอนุรักษ์ธรรมชาติหวังเกรงว่ามันอาจสูญพันธุ์ ถ้าไม่เร่งช่วยกันหาทางป้องกันนกเงือกพันธุ์นี้ให้อยู่คู่ป่าเมืองไทยต่อไป

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๒-๓)

นกขุนทองเป็นนกที่พบทั่วไปในทวีปเอเชีย การพบนกขุนทองแต่ละแห่งนั้น จะมีขนาดเล็กใหญ่ต่างกันออกไป คือ มีลำตัวยาวประมาณ ๑๐-๑๕ นิ้ว มีขนสีดำเป็นเงาและสีม่วงเข้ม มีสีขาาคาดที่ปลายปีก เหนียงสีเหลืองที่ต้นคอและที่หัว เป็นลักษณะที่สังเกตได้ง่ายของนกขุนทอง ปากและขาเป็นสีเหลืองเช่นเดียวกัน นกขุนทองมี ๓ ชนิด ในประเทศไทยมี ๒ ชนิด คือนกขุนทองภาคใต้ และนกขุนทองอีสาน อีกชนิดหนึ่งมีอยู่ในอินโดนีเซีย คือนกขุนทองชวา ซึ่งมีลำตัวใหญ่กว่านกขุนทองไทย

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๒)

วันอาทิตย์ คุณพ่อคุณแม่พานักกับหนูไปบางแสน เพราะอยู่ไม่ไกล กรุงเทพฯ ไป-กลับได้ในวันเดียว ถึงบางแสนคุณแม่บอกคุณพ่อให้พานักกับหนูแวะขึ้นไปชมทิวทัศน์บนเขาสามมุข...

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิสิตสิทธิ์

คุณสนใจเหมียวหรือคะ เหมียวมีชื่อจริงว่า "สีสวาด" เพราะเหมียวเป็นแมวสีสวาด แมวไทยพันธุ์โคราชที่ขึ้นชื่อลือชา คนที่นิยมเลี้ยงแมวมักจะอยากได้แมวอย่างเหมียวมาเลี้ยงไว้เป็น "เพื่อน" และบางที่ยังช่วยเซ็ดหน้าชูตาให้เจ้าของอีกด้วยนะคะอย่าง "คุณ" ของเหมียวไง มีแมвр่วมยี่สิบตัวได้กระมัง รูปร่างหน้าตา สีขน แตกต่างกันไปหมด ดูแล้วเพลินดี

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑)

สมัยทวารวดี พ.ศ. ๑๑๐๐-๑๔๐๐ เครื่องตามประทีปในสมัยทวารวดีชนิดที่ทำขึ้นด้วยดินเผาเป็นเครื่องตามประทีปที่มีรูปแบบต่างออกมาจากชนิดที่ทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์ เครื่องตามประทีปแบบที่ทำด้วยดินเผานี้ มักพบตามแหล่งโบราณคดี อันเป็นที่ตั้งชุมชนแต่สมัยทวารวดี สันนิษฐานว่าคงจะเป็นเครื่องใช้แพร่หลายในชุมชนชาวบ้านทั่วไป

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๔ : ๓)

๒.๑.๓ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม

ผู้เขียนกล่าวถึงพฤติกรรมของสิ่งที่ต้องการกล่าวถึงว่ากำลังทำอะไรอยู่ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความสนใจใคร่รู้และอยากติดตามต่อไปจนจบ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ ปอง เรามาเล่นบ้านกันใหม่ ปองเป็นคนทำบ้านนะ ปอยจะไปขนเอา ถ้วยกับหม้อมา น่องแปงไปหาอาหาร เดี่ยวเสร็จแล้ว เราจะกินข้าวกัน”

ปอย เด็กหญิงวัย ๘ ปี เจ้าก็เจ้าการสั่งให้ปองกับแปงลูกพี่ลูกน้องที่อยู่ บ้านบริเวณเดียวกันเล่น “บ้าน” อยู่ใต้ต้นชมพูพันธ์ทิพย์ต้นใหญ่กลางสนาม

(เลี้ยงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๖)

คืนวันหนึ่งขณะที่ผมกำลังเขียนหนังสือเพลินอยู่ที่โต๊ะทำงานตรงหน้าต่าง มีแมลงเล็กๆตัวหนึ่งบินวูบเข้ามาทางหน้าต่าง วนรอบโคมไฟอยู่สักรอบครึ่ง แล้ว ถลาลงมาเกาะที่กองหนังสือข้างหน้าของผม... แต่เจ้าแสงวาบๆตรงกันของเจ้าแมลงตัวนั้นนะซี ได้ดึงความสนใจของผมให้หันมาจ้องดูอย่างพิจารณา

เกือบจะไม่ต้องบอกก็ได้ว่า เจ้าแมลงตัวน้อยนี้ คือ “หิ่งห้อย” ที่เด็ก ๆ รู้จักดี...

(หิ่งห้อย เพชรประดับไพร ๒๕๓๔ : ๔)

วันหนึ่ง ขณะที่ผมพักการเดินทางในป่า เหนือบ้างโล่งขอด อำเภอมแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ บนทางเกวียนนั้นผมสังเกตเห็นก้อนอะไรกลมๆ ติดทรายรอบ ก้อนกลิ้งขลุกลิ้งอยู่กลางทาง 2 ก้อน ไม่ห่างจากกองขี้วัวใหม่ที่อยู่กลางทาง เท่าใดนัก นึกแปลกใจจนต้องลุกไปนั่งยองๆดูใกล้ๆให้ถนัดตา จึงรู้ว่าก้อนกลมๆ นั้นเป็นก้อนขี้วัวเคลื่อนที่ได้ด้วยแมลงปีกแข็งสีดำ ใช้เท้าหลังถีบเข็นให้ก้อนขี้วาวนั้นกลิ้งไปข้างหลัง

ผมเรียกคนที่มาด้วยให้มาดู แล้วถามว่าเป็นตัวอะไร เขาบอกว่า “แมงขี้ควาย”...ชื่อที่เป็นทางการขึ้นมาอีกหน่อยก็คือ “ แมลงขี้วัว” หรือ “ด้วงขี้วัว” นั่นเอง...

(ด้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๔)

ออกจะเป็นการเหมาะสมอยู่มากที่เราเรียกเจ้าสัตว์เล็กๆชนิดนี้ว่า “แมงมุม” เพราะเจ้าสัตว์ตัวเล็กๆนี้ชอบเก็บตัว สร้างบ้าน และกางอวนดักเหยื่ออยู่ตามมุม ในห้องครัว ห้องเก็บของ หรือแม้แต่ห้องนอนก็เถอะ หากไม่ขยับปิดกวด

(แมงมุม พรานกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๔)

“แตง” แมลงตัวเล็กๆที่ชื่ออาจจะไม่คุ้นหูกันเท่าไรนัก แต่ก็มีผลงานอัน เป็นคุณประโยชน์ต่อเกษตรกร มาช้านานแล้ว

เข้าจรดคำ เหล่าฝูงแตงต่างพากันบินวนเวียน อยู่เหนือท้องทุ่งนาและ สวนผลไม้ สายตาทุกคู่พากันจับจ้อง ค้นหาอาหารอันโอชะ นั่นคือหนอนนานา ชนิด ศัตรูพืชตัวสำคัญ ที่เกาะอยู่ตามส่วนต่างๆของพืช กัดกินใบและกิ่งก้านของ พืชเหล่านั้นเป็นอาหาร โดยหารู้ไม่ว่า อีกไม่ช้าไม่นานตนก็จะต้องตกเป็นอาหาร ของฝูงแตงด้วยเช่นกัน

(แตง เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์

๒.๑.๔ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์

ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะกล่าวถึงหรือบรรยาย บรรยายภาค ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันนี้อากาศแจ่มใสจริง กระเต็นน้อยนี่ก็ในใจขณะกำลังบินเล่นลมเหนือ สายน้ำใหญ่ใกล้รั้วริมน้ำอย่างเพลิดเพลิน วันนี้เป็นวันที่สามแล้วที่แม่ยกปล่อยให้ กระเต็นน้อยออกหากินตามลำพัง “ตอนนี้ เจ้าก็ปีกกล้าขาแข็งพอที่จะต่อสู้อชีวิตได้เองแล้ว เจ้าต้องไม่ทำให้แม่ผิดหวังนะ ลูกรัก” นึกถึงคำของแม่แล้ว ทำให้กระเต็นน้อยต้องขยับปีกบินเร่งความเร็วอย่างลึมตัว ด้วยความภาคภูมิใจและมั่นใจใน พละกำลังของตัวเองเป็นยิ่งนัก

(กระเต็นน้อยหลังวัง ๒๕๓๓ : ๓)

หลังจากที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จสวรรคตแล้ว พระมหินทราธิราชพระราชโอรสก็เสด็จขึ้นครองราชสมบัติ บ้านเมืองในรัชกาลนี้ต้องเกิดศึกมากมายทั้งภายในภายนอก สาเหตุเพราะพม่าต้องการจะยึดเอากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองประเทศราชของพม่าให้ได้ จึงพยายามทำให้คนไทยแตกความสามัคคี

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๑)

อินเดียนแดงแฉีกกับอินเดียนแดงผู้ขี่ม้าไปตามทาง อินเดียนแดงแฉีก
เข้าใจว่ามีใครคนหนึ่งกำลังเดินทางตรงมา จึงสั่งให้อินเดียนแดงผู้ตกลงจากหลังม้า
แนบหูกับพื้นดินฟังเสียง

(โทศัพทที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๒)

๒.๑.๕ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะรูปร่าง

ผู้เขียนกล่าวถึงลักษณะรูปร่างของสิ่งที่จะนำเสนอ เพื่อให้ผู้อ่านได้เห็น
ภาพในเบื้องต้นว่า สิ่งที่จะพบต่อไปมีรูปร่าง สี ขนาด ลักษณะโดยรวมเป็นอย่างไร ดัง

ตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อครั้งที่เรายังไม่ทราบถึงความเป็นมาและเป็นไปของชีวิตตั๊กแตนตำ
ข้าวดีพอนั้น เราได้เคยหลงชมเชยเป็นนักหนาว่า เจ้าแมลงชนิดนี้ช่างน่ารักน่าชัง
ลำตัวยาวเรียวยาวสะอืดสะออง บนหลังมีปีกสีเขียวอ่อนโปร่งบางคลุมยาวลงไปจน
เลยลำตัว คอยาวระหงรองรับหัวรูปสามเหลี่ยมเข้าไว้อย่างเหมาะเจาะ ดวงตาคู่ที่
โปนโตอยู่บนหัวของมันนั้นก็ช่างแจ๋วแห้ว...ส่วนอวัยวะที่เก้งก้างไม่น่าดูเห็นจะ
ได้แก่ขาหลัง ซึ่งค่อนข้างยาวเกะกะ เฉพาะขาหน้า หรือแขนจะมีขอแหลมอยู่ที่
ปลายสุด และมีหนามแหลมคมคล้ายฟันปลาอยู่ที่แขนตอนที่ ๒-๓...

(ตั๊กแตนตำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๔-๕)

นอกจากนี้จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กบางเรื่อง ที่มี
เนื้อหาแบ่งเป็นหัวข้อ หรือมีเนื้อหาจบเป็นตอนๆ โดยแต่ละตอนไม่มีความเกี่ยวข้องกันนั้น ไม่มี
การเปิดเรื่องรวม แต่จะมีการเปิดเรื่องในแต่ละตอนๆ ในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปลาหางไหม้

ปลาหางไหม้ เป็นปลาที่พบอาศัยอยู่ในแม่น้ำ และลำธารทั่วไปในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำโขง เป็นปลาที่ชอบอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ๆ มีรูปร่างเรียวยาวด้านข้าง มีขนาดลำตัวยาวประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ...

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑)

เต่าตนุ

เต่าตนุ เป็นเต่าทะเลที่มีขนาดใหญ่ อาศัยอยู่ทั่วไปในแถบร้อนของโลก มีความยาวของกระดองถึง ๑ เมตร เต่าตนุสังเกตุได้ง่ายตรงที่มีเกล็ดบนหัวตอนหน้าของลูกตาเพียงคู่เดียว และมีเกล็ดด้านข้างบนกระดองหลังเพียง ๔ คู่

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๔)

๒.๑.๖ การเปิดเรื่องด้วยการบอกความเป็นมา

ผู้เขียนต้องการบอกถึงประวัติ ที่มา เพื่อให้ผู้อ่านทราบถึงประวัติ หรือที่มาของสิ่งที่กล่าวถึงว่าสิ่งนั้นมาจากแหล่งใด หรือพบที่ไหน การเปิดเรื่องในลักษณะนี้พบเพียงตัวอย่างเดียว ดังนี้

ในเดือนตุลาคมปี พ.ศ.๒๕๑๖ คณะสำรวจจากศูนย์รวบรวมวัสดุอุเทศ... ได้เดินทางเข้าไปสำรวจชีวิตสัตว์ป่าในบริเวณน้ำตกไทรโยค จังหวัดกาญจนบุรี... คนกลุ่มนี้มี คุณกิตติ ทองลงยาเป็นหัวหน้า...

นอกจากศึกษาสัตว์ป่าทั่วไปแล้ว ก็จับค้างคาวได้ ๘ ชนิด...และ๑ใน๘ ชนิดที่จับได้ที่ถ้ำวังพระ อำเภไทรโยค เป็นค้างคาวที่มีขนาดเล็กมาก เล็กจนน่าอัศจรรย์ใจ เพราะมีน้ำหนักเพียง ๒ กรัมเท่านั้น ... เป็นค้างคาวที่เล็กที่สุดในโลก และยังจัดเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่เล็กที่สุดในโลก ซึ่งได้ตั้งชื่อว่า ค้างคาวกิตติ มากระทั่งบัดนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ค้นพบเป็นคนแรกคือ คุณกิตติ ทองลงยา...

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๑)

๒.๑.๗ การเปิดเรื่องด้วยคำประพันธ์

ผู้เขียนใช้บทประพันธ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องทีกล่าวถึง พบเพียง
ตัวอย่างเดียว ดังนี้

เมืองนี้ของไซ่ด้วย	ภุชพล งานนา
เบญจทวารดาการ	ฟ่างถ้วน
มรรคาส่วนสถลสถูร	ทุกที่
พลพวกข้างม้าล้วน	โจษแจ ฯ
บางเมงเปนชีหน้า	ขวางขนน กอนแฮ
มีแม่ยม เปนแย	แก่งกั้น
เขาสามเกือบกนกรร	เมืองมิ่ง เขาแฮ
คูคอบสามชั้นนชิ่ง	ชวากแขวงฯ
เร่งหมั่นเหลือหมั่นยิ่ง	วรงเหล็ก
มีกำแพงแลงเลือน	ต่อต้าย
หัวเมืองแตกสยงกล่าว	แก่บ่าว
หงชวา หงช้ายถ้วน	หมู่หมายฯ

คำโคลงที่พรรณนาไว้ในวรรณกรรมลิลิตยวนพ่ายที่แต่งขึ้นแต่ครั้งกรุงศรี
อยุธยา ได้สะท้อนให้เห็นภาพของเมืองศรีสัตนาลัยหรือเวียงจันทน์...

(ศรีสัตนาลัย ๒๕๓๗ : ๑)

๒.๑.๘ การเปิดเรื่องด้วยการให้คำจำกัดความ

ผู้เขียนให้คำจำกัดความสิ่งที่กล่าวถึงเพื่อช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมาย
ของสิ่งที่กล่าวถึงได้ถูกต้อง และเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้ชัดเจนและไม่สับสน
คลุมเคลือ พบเพียงตัวอย่างเดียว ดังนี้

แผ่นผ้าปลิวสบัดอยู่บนยอดเสา หรือแผ่นกระดาษหลากสีรูปสามเหลี่ยม
ที่ปลิวระบัดบนราวเชือกและแผ่นผ้าวาดลายตัวตะขาบใหญ่ที่ไหวคล้ายมีชีวิตบน
เสาหงส์กลางลานวัดสิ่งเหล่านี้คือ ธง บางครั้งธงเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ แต่
บางครั้งธงก็เป็นเครื่องหมายของการพ่ายแพ้ ธงยังเป็นเครื่องหมายของความรื่น
เริง เป็นเครื่องหมายแสดงความเศร้าโศกและในบางครั้งธงก็เป็นสิ่งปลุกเร้าจิตใจ
ให้อีกheim

(ฝั่ง ๒๕๓๐ : ๒)

๒.๒ ส่วนเนื้อเรื่อง

ส่วนเนื้อเรื่อง หรือการดำเนินเรื่องเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นส่วนที่ให้ ข้อมูลความรู้ เนื้อเรื่องอาจจะสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับขอบข่ายของเนื้อหาสาระตามจุดมุ่งหมายของ ผู้เขียน ที่สำคัญคือส่วนเนื้อเรื่องนี้เมื่อผู้อ่านอ่านจบแล้วควรจะได้สาระประโยชน์ครบถ้วนตาม จุดมุ่งหมายของผู้เขียน และการเสนอเนื้อเรื่องของผู้เขียนก็ควรมีลักษณะที่ช่วยผู้อ่านให้เข้าใจและ เข้าถึงสาระประโยชน์ได้เป็นอย่างดี^{๒๓}

งานเขียนประเภทสารคดีที่มีจุดประสงค์เพื่อเสนอความรู้ ความคิด เป็นความรู้ทาง วิชาการ โดยทั่วไปมักมีการเสนอเนื้อหาแบบวิชาการคือบรรยายไปตามลำดับ แต่จากการศึกษา หนังสือสารคดีสำหรับเด็กพบว่ากลวิธีการนำเสนอเนื้อหา มี ๒ วิธี คือ กลวิธีการนำเสนอแบบไม่ มีตัวละคร และกลวิธีการนำเสนอแบบมีตัวละคร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ กลวิธีการนำเสนอแบบไม่มีตัวละคร

กลวิธีนี้ผู้เขียนนิยมใช้เพื่อนำเสนอเนื้อหามากที่สุด เนื่องจากเป็นวิธีที่มุ่งสู่ ความรู้ที่จะนำเสนอได้โดยตรง จากการศึกษาพบว่าผู้เขียนมีวิธีการนำเสนอเนื้อหา ๓ วิธี คือ การนำเสนอแบบเป็นเรื่องๆ การนำเสนอแบบแบ่งเป็นหัวข้อย่อยเพื่อแจกแจง รายละเอียด และการนำเสนอแบบบรรยายไปตามลำดับ มีรายละเอียดดังนี้

๑. การนำเสนอแบบเป็นเรื่องๆ โดยไม่มีการแบ่งเป็นหัวข้อย่อย เป็นวิธีที่ พบมากที่สุด เป็นเพราะว่าทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น และเห็นหัวข้ออย่างชัดเจน การ นำเสนอวิธีนี้จะเป็นในกรณีที่เนื้อหาภายในเล่มมีเนื้อหาที่ไม่สัมพันธ์กัน แต่อยู่ในหัวเรื่อง เดียวกัน มีด้วยกัน ๑๐ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง พืชที่เป็นพิษ กีฬาโอลิมปิกสัตว์ สัตว์ใต้ทะเล ธง เพื่อนชาวดอย สัตว์เล็กๆที่มีพิษ สัมผัสลูกไม้ ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก เครื่องตามประทีป และสัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง ธง มีเนื้อหาเกี่ยวกับธงชนิดต่างๆ เช่น

๑. ธงราว

ธงราวทำด้วยผ้าหรือกระดาษ ตัดเป็นรูปสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า

...

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, ๘๐.

๒. ธงตะขาบ

ธงตะขาบคือธงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยผ้าหรือวัสดุอย่างอื่น...

(ธง ๒๕๓๐ : ๓-๔)

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงธงชนิดอื่นๆอีก คือ ธงปลายเสา ธงไชย ธงชาติ และธงประจำพระองค์

เรื่อง เพื่อนชาวดอย มีเนื้อหาเกี่ยวกับกลุ่มชนชาวเขาในประเทศไทย เช่น

เย้า

ทำเลที่ตั้งหมู่บ้านของชาวเย้า จะเป็นที่ราบตามลาดเขาใกล้ป่า และลำธาร

มูเซอหรือลาซู

ชาวมูเซอจะตั้งบ้านเรือนบนภูเขาสูง คำว่ามูเซอแปลว่า “พราน”

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๑๑,๑๓)

เรื่อง ส้มสุกลูกไม้ มีเนื้อหาเกี่ยวกับผลไม้ที่มีในประเทศไทย เช่น

ละมุด

ละมุดเป็นไม้ผลยืนต้นขนาดกลาง สามารถปลูกได้ทุกภาคในเมืองไทย เป็นไม้ผลพื้นเมืองของทวีปอเมริกาแถบประเทศเม็กซิโก...

ลางสาด / ลองกอง

ลางสาด เป็นไม้ผลยืนต้นขนาดกลาง ขึ้นได้ดีในดินที่อุดมสมบูรณ์ ผลของลางสาดค่อนข้างกลม ออกติดกันเป็นช่อ...

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๔ : ๒๓-๒๔)

เรื่อง ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์ประเภทต่างๆเช่น

กะท่างหรือจ๊กกิมน้ำ

กะท่างหรือจ๊กกิมน้ำ เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ ๑ ในวงศ์ซาลามานเดอร์ชนิดเดียวที่พบในประเทศไทย ซึ่งจัดเป็นสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบก มีขนาดลำตัวเมื่อโตเต็มที่ยาวประมาณ ๑๓-๑๕ เซนติเมตร ...

กบอกหนาม

กบอหนาม จัดเป็นสัตว์ป่าที่มีอยู่เฉพาะในประเทศไทย และพบอยู่ใน
จังหวัดจันทบุรีเท่านั้น เป็นกบที่มีรูปร่างคล้ายคลึงกับคางคกมาก....

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๑-๑๒)

๒. การนำเสนอแบบแบ่งเป็นหัวข้อย่อยเพื่อแจกแจงรายละเอียด คือ
การแจกแจงรายละเอียดเพื่อแบ่งประเภท ชนิด หรือเพื่อให้เห็นรายละเอียดในเรื่องที่
ต้องการนำเสนออย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยมีการแบ่งรายละเอียดเป็นหัวข้อย่อยๆจนจบเรื่อง
ซึ่งจะพบในเรื่องที่มีเนื้อหาสัมพันธ์กันตลอดทั้งเล่ม มีด้วยกัน ๕ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง
อุ้งทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม กว้างสามเขาและกว้างห้าเขา แตน เพื่อนที่แสนดีของ
เกษตรกร ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร และศรีสขนาลัย
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง กว้างสามเขา และกว้างห้าเขา มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตดั่งวงชนิดหนึ่ง เช่น

ระยะไข่ หนอน ดักแด้ สำหรับดั่งปีกแข็งทั่วไป เป็นระยะที่ค่อนข้าง

ลึกลับและยากสำหรับการติดตาม เนื่องจากมีดั่งจำนวนมากที่เราไม่เคย
พบแม้แต่ตัวหนอน...

ขนาดและลักษณะของเขา กว้างสามเขาและกว้างห้าเขามีลักษณะ
ของเขาหลายแบบที่แตกต่างกัน...

ความแตกต่างของกว้างสามเขา กว้างสามเขาเมืองจันทน์พบทาง
ภาคตะวันออกของไทย แถบจังหวัดจันทบุรี ระยอง ชลบุรี และตราด...

(กว้างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๗-๙)

เรื่อง แตนเพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตของแตนประเภทต่างๆ
เช่น

ชนิดของแตนที่สำคัญ และสามารถพบเห็นได้ในปัจจุบันมีดังนี้

แตนลายเสือ

ขนาดลำตัวยาวประมาณ ๑.๓ เซนติเมตร ลำตัวมีสีดำเป็นพื้น...

แตนลิ้นหมา

ขนาดลำตัวยาวประมาณ ๑.๕ เซนติเมตร ลำตัวมีสีน้ำตาลแดงแต่มีสี
เหลือง...

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๗-๙)

เรื่อง ศรีสังฆาลย์ มีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองศรีสังฆาลย์

... สำหรับโบราณสถานที่มีความสำคัญ และเป็นจุดเด่นของเมืองศรีสังฆาลย์จะตั้งอยู่เป็นกลุ่ม...ดังจะกล่าวถึงประวัติและความสำคัญของแต่ละวัดโดยสังเขปได้ ดังนี้

วัดช้างล้อม

ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาพนมเพลิง บริเวณกลางเมืองศรีสังฆาลย์...

วัดเจติยเจ็ดแถว

เป็นกลุ่มโบราณสถานที่อยู่กลางเมือง อยู่ถัดจากวัดช้างล้อมไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้...

(ศรีสังฆาลย์ ๒๕๓๙ : ๓๔,๓๖,๓๘)

๓. การนำเสนอแบบบรรยายไปตามลำดับ เป็นกลวิธีที่นิยมใช้ในการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เนื่องจากสามารถให้ความรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

ตั้งแต่ต้นจนจบ โดยไม่มีการแบ่งเป็นหัวข้อ และสามารถแทรกความคิดและความรู้สึกของผู้เขียนได้อย่างไม่สะดุด มี ๑๒ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง นกยูง นกเงือกไทย ค้างคาวกิตติไทย นกขุนทองไทย แมวเอ๋ยแมวเหมียว ตั๊กแตนตำข้าว นักชกจอมเกรง นกแต้วแร้วท้องดำ หิงห้อยเพชรประดับไพร ดั่งแมลงที่คนเคยกราบไหว้ แมงมุม พรานกลางอากาศ กำเนิดจักรวาล และสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกยูงมีรูปร่างคล้ายไก่ แต่ตัวโตกว่าไก่ มันสามารถจิกกินเม็ดกรวด เม็ดทรายเข้าไปได้ เพราะเม็ดกรวดเม็ดทรายนั่นไปช่วยย่อยอาหารในกระเพาะของมัน

เมื่อมีแสงแดดจ้า นกยูงชอบนอนผึ่งแดด พร้อมกับคุ้ยดินคุ้ยทรายขึ้นไปรดตัวเอง แล้วมันจะสะบัดขนไปมา เป็นการทำความสะอาดขนให้มันละเอียดมากขึ้น

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๕-๖)

นกขุนทองชอบอาศัยอยู่ตามภูเขาเตี้ยๆ หรือตามพื้นที่สูงๆ ที่มีต้นไม้ใหญ่ๆ ไม่ผลัดใบในป่าเขตร้อน หลังจากฤดูผสมพันธุ์แล้ว มันจะออกหากินตามไร้กาแพหรือไร้พืชพันธุ์ชนิดอื่น

ป่าที่นกขุนทองชอบอาศัยได้ทั้งป่าดิบและป่าโปร่ง ตลอดจนชายป่าที่มีต้นไม้สูงๆ

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๔-๕)

นักวิทยาศาสตร์เชื่อว่า เอกภพนี้มีกำเนิดมาราว ๑๕,๐๐๐ ล้านปีมาแล้ว จุดเริ่มต้นของจักรวาลเล็กอย่างไม่น่าเชื่อ อัดแน่นด้วยพลังงาน มีความร้อนมากจนกระทั่งทุกอย่างดูเหมือนถูกหลอมให้กลายเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่มีกาลเวลาและอวกาศอย่างที่รู้จัก ก่อนหน้าการกำเนิดของจักรวาล

ทันใดนั้นเอง... ได้เกิดสิ่งให้นักดาราศาสตร์เรียกว่า “การระเบิดใหญ่” พลังงานเข้มข้นที่เกือบไม่มีมวลอะไรได้เกิดระเบิดขึ้นมา

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๕-๗)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนพิเศษสิทธิ์

พระมหาอุปราชาวางแผนให้พระยาเกียรติ พระยาราม ร่วมมือกับพระองค์กำจัดพระนเรศวร บังเอิญแม่ทัพทั้งสองมาพบพระมหาเถรคันฉ่องซึ่งเป็นอาจารย์จึงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง พระมหาเถรคันฉ่องเป็นมอญที่เกลียดชังพม่ามาก จึงพยายามเกลี้ยกล่อมแม่ทัพทั้งสองไม่ให้ปฏิบัติตามคำสั่งของพระมหาอุปราช...

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๖)

๒.๒.๒ กลวิธีการนำเสนอแบบมีตัวละคร

กลวิธีนี้เป็นวิธีหนึ่งที่ผู้เขียนนิยมใช้เพื่อเสนอเรื่องราวความรู้ที่ตนต้องการ กล่าวถึง การให้ตัวละครเป็นผู้นำเสนอเนื้อหาสามารถช่วยให้เด็กอ่านเรื่องราวความรู้ที่เป็นวิชาการได้อย่างไม่รู้สึกรู้สึกรู้สึกเบื่อ อีกทั้งยังก่อให้เกิดความใกล้ชิดกับเนื้อเรื่อง รู้สึกว่าเรื่องที่น่าสนใจไม่น่าเบื่อและน่าติดตาม หนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่นำมาศึกษา ซึ่งมีกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาแบบนี้ ได้แก่ สารคดีประเภทสัตว์ พืช สิ่งของ สถานที่ และทั่วไปจากการศึกษาพบว่ามี ๒ วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ตัวละครเป็นผู้เสนอเนื้อหา คือ ผู้เขียนได้สมมติให้สัตว์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเป็นผู้นำเสนอเนื้อหา มี ๑ เรื่อง ได้แก่ เรื่องแมวไทย ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับแมวพันธุ์ต่างๆ ผู้เขียนกำหนดให้แมวสีสวาดเป็นตัวนำเสนอเนื้อหา โดยการแนะนำเพื่อนพันธุ์ต่างๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก็อย่างที่บอกแหละคะ คุณของเหมียวเลี้ยงแมวไว้เยอะแต่ก็เป็นแมวไทยทั้งหมดนะคะ เหมียวจะเล่าให้ฟังที่ละพันธุ์ ดีไหมคะ

นี่คะ แมวพันธุ์วิเชียรมาศ เขาชื่อเล่นว่า “มงคล” แฟนเขาชื่อ “แต้มทอง” แล้วยังมีลูกๆอีกหลายตัวนะคะ เขาเป็นดาราเด่นไม่แพ้เหมียวหรรษาคะ ใครๆก็นิยมเลี้ยงเขา โดยเฉพาะชาวต่างประเทศ (ฝรั่ง) รู้จักเขาว่าเป็นแมวไทย สีขนของพวกเขาสวยงามมาก เป็นสีครีมอ่อนๆ และมีสีเข้ม ๙ แห่ง

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๔)

๒. ผู้เขียนเป็นผู้นำเสนอเรื่องโดยผ่านตัวละคร คือ ผู้เขียนทำหน้าที่เป็นผู้นำเสนอเนื้อหาให้ผู้อ่านได้รับรู้ด้วยการใช้สรรพนามบุรุษที่ ๓ หรือการใช้คำเรียกชื่อตัวละคร โดยมีทั้งผ่านและไม่ผ่านบทสนทนา จากการสังเกตพบว่าการนำเสนอผ่านตัวละครในลักษณะนี้จะเป็นการดำเนินเรื่องราวที่เป็นครอบครัวซึ่งประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก และเครือญาติ นั่นอาจเป็นเพราะว่ากลวิธีการเสนอเนื้อหาแบบนี้ผู้แต่งอาจมุ่งให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในครอบครัวซึ่งเป็นพื้นฐานในชีวิตของเด็กและใกล้ตัวเด็กมากที่สุด อีกทั้งยังสื่อความได้ง่ายอีกด้วย ตัวละครนั้นก็ยังมีทั้งตัวละครสมมติให้พูดได้เช่นเดียวกับคน ได้แก่ เรื่องกระเต็นน้อยหลงรัง ตัวละครที่เป็นคน ได้แก่ เรื่อง บางแสน โทรศัพท์ที่เราใช้ สวนมะม่วงจากดวงดาว ตัวใหม่ของกะพ้อ และตัวละครสมมติพูดจาโต้ตอบกับคน ได้แก่ เรื่อง เลี้ยงภัยใกล้ตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“ ยายจ๋า... ใ้หนูช่วยสาวไหม นะยายนะ “

กะพ้อเปลี่ยนใจ หางานใหม่

ยายนั่งอยู่บนม้านั่งหน้าเตาไฟ ซึ่งมีหม้อต้มน้ำเดือดปุดๆ ฝักไหมลอยฟองในหม้อน้ำเดือดนั้น มือขวายายก็สาวเส้นใยสีเหลืองลงในตะกร้าที่รองรับอยู่ข้างๆอย่างคล่องแคล่ว ส่วนมือซ้ายถือไม้แงมเล็กๆ คอยกด คอยเขี่ย ไม้ให้ฝักไหมติดเส้นใยขึ้นไปถึงรอกที่ติดอยู่เหนือปากหม้อ

“หนูอย่ายุ่งดีกว่า คอยกินดักแด้ก็พอแล้ว” ยายห้าม

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๘)

พี่เหมียวพาเด็กๆ เข้าไปในครัว ไฟจากเตาแก๊สกำลังลุกโชนอยู่ใต้กะทะ พี่เล็กคนครัวที่บ้านกำลังทอดปีกไก่อาหารจานโปรดของน้องแปงอยู่พอดี

“ไอ้โฮ หอมน่ากินจังเลย” น้องแปงอุทาน

“สวัสดิ์ดีแก๊ส” พี่เหมียวทัก “น้องๆเขาอยากมาดูแก๊สทำงานเนาะ”

“แล้วมองเห็นผมไหมละ” แก๊สว่า

“เห็นซี ไฟนี่ไง สีนํ้าเงินปนสีส้มๆ” ปอยว่า

“ไม่ใช่หรอก ตัวผมมันโปร่งใส ไม่มีสี ถ้าไม่มีไฟมาจุดให้เห็นเป็นเปลวละ ก้อ น้องๆ ไม่มีทางเห็นตัวผมเลย ถ้าผมออกมาจากถังได้จะล่องลอยไปที่ไหนๆ ก็ ไม่มีใครรู้”

(เลียงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๒๘-๒๙)

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

นอกจากศูนย์วิทยาศาสตร์ทางทะเล คุณพ่อคุณแม่พานักกับหนูแฉะซื้อ ของที่ตลาดหนองมน คุณพ่อเลือกข้าวหลามได้มัดใหญ่ นกกับหนูช็อกด้วยฉาบ กันคนละถุง ส่วนคุณแม่สนใจพวกกับข้าวมากกว่า อย่างปลาเค็ม กุ้งแห้ง กะปิ นํ้าปลา แล้วยังไม่ลืมชวนคุณพ่อซื้อห่อหมกไปฝากคุณย่าอีกด้วย คุณพ่อว่าถ้า ใครไปบางแสนแล้วไม่แวะตลาดหนองมน เหมือนไม่ได้ไปบางแสน พี่นก็บอก น้องหนูว่าก็คงคล้ายๆกับคนที่ไปทะเล แล้วไม่เห็นสัตว์ทะเลอย่างทีนกับหนูได้ เห็นนั่นเอง

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๒๙)

“คุณแม่คะ ที่โรงเรียนของหนูจะทำโครงการปลูกไม้ผล คุณครูให้หาพันธุ์ ไม้ไปปลูกคะ”

“แม่เขากำลังยุ่งลูกมาทางนี้ดีกว่า” เสียงของพ่อดังมาจากสวนหลังบ้าน ดาราจึงวิ่งไปหาพ่อและเล่าให้พ่อฟังถึงโครงการไม้ผลของนักเรียนชั้นประถมปีที่ ๕

“คุณครูลินดา ยังไม่ตกลงใจนะคะว่าจะปลูกต้นอะไรดี คุณครูให้พวก นักเรียนช่วยกันไปศึกษากันดูก่อนว่า ต้นอะไรจึงจะเหมาะกับดินร่วนปนทราย

อย่างที่โรงเรียนของเราเนี่ย ต้องเป็นต้นไม้ที่ปลูกง่าย บำรุงรักษาง่าย โตเร็ว และมีประโยชน์มากด้วยนะคะ” ดาราอธิบาย

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๖-๗)

“สวัสดีจ๊ะ” กระเต็นน้อยโผล่เข้าไปทักอย่างดีใจ “เธอเป็นใครกันจ๊ะ” กระเต็นน้อยเพิ่งได้เห็นวานกที่เขาเข้าไปทักดูสวยงามไม่น้อยเลย มีหัวและลำคอสีดำ ได้ท้องขาว หลังและปีกเป็นสีน้ำตาลเหลืองเข้ม เข้ม แถมนกตัวนี้ยังมีดวงตาสีแดงคาวกับหน้ากาก ช่วงตัดกับแต้มยาวสีขาวข้างหูดีแท้ๆ

“สวัสดีจ๊ะ กระเต็นน้อย ฉันชื่อต้อยตีวิด บางทีใครๆก็เรียกฉันว่า กระแตแต้แว๊ด ตามเสียงร้องของฉัน เธอทำอะไรจะเพิ่งออกมาหากินกระมัง ถึงไม่รู้จักฉัน” นกต้อยตีวิดตอบ

(กระเต็นน้อยหลวงรัง ๒๕๓๓ : ๖)

มหาวิทยาลัทธิธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อินเดียนแดงแฉับกับอินเดียนแดงอุ๊ดขี่ม้าไปตามทาง-อินเดียนแดงแฉับเข้าใจว่ามีใครคนหนึ่งกำลังเดินทางตรงมา จึงสั่งให้อินเดียนแดงอุ๊ดลงจากหลังม้า แนนหูกกับพื้นดินฟังเสียง

อินเดียนแดงอุ๊ดรายงานว่า “ มีคนขี่ม้าตามมา”

อินเดียนแดงแฉับรออยู่ไม่นานก็เห็นคนขี่ม้าตรงมา “ อินเดียนแดงอันนั้นเอง” อินเดียนแดงแฉับพูดด้วยความดีใจ

(โทศัพทที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๒-๕)

๒.๓ ส่วนสรุปเรื่อง

ส่วนสรุปเรื่อง หรือ การปิดเรื่อง เป็นข้อความที่ผู้เขียนเขียนปิดเรื่องภายหลังจากที่ได้กล่าวเนื้อเรื่องครบทุกเรื่องแล้ว ผู้เขียนอาจใช้กลวิธีเขียนสรุปเรื่องหรือปิดเรื่องต่างๆกัน^{๒๔} เช่น การสรุปความคิดสำคัญหรือสาระสำคัญของเรื่อง การให้ข้อเสนอแนะ การชักชวนให้ปฏิบัติตาม เป็นต้น จากการศึกษาพบว่ากลวิธีที่ใช้ในส่วนสรุปเรื่องหรือการปิดเรื่องมี ๑๐ วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, ๘๐-๘๑.

๒.๓.๑ การปิดเรื่องด้วยสภาพการณ์ปัจจุบัน

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการชี้ให้เห็นสภาพการณ์ปัจจุบันของสิ่งที่กล่าวถึง เช่น จำนวนที่ลดลง การสูญพันธุ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปัจจุบัน นกยูงทุกชนิดมีจำนวนลดน้อยลงจนเป็นสัตว์ที่หายาก เพราะถูกล่าไปเป็นอาหาร แล้วนำขนหางของมันไปทำเครื่องประดับที่สวยงาม มีราคาแพงอีกด้วย

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑๔)

ชาวเขาเผ่าต่างๆนี้ ปัจจุบันได้รับความช่วยเหลือและพัฒนาในด้านการประกอบอาชีพ ให้มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง ได้รับการส่งเสริมให้ความรู้ด้านการเพาะปลูกพืชไร่ต่างๆแทนการปลูกฝิ่น ไม่ได้ดื่มทำลายป่า ชาวเขาส่วนใหญ่พูดไทยได้และได้รับสัญชาติคนไทยด้วย

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๑๕)

ชื่อเสียงในความสามารถของการเลียนแบบเสียงของนกขุนทองที่เหมือนมากกว่านกทุกชนิดตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันนี้เป็นที่เลื่องลือไปทั่ว ความนิยมในการเลียนนกขุนทองไว้ดูเล่น ได้แผ่ออกไปทั่วโลก ทำให้ราคานกขุนทองมีราคาสูง แพงกว่าไก่ฟ้าเสียอีก จึงทำให้นกขุนทองถูกล่าเพื่อนำมาขายเป็นจำนวนมาก ทั้งที่นกขุนทองเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ ๑ จากสถิติในปีหนึ่งๆ มีการลักลอบส่งออกนกขุนทองนับเป็นแสนๆตัว นกขุนทองในป่าของประเทศจึงแทบจะไม่มีให้ดู เราจึงควรช่วยกันอนุรักษ์นกขุนทองไว้ก่อนที่มันจะหมดสิ้นไปจากประเทศไทย

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๙)

แม้จะมีการพบนกแล้วเร็วท้องดำ ตามธรรมชาตินับสิบคู่อบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย เป็นที่ยินดีของชาวไทย และชาวโลก ที่นกชนิดนี้ไม่สูญพันธุ์ แต่สถานการณ์ทุกวันนี้ ก็ยังน่าเป็นห่วงที่อาจจะสูญพันธุ์ ศัตรูที่ล้าคัญที่สุดของนก

ตัวแรว์ห้องดำ คือ มนุษย์ ที่ชอบตัดไม้ทำลายป่า เป็นการทำลายถิ่นอาศัยของนกโดยตรง เมื่อมีการตัดไม้มากๆ ก็เท่ากับทำลายต้นน้ำลำธาร ทำให้ลำธารที่ไหลรินตลอดปีต้องแห้งไป เป็นผลให้แหล่งอาหารของนกไม่มี และในไม่ช้านกตัวแรว์ห้องดำก็ต้องตาย และสูญพันธุ์ไปจากโลกนี้จริงๆ

(นกตัวแรว์ห้องดำ ๒๕๓๔ : ๑๖)

หน่วยงานต่างๆ ได้เล็งเห็นคุณประโยชน์ของแตนไม่น้อย จึงได้พยายามค้นคว้า เพื่อขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนประชากรแตนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้แตนกลับมา มีบทบาทสำคัญในการลดปริมาณศัตรูพืชตามวิถีทางธรรมชาติ และยับยั้งการใช้สารพิษ ถนอมรักษาทุกชีวิตบนโลกใบนี้

(แแตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๒๔)

นอกจากนี้ จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่า มีหนังสือสารคดีสำหรับเด็กบางเรื่องที่มีเนื้อหาแบ่งเป็นหัวข้อ หรือมีเนื้อหาจบเป็นตอนๆ โดยแต่ละตอนไม่มีความเกี่ยวข้องกันนั้น ไม่มีการปิดเรื่องรวม แต่จะมีการปิดเรื่องในแต่ละตอนๆ ในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปลาตะลุมพุกนิยมจับมาบริโภคกันมากเพราะมีรสชาติอร่อย และมีการจับปลาในช่วงที่วางไข่ต่อเนื่องกันเป็นประจำทุกปี ประกอบกับสภาพเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำที่อาศัยในธรรมชาติ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนปลาตะลุมพุกลดจำนวนลงไปอย่างรวดเร็ว

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๙)

ในปัจจุบัน เต่าตนุได้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีสาเหตุที่สำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากไข่เต่าและตัวเต่าเป็นการค้า โดยตัวเต่าตนุจะให้เนื้อ น้ำมัน และหนัง อีกทั้งชาวประมงยังดักจับในขณะขึ้นมาวางไข่ โดยใช้เบ็ดราวเรียงกันไว้ถี่ๆ จึงทำให้โอกาสการดำรงชีวิตอยู่ของเต่าตนุน้อยลงไปทุกที

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๔)

๒.๓.๒ การปิดเรื่องด้วยการใช้คำถาม

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการใช้คำถามเพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านได้คิด หาวิธีแก้ไข หรือให้ผู้อ่านอยากปฏิบัติตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฟ้ามืดแล้ว ใครจะรู้ว่าค่าคืนนี้ กระเด็นน้อยมีเรื่องเล่าให้แม่ฟัง
มากมายแค่ไหน...

(กระเด็นน้อยหลงวัง ๒๕๓๓ : ๔๖)

เหมียวจึงว่านอนสอนง่าย และรักคุณของเหมียวมากที่สุด แล้วคุณที่
อ่านเรื่องของเหมียวละคะ จะไม่ลองเลี้ยงแมวไทยอย่างเหมียวไว้เป็น "เพื่อน" ดู
บ้างหรือ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๔๐)

ความจริงที่เกี่ยวกับธรรมชาติของผีเสื้อชนิดนี้ เมื่อเป็นที่รู้จักกันดี จึงนำ
คิดว่าควรจะจำกัดขอบเขตให้ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม มีปริมาณอยู่น้อยเพียงใด
ที่จะไม่สร้างความเสียหายแก่พืชมากนัก คือทำลายพืชบ้าง แต่ไม่สร้างความ
เสียหายถึงระดับเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันก็ยังมีผีเสื้อตัวเต็มวัยบินให้เห็นเสมอ
ลองช่วยกันคิดสักนิดว่า ควรจะทำอะไรดีกับเจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำ
สงสารนี้

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๒๓)

สิ่งที่น่าพิศวงในจักรวาลกว่าสิ่งอื่นใดก็คือ จะเกิดสิ่งมีชีวิตที่มีปัญญา
เหมือน หรือเหนือกว่ามนุษย์ในอวกาศอันกว้างนี้หรือไม่

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๑๘)

๒.๓.๓ การปิดเรื่องด้วยการชี้ถึงประโยชน์

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ที่ได้รับจากสิ่งนั้น เช่น ความ
สะดวกสบาย ผลผลิต เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยนี้ คนมีฐานะจะพูดจากัน ไม่ต้องเดินทางไปพบกันเหมือนแต่ก่อน
เพียงแต่ยกหูโทรศัพท์ขึ้นพูดก็ติดต่อกันได้ทันที

คนอยู่ต่างเมืองกันก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ คนที่อยู่ต่างประเทศ
ก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ และคนที่อยู่ต่างทวีปก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้
โทรศัพท์ สะดวกดีจริงๆ

โทรศัพท์จึงเป็นเครื่องมือที่ให้ประโยชน์มากสำหรับทุกคน

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๕-๑๖)

นอกจากนี้จากการศึกษาผู้ศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กบางเรื่องที่มีเนื้อหาแบ่งเป็นหัวข้อ หรือมีเนื้อหาจบเป็นตอนๆ โดยแต่ละตอนไม่มีความเกี่ยวข้องกันนั้น ไม่มีการปิดเรื่องรวม แต่จะมีการปิดเรื่องในแต่ละตอนๆ ในลักษณะนี้เช่นเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ประโยชน์จากกบมีมากมาย นอกจากใช้รับประทานเป็นอาหารแล้ว กบยังช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ทำลายแมลง หนั่งใช้ทำกระเป่า กระตุกใช้ทำปุ๋ย เป็นต้น

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๔)

ครั้งจัดเป็นสัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทยมานาน ทำรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงปีละไม่น้อย แล้วยังนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งทางตรง และทางอ้อมนานัปการ

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๒)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

๒.๓.๔ การปิดเรื่องด้วยการเฉลยคำตอบ

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการเฉลยให้ผู้อ่านทราบว่าสิ่งที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นคืออะไร พบเพียงตัวอย่างเดียว ดังนี้

ผีเสื้อแสนสวย ออกมาเกาะอยู่กับคราบดักแด้ของมันได้สักครู่ ก็บินปร้อที่เดียว พอกะพ้อเปิดกล่อง มันก็บินออกไปลิบๆ สูงดงดอกไม้หลากสีในสวน ปีกสีเหลืองสลัดดำของมันขยับพลิวอยู่ท่ามกลางดงดอกไม้

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๑๕)

๒.๓.๕ การปิดเรื่องด้วยการยกย่อง

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการยกย่องคุณความดี พบเพียงตัวอย่างเดียว ดังนี้

สมเด็จพระนเรศวรทรงเป็นยอดนักรบที่ประสูติมาเพื่อกู้ชาติไทยโดยแท้ ประชาชนชาวไทยระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณอันล้นเกล้าฯ จึงได้พร้อมใจกันถวายพระนามของพระองค์ว่า “สมเด็จพระนเรศวรมหาราช”

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๑๕)

๒.๓.๖ การปิดเรื่องด้วยการสรุปใจความสำคัญ

ผู้เขียนจะสรุปสาระสำคัญของเรื่องเพื่อเน้นให้ผู้อ่านตระหนัก และเข้าใจเรื่องราวที่น่าเสนอได้ชัดเจนมากขึ้น หรือเพื่อยืนยันความคิดที่กล่าวมาทั้งหมดอีกครั้ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ กรมป่าไม้ ประกาศให้บริเวณป่ารอบๆ น้ำตกไทรโยค ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ ๕๐๐ ตารางกิโลเมตร เป็นอุทยานแห่งชาติไทรโยคในบัดนี้เอง ประชาชนผู้เริ่มได้รู้จักชื่อเสียงของค้างคาวที่เล็กที่สุดในโลกของเมืองไทย รวมทั้งชาวต่างประเทศและนักค้นคว้าอีกมากมาย ก็ได้เดินทางเข้าไปค้นหา ค้างคาวกิตติ กันมากมาย อย่างปราศจากการควบคุมดูแลอย่างถูกต้อง ตามหลักการคุ้มครองและการอนุรักษ์ธรรมชาติซึ่งนับว่าเป็นการบุกรุกที่อยู่อาศัยของ ค้างคาวตัวเล็กที่สุดในโลกของเมืองไทย จนกระทั่งบัดนี้ชุมชนของ “ค้างคาวที่เล็กที่สุดในโลกของเมืองไทย” ก็แตกกระเจิงไปหมดสิ้นจากบริเวณป่าไทรโยคและยังไม่พบโฉมหน้าของค้างคาวกิตติ อีกเลยจนบัดนี้ นอกจากนักอนุรักษ์สัตว์ป่า บางท่านที่พบถ้ำที่อยู่อาศัยของค้างคาวกิตติแต่ต้องปิดเป็นความลับเพื่อป้องกันการถูกรบกวนจากมนุษย์

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๑๒)

ไม่ช้าก็ทราบทิศทาง จึงลงยืนขึ้น ยกตัวขึ้นเต็มที ขยับปีกกระพือดู อ้อ เรียบร้อยแล้วก็บินตรงไปยังกองขี้วัวอย่างไม่ผิดพลาด เมื่อพบกองอาหารอันโอชะแล้ว ก็ลงมือกินจนอิ่มเสร็จจากนั้นก็บินก่อนกลมเพื่อกลับไปเก็บที่โพรงซึ่งจะต้องสร้างขึ้นในโอกาสหน้า ดีไม่ดีในระหว่างที่บินเวียนอยู่ที่กองขี้วัว บังเอิญพบหนุ่มหรือสาวที่ถูกใจขึ้น เกิดเกี้ยวพาราสีจนกลายเป็นคู่รักกันไปในขณะที่นั้นก็แล้ว เรื่องราวในชีวิตของดั่งขี้วัวก็จะวนเวียนดังที่เล่าให้เด็กๆ ฟังตั้งแต่นั้นจนจบอย่างนั้นเรื่อยไป

(ดั่ง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๓๑)

บัดนี้ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยได้มีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการแล้ว เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๓... และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยได้เปิด

บริการเพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ การท่องเที่ยว และเป็นมรดกประวัติศาสตร์แห่งความภาคภูมิใจของชาวไทยทุกคน

นอกเหนือจากนี้ ในการประชุมคณะกรรมการบริหารของคณะกรรมการมรดกโลกขององค์การยูเนสโก ณ เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๓๔ ได้ประกาศยกย่องให้แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของไทย จำนวน ๒ แห่ง เป็น "มรดกโลก" ได้แก่ นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา สุโขทัย และเมืองบริวาร คือ กำแพงเพชรและศรีสัชนาลัย ซึ่งก็มีความหมายว่าทั้งพระนครศรีอยุธยา สุโขทัย กำแพงเพชร และศรีสัชนาลัย มิเพียงแต่จะเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ของคนไทย แต่ยังเป็นมรดกโลกทางวัฒนธรรมที่สมควรได้รับการทำนุบำรุงรักษาให้เป็นสมบัติวัฒนธรรมของมวลมนุษยชาติอีกด้วย

(ศรีสัชนาลัย ๒๕๓๗ : ๕๘)

๒.๓.๗ การปิดเรื่องด้วยการชักชวนให้ทำ

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการชักชวนให้ผู้อ่านทำตาม เป็นการปิดเรื่องที่ส่งผลให้ผู้อ่านสนใจใคร่รู้ และลองปฏิบัติตาม เพื่อพิสูจน์ว่าสิ่งที่ผู้เขียนชวนให้ทำนั้นเป็นไปได้จริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ปากกับผีเสื้อมีความสัมพันธ์ค่อนข้างแน่นแฟ้นและลึกซึ้ง ผีเสื้อจะหมดไปอย่างรวดเร็วเมื่อปาถูกทำลาย มาช่วยกันรักษาปาและเผ่าพันธุ์ผีเสื้อสวยๆงามๆกันเถอะ แม้แต่ดอกไม้ดอกเดียวที่มีน้ำหวานสำหรับเป็นอาหารของผีเสื้อ เราก็ไม่ควรเด็ดหรือทำลาย ผีเสื้อไม่มีอันตรายต่อมนุษย์มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่เป็นอันตรายต่อผีเสื้อผู้ที่ระดับความงามของโลกนี้ตามธรรมชาติ

(ฤงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๖)

ในสมัยที่ผู้เขียนยังเป็นเด็กๆ เคยได้รับคำแนะนำว่า ถ้าบังเอิญไปหลงทางอยู่ในที่แปลกถิ่นแล้ว ให้จับตักแตนตำข้าวมาวางบนมือสักตัวหนึ่งแล้วถามว่า " นี่แน่ะพ่อโหรจำ ช่วยชี้บอกหนทางให้ทีนะจ๊ะ ฉันไปไม่ถูกแล้ว " แล้วตักแตนเจ้าเล่ห์จะบิดชี้เกียดหนึ่ง แล้วยกมือชี้ทางไปอย่างเสียไม่ได้ คราวนี้ก็ตั้งต้นเดินไปตามทิศนั้นเถิด มักไม่ผิด หากเด็กๆ จะลองบ้างต้องไม่ลืมระวังขา และปากของเจ้าตักแตนตำข้าวนี้ไว้ให้มาก มันอาจสร้างความเจ็บปวดให้ไม่รู้ลืมได้เลยทีเดียว

(ตักแตนตำข้าว นักชกจอมเกเร ๒๕๓๓ : ๓๑)

๒.๓.๘ การปิดเรื่องด้วยการบรรยายบรรยากาศ

ผู้เขียนปิดเรื่องด้วยการแสดงให้เห็นบรรยากาศของความสุข พบเพียงตัวอย่างเดียว ดังนี้

นักเรียนทุกคนยิ้มอย่างเป็นสุข มองยอดมะม่วงพลิวไสวตามสายลม ดอกดาวเรืองและบานชื่นหลากสีแซมสลับแสนสวยงามไสว มองเหมือนสวนมะม่วงจากดวงดาวจริงๆ

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๓๐)

๒.๓.๙ การปิดเรื่องด้วยข้อควรระวัง

ผู้เขียนกล่าวถึงข้อควรระวัง พบเพียงตัวอย่างเดียวดังนี้

เพื่อให้ปลอดภัยจากสัตว์เล็กๆที่มีพิษ เราควรปฏิบัติตัวดังนี้

- ไม่ใช้มือ หรือนิ้วเหย่ หรือล้วงไปในซอกหิน โพงงไม้ หรือ โพงงใต้ก้อนหิน เพราะอาจมีสัตว์มีพิษแอบซ่อนตัวอยู่
- การเก็บรังผึ้งเพื่อเอาน้ำผึ้ง หรือขี้ผึ้ง อาจทำให้ถูกผึ้งทั้งรังรุมต่อยได้

จำเป็นต้องรู้วิธีเก็บอย่างถูกต้อง และใช้ความระมัดระวังให้มาก

(สัตว์เล็กๆ ที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๑๖)

นอกจากลักษณะการปิดเรื่องดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้ศึกษาพบว่าสารคดีสำหรับเด็กส่วนใหญ่ไม่มีการปิดเรื่อง ผู้เขียนจบเรื่องทันทีโดยไม่มีข้อสรุปใดๆทั้งสิ้น อาจเป็นเพราะว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมีเนื้อหาไม่มากนัก หรือเป็นตอนสั้นๆ จึงไม่จำเป็นต้องปิดเรื่องด้วยการทิ้งท้ายเพื่อทบทวนความเข้าใจอีกครั้ง จากการศึกษาพบว่ามี ๑๓ เรื่อง ได้แก่ เรื่องพืชที่เป็นพิษ กีฬาโอลิมปิกสัตว์ สัตว์ใต้ทะเล นกเงือกไทย ชง เลี้ยงภัยใกล้ตัว บางแสน แมวเอ๋ย-แมวเหมียว กว่างสามเขาและกว้างห้าเขา สัมผัสลูกไม้ หิงห้อยเพชรประดับไพร แมงมุม-พรานกลางอากาศ และเครื่องตามประทีป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เห็ดเมาขึ้นอยู่ตามพื้นดิน หรือขอนไม้ผู้ มีรูปร่างเหมือนเห็ดที่กินได้ แต่มีสีส้มแปลกไป เห็ดเอาจมพิษมาก ทำให้คนกินถึงตายได้ ดังนั้นเมื่อจะเก็บเห็ดจะต้องระวังให้มาก ต้องเก็บแต่เห็ดที่รู้จักแน่นอนว่าไม่เป็นพิษเท่านั้น

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๒๐)

สิ่งที่น่าสลดใจที่สุดในชีวิตของนกเงือกก็คือ ในระหว่างที่นกเงือกตัวเมีย อยู่ในโพรงกับลูกๆ ถ้าหากตัวผู้ซึ่งออกไปหาอาหารถูกมนุษย์ยิงตาย ทั้งตัวเมีย และลูกๆ ซึ่งอยู่ในโพรง ก็จะพลอยอดตายไปด้วย เพราะมันยังไม่แข็งแรงพอที่จะ ออกไปหากินเองได้

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๑๒)

สมัยรัตนโกสินทร์ ตะเกียงจากต่างประเทศที่นำเข้ามาเป็นตะเกียงตั้งโต๊ะ
ฐานโลหะ กระปุกน้ำมันแก้วสีแดงสวมใส่ในฐานโลหะปิยะจีบ

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๔ : ๒๓)

พี่เหมียวร้องเรียกเด็กๆ เสียงหลงว่า “เดี๋ยว เดี๋ยวชิ อย่าเพิ่งไป”

แต่ไม่มีใครสนใจฟังอีกแล้ว เด็กทุกคนอยู่บนรถ

พี่เหมียวจะลุกขึ้นตามก็ได้ ดิ่งได้แต่บอกว่า “เราลำบากอีกตามเคย”

(เลี้ยงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๘๗)

บทที่ ๔

วิเคราะห์ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ดังนั้นภาษาจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การสื่อสารดำเนินไปได้ โดยเฉพาะงานเขียนนั้น ผู้เขียนจะต้องรู้จักเลือกภาษาให้เหมาะกับงานเขียน เพื่อให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวได้อย่างเข้าใจ และชัดเจนแจ่มแจ้งจึงจะทำให้การสื่อสารบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

ดังนั้นการใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็กจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญ ทั้งนี้เพราะภาษาที่ใช้ในการเขียนเรื่องประเภทสารคดีให้เด็กอ่าน ไม่เพียงแต่จะเป็นเครื่องมือที่ผู้แต่งใช้สื่อสารมายังผู้อ่านเท่านั้น หากภาษายังมีบทบาทต่อพัฒนาการทางด้านความคิด จิตใจ และสติปัญญาของเด็กอีกด้วย ดังนั้นการเลือกใช้ภาษาของหนังสือสำหรับเด็กจึงควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับวัยของผู้อ่านที่ยังมีประสบการณ์การอ่านไม่มากนัก ภาษาที่เรียบง่าย ชัดเจน และสละสลวย จะช่วยให้เด็กเข้าใจเรื่องราวได้ง่ายขึ้น โดยไม่ต้องคิดหาคำแปลให้ยุ่งยากซับซ้อน เพราะเมื่อเด็กสะดุดที่ภาษา อารมณ์ของเด็กก็จะขาดช่วงลง แล้วอาจเลิกใฝ่การเรียนรู้จากเด็ก จะใช้ใจนำหน้าตนเองอยู่เสมอ สมองหรือความคิดจะตามมาภายหลัง ดังนั้น การใช้ภาษาที่สามารถกระทบใจเด็ก กระทบอารมณ์เด็กได้ย่อมประสบความสำเร็จ

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาเรื่องลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ในเรื่องของการใช้คำ ประโยค โวหาร และภาพพจน์ ดังหัวข้อต่อไปนี้

๑. การใช้คำ

คำเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาที่มีความหมายสมบูรณ์และใช้สื่อสารได้ คำจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่นักเขียนใช้เพื่อถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์ออกมาเป็นเรื่องราวให้ผู้อ่านทราบ ดังนั้นนักเขียนรู้คำมากเท่าใดก็จะสามารถสื่อสารงานออกมาได้มากเท่านั้น

การใช้คำในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ว่างานเขียนจะเป็นงานทางวิชาการ ที่มุ่งเสนอความรู้ ความคิด และข้อเท็จจริงเป็นสำคัญ แต่ผู้เขียนสามารถเลือกใช้คำที่ก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก หรือสร้างความเพลิดเพลินให้แก่เด็กได้ จากการศึกษาพบว่า การใช้คำในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ถ้าผู้เขียนสามารถเลือกใช้คำได้เหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหาที่ ต้องการนำเสนอ ก็จะทำให้สามารถสื่อความออกมาได้อย่างชัดเจน โดยที่เด็กไม่ต้องตีความ แต่

เนื่องจากเป็นหนังสือสารคดีดังนั้นจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีศัพท์วิชาการ ซึ่งผู้เขียนก็สามารถนำคำเหล่านั้นมาจัดวางได้อย่างเหมาะสมเจาะ การศึกษาเรื่องการใช้คำมีหัวข้อดังต่อไปนี้

๑.๑ คำมูล

เรื่องของคำมูล มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

พระยาอุปกิตศิลปสาร กล่าวถึงคำมูลไว้ว่า

คำมูล คำที่เราตั้งขึ้นเฉพาะคำเดี่ยวๆ จะเป็นคำที่มาจากภาษาไหนก็ดี หรือคำที่ตั้งขึ้นใหม่ในภาษาไทยเฉพาะคำหนึ่งๆ ก็ดี เรียกว่า คำมูล คำเหล่านี้บางทีก็มีความหมายพ้องกัน เช่น “ขัน” หมายความว่านำหัวเราะก็ได้ เครื่องตักน้ำก็ได้ ไก่หรือนกบางอย่างทำเสียงอย่างหนึ่งก็ได้ เป็นต้น ดังนั้นนับว่าเป็นคำมูลเหมือนกัน เพราะเป็นคำเดี่ยวโดดๆ^{๒๕}

เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์ กล่าวถึงคำมูลไว้ว่า

คำมูล (Simple words) ได้แก่ คำที่เป็นคำหลัก หรือ คำที่มีความหมายเดี่ยว หรือหน่วยคำเดี่ยว คำมูลอาจมีพยางค์เดี่ยว (Monosyllabic monomorphemic form) สองพยางค์หรือหลายพยางค์ (Polysyllabic monomorphemic form) ก็ได้ แต่ต้องมีความหมายเดี่ยวหรือหน่วยคำเดี่ยว ไม่สามารถแบ่งแยกเป็นสองหน่วยคำหรือหลายหน่วยคำได้ และได้ให้ข้อสังเกตไว้ดังนี้

คำมูลพยางค์เดี่ยว ได้แก่ คำมูลที่มีพยางค์เดี่ยวและมีความหมายเดี่ยว เช่น กิน นอน เขียน เป็นต้น

คำมูลสองพยางค์ ได้แก่ คำที่มีสองพยางค์แท้หรือสองพยางค์เทียมแต่มีความหมายเดี่ยว เช่น สะพาย สบู่ กะทิ กระทะ เป็นต้น

คำมูลหลายพยางค์ ได้แก่ คำหลายพยางค์แต่มีความหมายเดี่ยว เช่น นาฬิกา อนามัย โสเภณี เป็นต้น

คำมูลที่เป็นคำซ้ำ ได้แก่ คำซ้ำพยางค์ที่มีความหมายเดี่ยวโดยไม่สามารถแยกออกพูดเป็นส่วนๆ ได้ เช่น ปุดๆ ยองๆ มะงุมมะงาหรา กูลีๆจ้อ เป็นต้น

คำมูลที่เป็นคำสัมผัส ได้แก่ คำหลายพยางค์ที่มีลักษณะคล้องจองกัน

^{๒๕} พระยาอุปกิตศิลปสาร , **หลักภาษาไทย** (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๔๑) , ๖๐.

แต่ไม่สามารถแยกกล่าวเป็นส่วนๆ ได้ เช่น อีลุ่ยดูยแฉก อีรุ้งตุงนัง เป็นต้น^{๒๖}

ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้กำหนดว่าคำมูล หมายถึง คำที่มีความหมายเดียวหรือหน่วยคำเดียวที่ไม่สามารถแบ่งแยกเป็นสองหน่วยคำหรือหลายหน่วยคำได้ จากการศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมีการใช้คำมูลที่เป็นคำง่าย คำง่ายคือ คำที่สื่อความหมายตรงตัวและมักเป็นคำที่ใช้พูดกันอยู่ทั่วไปในชีวิตประจำวัน การใช้คำง่ายในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กเพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจ และให้เด็กได้เกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินและไม่คิดว่าเป็นหนังสือที่มุ่งให้ความรู้เป็นสำคัญ ซึ่งการใช้คำง่ายจะทำให้เด็กสามารถอ่านเรื่องต่อไปได้จนจบ

จากการศึกษาพบว่าคำมูลที่เป็นคำง่ายในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก มี ๓ ลักษณะ คือ คำที่ใช้ในการดำเนินเรื่องทั่วไป คำที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงคำยาก และคำที่ใช้ในการเปรียบเทียบ ซึ่งการใช้คำในลักษณะนี้ตรงกับเรื่องของการใช้คำในหนังสือสำหรับเด็ก ว่าต้องเป็นคำที่เรียบง่าย ชัดเจน ไม่ต้องหาคำแปลให้ยุ่งยากซับซ้อน เพื่อให้เด็กเข้าใจเนื้อเรื่องได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. คำที่ใช้ในการดำเนินเรื่องทั่วไป ดังตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
แล้วกะพ้อก็ได้ตัวใหม่ชนิดใหม่มาเลี้ยงไว้ในกล่องกระดาษ เป็นตัวใหม่ที่
กินใบมะนาวเป็นอาหาร

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๑๑)

ดาราจึงเอาเรื่องมะม่วงไปเสนอคุณครูเมื่อถึงชั่วโมงวิชาเกษตรในวัน
ต่อมา

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๙)

“...ตอนนี้ก็ได้เวลากกเจ้าตัวเล็กแล้ว...”

“...พ้อกระจาบแพนฉั่นหรือที่แก่ง...”

(กระเต็นน้อยหลังรัง ๒๕๓๓ : ๘,๒๒)

ละมุดนิยมปลูกเป็นสวน ปลูกกันมากที่จังหวัดราชบุรี...

^{๒๖} เรื่องเดช บันเขื่อนขันธ์, ภาษาศาสตร์ภาษาไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย , ๒๕๔๑) , ๑๕๖.

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๓)

...แมวเหมือนหมาตรงที่สามารถฝึกได้ และต้องฝึกด้วยความรัก ความ
อดทน...

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๔)

๒. คำที่ใช้เพื่อหลีกเลี่ยงคำยาก ดังตัวอย่าง

“ แม่ครับ คุณครูฝรั่งสองคนนั้นซี แขนใหม่เลย” ปองชี้ให้แม่ดูเด็กฝรั่ง ๒
คน ที่วิ่งเล่นอยู่แถวนั้น

(เลียงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๗๗)

ผู้แต่งใช้คำว่า “ฝรั่ง” แทนคำว่า “ คนต่างประเทศ ”

“ใช้จ๊ะ แล้วตอนนี้ฉันก็กำลังหลงทางด้วย เธอจะช่วยบอกทางกลับบ้าน

ให้ฉันทีได้ไหม”

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนบัณฑิต

(กระต๋นน้อยหลังวัง ๒๕๓๓ : ๖)

ผู้แต่งใช้คำว่า “บ้าน” แทนคำว่า รัง ที่อยู่อาศัย

แมวจะเรียนรู้ได้ดีในขณะที่ยังเป็นลูกแมว... และเรื่องสำคัญคือฝึกหัดให้
รู้จักขับถ่ายให้เป็นที่ เป็นที่ เป็นทาง เพราะกลิ่นฉี่และอึของพวกเขาเหมียวนั้นเหม็นที่สุดเลย
เชียวนะ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๗)

ผู้แต่งใช้คำว่า “ฉี่” และ “อึ” แทนคำว่า “ปัสสาวะ” และ “อุจจาระ”

หากผู้ที่ยื่นมือ (เท้า) เข้ามาช่วยเป็นแม่ด้วงหรือพ่อด้วงแปลกหน้าละก้อ
แม่ด้วงผู้เป็นเจ้าของก้อนกลมจะไม่สบายใจเลย

(ด้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๒๐)

ผู้แต่งใช้คำว่า “แม่ด้วง” และ “พ่อด้วง” แทนคำว่า “ ตัวเมีย ” และ “ ตัวผู้ ”

ตัวผู้มีการเกิดในการจับสาวโลดโผนกว่าชนิดอื่น คือเมื่อเห็นแมงมุมสาว เดินมาแต่ไกล จะแอบซ่อนข้างทางที่สาวจะผ่าน

(แมงมุม พรานกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๒๘)

ผู้แต่งใช้คำว่า “ แมงมุมสาว “ แทนคำว่า แมงมุมตัวเมีย

๓. คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบ

นกยูงมีความสามารถพิเศษอย่างหนึ่ง คือสามารถคลี่หางของตนเองให้ กางออกเต็มที่คล้ายพัด

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑๕)

ลำโพงขึ้นอยู่ตามสวน ดอกเป็นรูปเหมือนกับลำโพง ใบและผลคล้ายกับ มะเขือ

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๑๘)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนวัฒนวิทยา

มะพร้าวมีผลคล้ายไข่ คือ ค่อนข้างยาวรี ผิวสวยเรียบ

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑๕)

ดวงซั้วมีหนดปลายแบนเหมือนไม้ตีกอล์ฟติดข้างปากอยู่ข้างละเส้น

(ดวงแมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๑๒)

ห่านจีน ซึ่งเป็นห่านพันธุ์ที่แพร่หลายที่สุดในโลก มีรูปร่างสง่าคล้ายหงส์

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๓)

๑.๒ คำซ้อน

คำซ้อน เป็นลักษณะสำคัญของการสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้มีคำเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก มีผู้สนใจศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

บรรจบ พันธุมธา ได้กล่าวถึงเรื่องคำซ้อนไว้ว่า

คำซ้อน คือ คำที่มีคำเดียว ๒ คำ อันมีความหมายหรือเสียงคล้ายกันหรือ

ทำนองเดียวกันซ้อนเข้าคู่กันแล้วจะมีความหมายใหม่เกิดขึ้น มีความหมายและที่ใช้

ต่างออกไป คำซ้อนแบ่งเป็น ๒ประเภท คือ คำซ้อนเพื่อความหมาย และคำซ้อนเพื่อเสียง คำซ้อนเพื่อความหมายมีลักษณะพอสรุปได้คือ ความหมายปรากฏที่คำใดคำเดียว ส่วนอีกคำหนึ่งไม่มีความหมาย เช่น ใจคอ คอเหนียง คำซ้อนชนิดที่คำหนึ่งไม่มีความหมายแต่ช่วยเน้นความหมายของอีกคำหนึ่ง เช่น เจียบเจียบ ตื้อตื้อ คำซ้อนที่เป็นคำตรงกันข้าม เช่น เท็จจริง ผิดชอบ คำซ้อนที่มีความหมายปรากฏที่คำทั้งสอง เช่น พี่น้อง ลูกหลาน คำซ้อนที่มีความหมายต่างจากคำเดียว เช่น จัดจ้าน จัดเจน คำซ้อนที่มีความหมายกว้างออก เช่น เจ็บไข้ ทุบตี คำซ้อนที่มีความหมายเชิงอุปมา เช่น คำจูน อยู่กิน และคำซ้อนซึ่งมีคำกำหนดเป็น ๔ คำ หรือ ๖ คำ เช่น ยากดีมีเงิน อดตาหลับขับตานอน เป็นต้น^{๒๗}

พระยาอนุมานราชธน ได้กล่าวถึงเรื่องคำซ้อนว่า

คำซ้อน คือ เอาคำเต็ม ๒ คำซึ่งต่างเสียง แต่มีความหมายเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันมาควบให้ซ้อนกัน แล้วมีความหมายเท่าเดิมหรือความหมายเพี้ยนจากเดิมไปบ้าง ส่วนใหญ่เพื่อไขความอีกคำหนึ่งให้ชัดขึ้น คำซ้อนบางคู่เป็นคำไทยเดิม เช่น ใหญ่โต เล็กน้อย รักใคร่ บ้านเรือน... เป็นต้น หรือ เป็นคำจากภาษาต่างประเทศ เช่น คำเขมร บาลีสันสกฤต เป็นต้น เจานำคำไทยมาซ้อนเพื่อขยายความหมายให้เข้าใจ เช่น ต้นเดิม เด็ดขาด หนองบึง... เป็นต้น ...คำซ้อนที่เป็น ๒ คู่ ก็มี เช่น พุดจาว่าขาน เก็บหอมรอมริบ เกี้ยวดวง หนองยุ่ง... เป็นต้น^{๒๘}

เรื่องเดช ปันเขื่อนขันธ์ ได้กล่าวถึงคำซ้อนว่าเป็นคำประสมประเภทหนึ่ง

คำซ้อน เป็นคำประสมประเภทหนึ่ง แต่นิยมเรียกว่าคำซ้อน เพราะเอาคำที่มีความหมายเหมือนกัน โกล้เคียงกัน หรือมีความหมายเดียวกันแต่ใช้ในท้องถิ่นต่างกัน บางครั้งต่างภาษากันก็มี เอามาประสานกันเป็นคำซ้อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. คำซ้อนที่มีความหมายเหมือนกัน เช่น คำว่า บอกกล่าว เร็วไว พ้อนรำ

^{๒๗} บรรจบ พันธุเมธา, **ลักษณะภาษาไทย**(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๒๕), ๘๑-๑๐๓.

^{๒๘} พระยาอนุมานราชธน, **นิรุกติศาสตร์ภาค ๒** (พระนคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ , ๒๕๑๓), ๒๑๘-๒๒๐.

ซ้ำร้อง เป็นต้น

๒. คำซ้อนที่มีความหมายคล้ายกันเช่นคำว่า เปลี่ยนแปลง รีบเร่ง ถูกต้อง เจ็บปวด รูปร่าง โครงร่าง กลับคืน เป็นต้น

๓. คำซ้อนที่มีความหมายเดียวกัน แต่ใช้ต่างท้องถิ่นกันหรือต่างภาษา กัน เช่น ดูแล (ดู ใช้ในภาษาไทยกลาง ส่วน แล ใช้ในท้องถิ่นใต้) ตัดสิน (ตัด ใช้ในภาษาไทย ส่วน สิ้น หมายถึง ตัดให้เรียบ ใช้ในท้องถิ่นเหนือ) ... ฯลฯ

๔. คำซ้อนที่เป็นคำไทยกับภาษาอื่น เช่น จิตใจ พื้นฐาน เขตแดน ถนนหนทาง รูปร่าง ชั่วร้าย ฯลฯ^{๒๙}

คำซ้อน จึงเป็นคำที่เกิดจากการนำหน่วยคำอิสระตั้งแต่ ๒ หน่วยขึ้นไปมาประกอบเข้าด้วยกัน ทั้งนี้หน่วยคำที่นำมาประกอบเข้าด้วยกันนั้น จะมีความหมายเหมือนกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกัน หรืออาจเป็นหน่วยคำที่มีความหมายต่างกัน ในลักษณะตรงกันข้ามกันก็ได้

จากการศึกษาผู้ศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมีการใช้คำซ้อนที่โดดเด่น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะคำซ้อนส่วนใหญ่สามารถสื่อความหมายได้หนักแน่น และก่อให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามได้ อีกทั้งทำให้เด็กมองเห็นภาพได้ชัดเจนดี จากกรวิเคราะห์พบว่า ลักษณะของคำซ้อนที่พบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กสามารถแบ่งเป็นลักษณะต่างๆได้ดังนี้

๑.๒.๑ คำซ้อนมีเสียงสัมผัส คือ คำที่ประกอบขึ้นจากคำที่มีเสียงสัมผัสกัน ทั้งชนิดสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระ ที่สามารถช่วยเพิ่มความไพเราะรื่นหูให้แก่ผู้อ่าน อีกทั้งยังช่วยกระตุ้นความสนใจของเด็กให้ใจจดจ่อกับเรื่องที่อ่านได้ดี รวมทั้งช่วยสร้างอารมณ์ ความรู้สึก และสร้างภาพในใจเด็กได้เป็นอย่างดี จากการศึกษพบว่าคำซ้อนในลักษณะนี้มีทั้งเสียงพยัญชนะต้นเป็นเสียงเดียวกัน คำที่มีเสียงสัมผัสกลางคำ และคำที่ ๑ กับ คำที่ ๓ เป็นคำเดียวกันหรือเรียกว่าคู่ซ้อนคำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. พยัญชนะต้นเป็นเสียงเดียวกัน

อาศัยรวมกันเป็นฝูงอยู่ใกล้แหล่งน้ำ บางที่อยู่ปนกับฝูงสัตว์อื่นๆ

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๘)

^{๒๙} เรื่องเดช บันเขื่อนขัตติย์, ภาษาศาสตร์ภาษาไทย : ระบบคำภาษาไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๑), ๑๖๘.

ป่าดงดิบขนาดใหญ่ มีบริเวณพื้นที่อันกว้างขวาง

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๖)

ทันใดก็ได้ยินเสียงหึ่งดังออกมา พร้อมกับฝูงแมลงเล็กๆพากันพรุ้งพรู
ออกมาอย่างโกรธเกรี้ยว

(กระแต้น้อยหลังวัง ๒๕๓๓ : ๑๑)

หนามเหล่านี้อาจขีดข่วนผิวหนังของเราให้เป็นแผลได้ง่าย

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๕)

เข้าจรดค้ำ เหล่าฝูงแตนต่างพากันบินวนเวียนอยู่เหนือท้องทุ่งนาและ
สวนผลไม้

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนงานศิลปกรรม

แตนมียู่อยู่มากมายหลายชนิดทั้งที่อาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงและที่อาศัยอยู่
อย่างโดดเดี่ยว

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๕)

การเตรียมเพาะมะม่วง...คลุกเคล้ากับปุ๋ยอินทรีย์ รดน้ำให้ชุ่ม

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๙)

แต่บางครั้งรังก็เป็นเครื่องหมายของการพ่ายแพ้

(รัง ๒๕๓๐ : ๒)

แต่ระยะหลังชาวบ้านทูปหินเอาไปวางเลี้ยงหอยนางรม จนหินร่อยหรอไป
หมด

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๔)

ที่ประตูนี้จะประดับด้วยรูปสลักต่างๆ เพื่อป้องกันภูตผีและสิ่งชั่วร้ายที่จะ
ล่องล้าเข้าไปในหมู่บ้าน

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๗)

กล่าวจบ ต้อยตีวิดก็วิ่งตุ๊กๆ ไปไม่ก็ก้าว พลังใช้ปากและเท้าคุ้มเขียน
ทรายไม่กี่ครั้ง

(กระเต็นน้อยหลงวัง ๒๕๓๓ : ๖)

๒. คำที่มีเสียงสัมผัสกลางคำ

ประเทศไทยของเราเป็นประเทศเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืช
พันธุ์ธัญญาหาร

(สัมสูกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑)

และเมื่อถึงที่หมายปลายทางก็อาจเปลี่ยนให้กลับมาเป็นเสียงโดยให้ผ่าน
แม่เหล็กไฟฟ้าอีกครั้งหนึ่ง

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๐-๑๑)

นกยูงเป็นนกที่รักสวยรักงาม ไม่ชอบความสกปรกขึ้นแฉะ เป็นสัตว์ที่มี
สีสันแต่งแต้มบนขนอย่างวิจิตรพิสดารทีเดียว

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๒)

เจ้าก็ปิกกล้าขาแข็งพอที่จะต่อสู้ชีวิตได้เองแล้ว

(กระเต็นน้อยหลงวัง ๒๕๓๓ : ๓)

นกขุนทองเป็นนกที่มีความแคล่วคล่องว่องไว

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๕)

บังเอิญพบหนุ่มหรือสาวที่ถูกใจขึ้น เกิดเกี่ยวพาราสัจจนกลายเป็นคู่รัก...

(ดั่งแมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๓๑)

๓. คำที่ ๑ กับ คำที่ ๓ เป็นคำเดียวกัน

แม้ค้างคาวจะพาลูกออกไปด้วยทุกหนทุกแห่ง

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๘)

หากเจ้าของผลอมั่วหยุดขมกขมไม่เสียข้างทางแล้ว ตัวที่เข้าช่วยจะรีบ
ผลักก้อนกลมนั้นไปทางรังของตัวเองทันที

(ด้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๒๑)

แม้ว่าลูกตักแตนตำข้าวจะฟักออกมาคราวหนึ่งๆตั้งพันตัว แต่รอดตาย
พันปากเหยี่ยวปากกาไปจนถึงจับคู่ผสมพันธุ์กันได้สัก ๒-๓ คู่

(ตักแตนตำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๒๕)

ปัจจุบันนี้ธรวานิยมใช้ในงานรื่นเริง...เพราะเมื่อประดับธรวาแล้วจะทำให้เกิดสีสันงดงาม ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชมยิ่งขึ้น

(ธิง ๒๕๓๐ : ๒)

คุณจึงดูแลเหมียวเป็นอย่างดี มาแต่อ่อนแต่ออกด้วยการให้อาหารเหมียว
พอประมาณ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๒๒)

เมื่อกล่าวถึงผึ้ง เราคงนึกถึงเหล็กใน และพิษปวดแสบปวดร้อน

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านไทย ๒๕๓๗ : ๖)

พ่อนกและแม่นกจะช่วยกันกกไข่ ข้ามวันข้ามคืนประมาณ ๑๐-๑๔ วัน

(นกตัวแรวที่องค์ดำ ๒๕๓๔ : ๑๕)

๑.๒.๒ คำซ้อนไม่มีเสียงสัมผัส

คำซ้อนในลักษณะนี้ คือ คำที่มีความหมายคล้ายกัน หรือเป็นไปใน
ทำนองเดียวกัน ซึ่งจะช่วยเน้นความหมายให้ดูหนักแน่นขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทั้งนี้เพราะขาทั้งสองข้างของมันมีทั้งพลังกำลังและแข็งแรงมาก

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๕)

นกยูงธรรมดา เป็นสัตว์พื้นเมืองของอินเดียและศรีลังกา มีลวดลายบนตัว
สวยงามมาก

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๘)

ถ้าถูกแมงป่องต่อย เราจะรู้สึกเจ็บปวดมาก

(สัตว์เล็กๆที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๔)

นกเงือกเป็นนกที่แปลกที่สุดในโลก คือตัวเมียปิดขังตัวเองอยู่ในโพรง

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๘)

แม่ป่องเป็นหมอจึงจัดการบาดแผลทั้งหมดได้เอง

(เลี้ยงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๑๑)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนนิเวศสัตว์

ค้างคาวกิตติต้องย้ายแหล่งที่อยู่อาศัย และสูญหายไปจากถิ่นเดิมเรื่อยๆ

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๑๐)

วันที่กะพ้อรอดอยู่ใกล้มาถึงแล้ว

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๑๒)

เราจึงควรช่วยกันอนุรักษ์นกขุนทองไว้ก่อนที่มันจะหมดสิ้นไปจาก
ประเทศไทย

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๙)

ท่านว่าเนื้อที่ลึบกว่าไร่หลังโรงเรียนทิ้งร้างว่างเปล่ามานาน

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๐)

หากไม่ระวังจะถูกลายเท้าคู่นี้สืบเกี่ยวและปักเข้าไปในเนื้อลึกๆ

(ตักแตนตำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๗)

ที่ส่วนหัวมีเขาหน้าอีก ๑ เขา กระดกขึ้นลงได้เพื่อหนีจับศัตรูหรือไว้ต่อสู้
ป้องกันตัวเองได้

(กว่างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๑๕)

ตัวผู้มีกลิ่นเหม็นในการจับสาวโลดโผน...จะแอบซ่อนข้างทางที่สาวจะผ่าน

...

(แมงมุม พรานกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๒๘)

เมื่อลูกฮึดเจริญเติบโตเป็นลูกกบ

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านไทย ๒๕๓๗:๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนนิตยสาร

พระมหาเถรคันฉ่องเป็นมอญที่เกลียดชังพม่ามาก

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๖)

จากการศึกษาคำช้อยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่าผู้แต่งมักเลือกใช้คำช้อยเมื่อต้องการ
สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึก หรือเพื่อเน้นย้ำความให้หนักแน่นขึ้น หรือเพื่อให้เห็นภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้น
จึงทำให้เห็นว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กถึงแม้ว่าจะมีเนื้อหาที่มุ่งให้ความรู้เป็นสำคัญ ก็สามารถ
ใช้คำที่มุ่งเน้นอารมณ์ความรู้สึกได้เช่นกัน ซึ่งส่งผลให้งานเขียนนั้นมีความน่าสนใจและติดตาม

๑.๓ คำซ้ำ

คำซ้ำเป็นวิธีการสร้างคำวิธีหนึ่งในภาษาไทย โดยมีผู้กล่าวถึงไว้ดังนี้

พระยาอุปกิตศิลปสาร กล่าวถึงคำซ้ำไว้ว่า

คำประสมที่เอาคำมูลมีรูป หรือเนื้อความซ้ำกันมารวมเป็นคำเดียว คำเหล่านี้

นี้บางทีก็มีเนื้อความคล้ายกับคำมูลเดิม บางทีก็เพี้ยนออกไปบ้างเล็กน้อย เช่น คำๆ-

แดงๆ เวิร์วๆ ซ้ำๆ ดังนี้^{๓๐}

บรรจบ พันธุเมธา ได้กล่าวถึงเรื่องคำซ้ำไว้ว่า

คำซ้ำ คือ คำคำเดียวกันนำมากล่าว ๒ ครั้ง มีความหมายเน้นหนักหรือบางที่ต่างกันไปกับคำเดียวเพียงคำเดียว... และเพื่อให้รู้ว่าคำที่กล่าว ๒ ครั้งนั้นเป็นคำซ้ำไม่ใช่คำเดี่ยวๆ เรียงกันจึงต้องคิดเครื่องหมายกำกับไว้ ในภาษาไทยใช้ไม้ยมกแทนคำท้ายที่ซ้ำกับคำต้น^{๓๑}

คำซ้ำ ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ คือ คำที่เกิดจากการออกเสียงหน่วยคำเดียวกัน ๒ ครั้ง เมื่อกล่าวซ้ำแล้วความหมายของคำอาจเน้นหนักหรือเบาลง ต่างไปจากความหมายของคำเดิมคำเดียว โดยใช้เครื่องหมายไม้ยมกแทนคำท้ายที่ซ้ำกับคำต้น

จากการศึกษา ผู้ศึกษาพบว่าผู้เขียนมักใช้คำซ้ำในลักษณะนี้เป็นจำนวนมาก เพื่อใช้เน้นความให้หนักแน่นขึ้น หรือเพื่อใช้เน้นในด้านจำนวนที่มีสามารถประมาณค่าได้ และเพื่อให้เห็นภาพได้ชัดขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปลาใต้ทะเลลึกๆ บางชนิดสามารถเปลี่ยนสีของตัวเอง ให้เข้ากับสิ่ง

แวดล้อมได้หลายๆสี

ปะการังชอบอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ๆ จำนวนมาก โดยแต่ละตัวจะสร้างโขดหินปูนเป็นที่อยู่อาศัยต่อกัน

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๕,๑๘)

เมื่อถึงเวลาวางไข่ แม่นกยูงจะออกไปเรื่อยๆ

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑๑)

^{๓๐} พระยาอุปกิตศิลปสาร , **หลักภาษาไทย**, ๖๑.

^{๓๑} บรรจบ พันธุเมธา , **ลักษณะภาษาไทย**, ๑๐๒.

กล่าวกันว่า “นกเงือก” คือสัญลักษณ์แห่งป่าดงดิบ เพราะป่าที่มีขนาดใหญ่
ใหญ่มากๆ เท่านั้นที่จะมีนกเงือกอาศัยอยู่

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๕)

...เกลี้ยเบาๆ ให้ตัวหม่อนกระจายไปทั่วกระดัง
มันก็บินออกไปลิบๆ สูดดมดอกไม้หลากสีในสวน

(ตัวไหมของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๕,๑๕)

สีขนของพวกเขาสวยงามมาก เป็นสีครีมอ่อนๆ
คุณเคยเล่าให้เพื่อนๆฟังว่า แมววิเชียรมาศเป็นแมวไทยโบราณ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๔,๕)

ปลาตะพัดชอบอาศัยอยู่ในลำธารที่มีน้ำไหลเอื่อยๆ

ปลาหมอกผางชอบอาศัยอยู่รวมกันเป็นฝูงใหญ่ ในตอนกลางของลำน้ำ
ตรงบริเวณที่มีความกว้างมากๆ

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๓,๑๐)

พื้นที่ปลูกส้มนับเป็นแสนๆไร่ของทุ่งรังสิต นครนายก...

(ฝึลื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียวผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๒๐)

ฝรั่ง นำสินค้าแปลกๆใหม่ๆ เข้ามาขายที่มหานครถึขึ้น

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๑๗)

๑.๔ คำกริยาแสดงอาการ

คำกริยาแสดงอาการ คือคำกริยาที่แสดงอาการที่เคลื่อนที่หรืออาการที่อยู่กับที่^{๓๒}

^{๓๒} นววรรณ พันธุมธา, ไวยากรณ์ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรือง-สาส์น,

การใช้คำกริยาแสดงอาการนั้น ผู้เขียนมุ่งให้เด็กนึกเห็นภาพอาการเคลื่อนไหวของสิ่งที่กล่าวถึงที่ปรากฏในงานเขียนได้อย่างแจ่มชัด คำกริยาแสดงอาการมีปริมาณการใช้มากที่สุด เนื่องจากเนื้อหาส่วนใหญ่ของหนังสือสารคดีสำหรับเด็กเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ธงปลายเสาคือธงที่ทำด้วยผ้า ใช้ชักขึ้นสู่ปลายเสา

(ธง ๒๕๓๐ : ๖)

พื้่นกว่าเล่นน้ำที่บ้านคุณย่าที่อ่างศิลาดีกว่าตั้งเยอะ

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๘)

มันก็บินออกไปลิบๆ สูดดมดอกไม้หลากสีในสวน

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๕, ๑๕)

ที่ส่วนหัวมีเขาหน้าอีก ๑ เขา กระดกขึ้นลงได้เพื่อหนีบจับศัตรูหรือไว้ต่อสู้ป้องกันตัวเองได้

(กว่างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๑๕)

มันจะคลานมุดลอดตามใบกล้วยเพื่อค้นหาเหยื่อแล้ววางไข่

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๖)

บางครั้งอาจพบผีเสื้อลงดูดกินน้ำเกลือแร่ตามดินแฉะ ตามพื้นที่ทรายริมลำธาร หรือตามลานบ้าน

(ผีเสื้อนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๕)

ข้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรและสมเด็จพระเอกาทศรถกำลังตกมันเมื่อเห็นข้าศึกวิ่งหนีจึงไล่ตามอย่างเมามัน

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๑๒)

๑.๕ คำกริยาแสดงสภาพ

คำกริยาแสดงสภาพ คือคำกริยาที่มีความหมายแสดงสภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นสภาพจิตใจหรือสภาพร่างกาย^{๓๓} ผู้เขียนเลือกคำกริยาแสดงสภาพมาใช้ในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เพื่อต้องการให้ผู้อ่านเกิดภาพและความรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่าย เนื่องจากหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมีเนื้อหาที่เป็นวิชาการ ดังนั้นการใช้คำกริยาแสดงสภาพในการนำเสนอเนื้อหาจึงช่วยให้งานเขียนมีความน่าสนใจและน่าติดตามมากยิ่งขึ้น โดยคำกริยาแสดงสภาพที่ผู้เขียนนำมาใช้นั้นจะเกี่ยวข้องกับสภาพความงามของธรรมชาติ ลักษณะรูปร่าง และลักษณะนิสัยของสัตว์ รวมทั้งลักษณะของสิ่งของด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปัจจุบันนี้ธรวาณานิยมใช้ในงานรื่นเริง...เพราะเมื่อประดับธรวาณแล้วจะทำให้เกิดสีสังฆางาม

(ธิง ๒๕๓๐ : ๓)

พอที่ชวนให้ดาราคูสวนอันกว้างใหญ่และร่มรื่นไปด้วยไม้ผล
...ปีหน้าบริเวณนั้นก็จะมีเขียวชอุ่มร่มรื่นทำเป็นส่วนพักผ่อนได้...

นักเรียนทุกคนยิ้มอย่างเป็นสุข มองยอดมะม่วงพริ้วไสวตามสายลม ดอกดาวเรืองและบานชื่นหลากสีแซมสลับแสนสวยสว่างไสว

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๗,๑๐,๓๐)

นกกับหนูสามารถมองเห็นส่วนหนึ่งของอ่าวไทย เป็นท้องทะเลกว้างสุด

ตา

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๓,๔)

เมื่อยามโอบยิบไปในอากาศหรือเกาะอยู่บนดอกไม้หลายหลากสี เพื่อดูดกินน้ำหวาน เป็นภาพที่งามจับตาน่าดูยิ่งนัก

ผีเสื้อกลางวันนั้นจะมีสีสังฆางามสดใส

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน , ๘.

ผีเสื้อชนิดนี้มีชื่อสามัญภาษาไทยว่า ผีเสื้อถุงทอง แต่ลักษณะการบิน
อย่างเขื่องช้าคล้ายกับนก บางคนก็เรียกว่า ผีเสื้อนกปีกทอง

(ถุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๒,๔)

บนหลังมีปีกสีเขียวย่นไปรุ่งบางคลุมยาวลงไปจนเลยลำตัว
ดวงตาคู่ที่โปนโตอยู่บนหัวของมันนั้นก็ข้างแจ๋วแหวแหววาวน่ารักเสีย
เหลือเกิน

สัตว์ตระกูลตัวนี้กินจุเสียด้วยสิ

(ต๊กแตนตำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๔,๑๕)

พอทองเขาเป็นแมลงง่าก่อนข้างจะดูนิดๆ

เหมียวจะรำเริงในวันที่อากาศแจ่มใสแสงแดดอุ่น

(แมวไทย-๒๕๓๔ : ๑๐,๒๐)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนพิเศษสิทธิ์

หนอนก่อนข้างอืดอาด ไม่ตื่นตกใจง่ายแม้จะจับเล่นด้วยมือก็ไม่แสดง
อาการตื่นกลัว

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียวผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๑๑)

นอกจากคำกริยาแสดงสภาพดังกล่าวข้างต้น ที่ผู้เขียนชี้ให้เห็นสภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
แล้วนั้น จากการศึกษายังพบว่า ผู้เขียนมักเลือกใช้คำกริยาแสดงสภาพเพื่อนำมาขยายคำนาม
เพื่อใช้สื่อสารในด้านของลักษณะ รูปทรง ขนาด ของสิ่งที่ต้องกล่าวถึง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดภาพได้
ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวต่อมีหัว อก และท้องเป็นสีเหลืองสลัดดำ ปีกบางใสสองปีก

(สัตว์เล็กๆที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๖)

นกแต้วแร้วทั่วๆไปจะมีรูปร่างลำตัวอ้วนสั้น คอและหางสั้น ขาเรียวยาว

ยาว

(นกแต้วแร้วท้องดำ ๒๕๓๕ : ๔)

หนอนแก้วล้ม้วยสุดท้าย จะกินอาหารเพื่อสะสมพลังงานจนตัวอ้วนใหญ่
(ฝึลื้อหนอนแก้วล้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียวผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๑๑)

๑.๖ กริยาแสดงประสบการณ์

คำกริยาแสดงประสบการณ์ คือ คำที่มีความหมายแสดงประสบการณ์ได้แก่
กริยาที่แสดงการรู้ การรู้สึก ประสบสัมผัส^{๓๔}

นกยูงชอบนอนบนที่สูง เพราะมันมีหางยาวเป็นมันระยับ

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๓)

ชาวทะเลเรียงเป็นพวกรักความสามัคคี จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โอบอ้อม
อารี

(เพื่อนชาวทะเล ๒๕๓๐ : ๓)

กะพ้อเดินลงจากบ้านอย่างขุนเคืองใจ มองป่าใหญ่ที่นั่งทอดผ้าบนที่ไต้
ถุนบ้านอย่างเฉยเมย แล้วก็เลยผ่านไป สงวนลิขสิทธิ์

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๖)

พินกรู้สึกหัวเสีย และหงุดหงิดที่ไม่พบสัตว์ทะเลที่อยากคุ้ยตัว

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๑๘)

ขณะนั้นเอง ก็เหลือบไปเห็นนกตัวหนึ่งแข่งขายาว กำลังเดินเล่นอยู่ที่
ชายหาดอย่างสบายใจ

(กระเต็นน้อยหลังจิ้ง ๒๕๓๓ : ๔)

ฝรั่งคนเดียวกันนี้ได้เคยเห็นแมลงภูตัวหนึ่งกำลังบรรทุกน้ำหวานกลับรัง
อย่างร่าเริง โดยไม่ทันสังเกตเห็นตึกแดนตำข้าว...

(ตึกแดนตำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๑๖)

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน , ๘.

ปลาตะพัดชอบอาศัยอยู่ในลำธารที่มีน้ำไหลเอื่อยๆ
(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๓)

พระมหาเถรคันฉ่องเป็นมอญที่เกลียดชังพม่ามาก จึงพยายามเกลี้ย
กล่อมแม่ทัพทั้งสองไม่ให้ปฏิบัติตามคำสั่งของพระมหาอุปราชา
(พระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๖)

จากการศึกษาพบว่าการใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์นั้นมีใช้บ้างในหนังสือสารคดี
สำหรับเด็ก โดยเฉพาะเรื่องที่มีตัวละคร และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นจะพบได้มากกว่าสารคดี
ประเภทอื่น เนื่องจากเนื้อหาที่มีตัวละครหรือที่เกี่ยวกับบุคคลย่อมต้องมีอารมณ์ความรู้สึกแทรก
อยู่ ดังนั้นผู้เขียนจึงเลือกใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์เพื่อให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วม และคล้อยตาม

๑.๗ คำพิเศษณ์

คำพิเศษณ์^{๓๕} คือคำที่ช่วยขยายความหมายของคำกริยาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น^{๓๖} ผู้เขียน
ได้นำมาใช้ขยายคำกริยาชนิดต่างๆ ได้แก่ คำกริยาแสดงอาการ คำกริยาแสดงประสบการณ์
เพื่อต้องการขยายรายละเอียดต่างๆ ให้ชัดเจนขึ้น ทั้งยังช่วยกระตุ้นความสนใจของเด็กให้เกิดขึ้น
อย่างรวดเร็ว โดยผู้เขียนมักเลือกใช้คำที่มีเสียงที่แปลก หรือมีความหมายที่ขยายคำกริยานั้นได้ ดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

แม่พุดกลางใช้มือซ้อนตัวหมอนที่หิวจัด ซึ่งซุกคอสลอนอยู่ในกระดิ่งใบที่
กะพ้อดิ่งผ้าขาวออก

ผีเสื้อแสนสวย ออกมาเกาะอยู่กับคราบดักแด้ของมันได้สักครู่ ก็บินปรู้อ
ที่เดียว

ปีกสีเหลืองสลับดำของมันขยับพลิวอยู่ท่ามกลางดงดอกไม้

(ตัวไหมของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๕, ๑๕)

^{๓๕} คำพิเศษณ์ โดยทั่วไปใช้ว่า “คำวิเศษณ์”

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, ๔๑.

จนกระทั่งบัดนี้ชุมชนของ “ค้างคาวที่เล็กที่สุดในโลกของเมืองไทย” ก็
แตกกระเจิงไปหมดสิ้นจากบริเวณป่าไทรโยค...

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๑๒)

นักเรียนทุกคนยิ้มอย่างเป็นสุข มองยอดมะม่วงพริ้วไสวตามสายลม

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๓๐)

แต่หากพอมีแมลงอะไรผ่านแวบมา อากา^รที่ซึ่มเซื่องค้อยโคลงหัวไปมา

...

...แต่ตึกแดนตำข้าวก็คงยืนจ้งก้าวอยู่ราวกับว่า ไม่มีอะไรเกิดขึ้น

เมื่อออกจากไซที่แรกลูกเล็ก ๆ มีรูปร่างหัวแหลมท้ายแหลม ดินขยุขยยก

ไพล่ออกมาตามช่องของรังที่เฝยไว้

(ตึกแดนตำข้าว นักชกจอมเกเร ๒๕๓๓ : ๙, ๑๒, ๒๓)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนบัณฑิต

...แต่พบว่ากว้างชนิดนี้ไม่ค่อยทำร้ายหรือต่อสู้อันเอง คงเดินปล่านไป

มา..

(กว้างสามเขา กว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๑๗)

...ซึ่งโดยธรรมชาติจะเกิดขึ้นเสมอเมื่อหอยตากหดตัว หลบซ่อนลง

กลอน และหลับตาปีอยู่ในเปลือก

หอยตากก็จะถือโอกาสเดินทางไต่กระดุกกระดิกไปอย่างเซื่องซำน่า
เห็นอ่อยใจ

(หิ่งห้อย เพชรประดับไพร ๒๕๓๔ : ๑๔, ๑๗)

...อดมองไปรอบๆ อีกครั้งไม่ได้ด้วยความหวาดระแวงและแล้วก็ต้องใจ

หายวาบ

กล่าวจบ ต้อยตีวิดก็วิ่งตุ๊กๆ ไปไม่ก็ก้าว

ท่าโฉบบินฉวัดเฉวียนราวกับนกเด่นรำ แล้วก็แพนหางหมุนตัวบูบบ

กระเด็นน้อยบินตรงเข้าไปทันที แต่แล้วก็ต้องหยุดกึก

...ก็พอดีได้เห็นนกน้อยตัวเหลืองๆ มีลายขาวสลับดำ บนหัวมีหงอกเป็น
 แถบๆ บินหรือตรงไปที่โพรง
 ตรงโคนพุ่มไม้นั้นเอง เงามดำๆ สลับลายสีน้ำเงินแกมแดง ไหวตัวพริ้ว
ออกมา

(กระแต่น้อยหลงรัง ๒๕๓๔ : ๔, ๖, ๑๔, ๒๖, ๓๓)

ปลาตะพัดชอบอาศัยอยู่ในลำธารที่มีน้ำไหลเอื่อยๆ

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๓)

นอกจากนี้ยังมีแสงแดดส่องรำไรในวันที่มีอากาศดี

(นกแต้วแร้วท้องดำ ๒๕๓๕ : ๑๔)

ผมสังเกตเห็นก้อนอะไรกลมๆ ติดทรายรอบก้อนกลิ้งขลุกลิ้งอยู่กลาง

ทาง ๒ ก้อน

เจ้าหัวขโมยที่คอยเฝ้าตอสนั่นนั้นอยู่ จะลุกพรวดพราดเข้าดักจับก่อนที่

วุ้นนั้นหนีไปทันที

(ดั้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๔, ๒๒)

มันจะรีบวิ่งโย่งเย่งจากซ้ายไปขวาออกไปยืนขย่มตัวพะเยิบๆอยู่ข้างฝาห้อง

ที่แรกรู้สึกเจ็บแปล็บ ต่อมา ๒-๓ นาที รู้สึกเมื่อยและปวดที่ต่อมรักแร้

(แมงมุม พรวนกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๙, ๑๙)

แดนเบียนไซ่มวนลึนจี่...พบเห็นกระโดดกระเด้งกระแด้งเพื่อค้นหาไซ่มวนลึนจี่

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๔)

๑.๘ คำเลียนเสียง

คำเลียนเสียง คือ คำที่ใช้เลียนเสียงสิ่งที่อยู่รอบตัว ซึ่งอาจเป็นเสียงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่เกิดจากการกระทำของคนและสัตว์ เช่น เสียงนกร้อง เสียงแก้วแตก

เป็นต้น การใช้คำเลียนเสียงในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก จะช่วยให้เด็กเกิดภาพและความรู้สึก
 เพลิดเพลินมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบว่าการใช้คำเลียนเสียงที่พบนั้นมี ๓ ลักษณะคือ คำเลียน
 เสียงสัตว์ คำเลียนเสียงธรรมชาติ และคำเลียนเสียงที่เกิดจากการกระทำของคน หรือเกิดขึ้นเอง
 จากวัตถุสิ่งของ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๘.๑ คำเลียนเสียงสัตว์ คำเลียนเสียงสัตว์มักปรากฏในบริบทที่กล่าวถึงเสียง
 ของสัตว์ เพื่อให้ผู้อ่านได้ทราบถึงลักษณะเสียงว่าเป็นเช่นไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดักแด้สามารถทำเสียงได้ด้วยการบีบรัดตัวเองและขยับตัวไปมาดังอืด
อืด เพื่อไล่ศัตรูเมื่อถูกรบกวน

(ฤททอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๔)

“ ก๊ก ก๊ก กู๊ ก๊ก... ก๊ก ก๊ก กู๊ ก๊ก...” กระเต็นน้อยได้ยินเสียงร้องดัง
 มาจากต้นไม้ นั่น แม่นกเขาใหญ่ นั่นเอง

(กระเต็นน้อยหลงวัง ๒๕๓๓ : ๘)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาอักษรศาสตร์

เวลาส่งเสียงร้องจะร้องกระชั้นถี่ๆ เสียงดังคล้ายชื่อ คือ “แต้วแต้ว
แต้วแต้ว “

(นกแต้วแต้วท่องดำ ๒๕๓๕ : ๔)

๑.๘.๒ คำเลียนเสียงธรรมชาติ คำเลียนเสียงธรรมชาติคือเสียงที่เกิดขึ้นเองตาม
 ธรรมชาติอาจเป็นเสียงลม เสียงฟ้า หรือเสียงที่เกิดจากลักษณะอาการต่างๆของสัตว์ซึ่ง
 ประกอบอยู่ในธรรมชาติ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติจะช่วยสร้างความเพลิดเพลินให้แก่
 เด็กได้อย่างดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฟ้าแลบแปลบปลาบสลับกับเสียงฟ้าร้องครืนครืนเป็นพักๆ

ทันใดนั้นเสียงฟ้าก็ดังขึ้นสนั่นกว่าทุกครั้ง เสียงมันเปรี้ยงจนแก้วหูแทบจะ

แตก

เมื่อนกไปแล้วมันนี่กับเจ้าตูปก็พากันทำจุกพุดพุดดมก้นนิน

(เลียงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๔๒,๔๗,๗๐)

คุณแม่ค่อยๆเอามือซ้อนมันขึ้นมาจากทราย แล้วบอกให้หนักกับหนูดูกำม
ของมันที่กำลังดีดเสียงดังเปาะๆ

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๘)

ทันใด ก็ได้ยินเสียงหึ่งดังออกมา พร้อมกับฝูงแมลงเล็กๆ....

(กระเต็นน้อยหลวงวัง ๒๕๓๓ : ๑๑)

แต่กำลังจะเอ่ยปากขอบคุณนกกะปูดอีกครั้ง ก็ได้ยินเสียงคึกๆดัง
สะท้อนเลื่อนลั่นอยู่ใกล้ๆ

(กระเต็นน้อยหลวงวัง ๒๕๓๓ : ๓๔)

๑.๘.๓ คำเลียนเสียงที่เกิดจากการกระทำของคน หรือเกิดขึ้นเองจากวัตถุสิ่งของ
การใช้คำเลียนเสียงลักษณะนี้เพื่อมุ่งให้เกิดความสมจริง และเพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกร่วม
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไฟจากก้านไม้ขีดก็เลยติดกองกระดาษ ไฟลุกฟู่ฟู่ขึ้นมา

ทุกคนได้ยินเสียงรถเบรคดังเอี๊ยดที่หน้าร้านไอศกรีม

รถคันนั้นคงกลัวว่าพีเหมียวจะวิ่งล้าออกไปในถนนจึงบีบแตรใส่ดัง ปิ่น

ปิ่น

(เลียงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๒๖,๖๒)

“ ฮึ ฮึ พีเหมียวบาดเจ็บสาหัสเลย นอนลงซีพีเหมียวอย่าลูก...”

(เลียงภัยใกล้ตัว ๒๕๓๑ : ๘๗)

พลับ... กระดิ่งใบหนึ่งตกลงมา เมื่อกะพ้อพยายามจะปีนขึ้นไปยก

ยายนั่งอยู่บนม้านั่งหน้าเตาไฟ ซึ่งมีหม้อต้มน้ำเดือดปุดๆ

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๗,๘)

เด็กหญิงจันทร์แดงช่วยสนับสนุน แล้วก็มีเสียงจ๊อกแจ๊กแสดงความ
 คิดเห็นของนักเรียนทั้งชั้น...

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๐-๑๑)

เขาได้ยินเสียงพูดของเจ้าหมีดั่ง โหว่ง...โหว่ง มาตามสายอย่างชัดเจน

(ไทรศัพทที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๙)

๑.๙ คำบอกสี

สี หมายถึง ลักษณะความเข้มของแสงที่ปรากฏแก่ตาซึ่งมีอิทธิพลต่อการช่วยสร้าง
 ความรู้สึกให้แตกต่างกัน การใช้คำบอกสีในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กจะช่วยให้เด็กเห็นภาพและ
 ลักษณะของสีได้ชัดเจนขึ้น จากการศึกษาพบว่าคำบอกสีที่ใช้นั้น มีทั้งสีที่เป็นสีเดียวโดดๆ ไม่มีสี
 อื่นปน มีทั้งสีที่มีสีอื่นปนโดยใช้คำกริยาเป็นตัวคั่นระหว่างสีสองสี และการใช้คำขยายบอกสี
 เพื่อให้เห็นถึงความเข้ม อ่อน หรือลักษณะ สีซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงภาพที่ต้องการสื่อได้ชัดเจนขึ้น
 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๙.๑ คำบอกสีที่เป็นสีเดียว ซึ่งเป็นสีที่เด็กพบเห็นได้ทั่วไป และคุ้นเคย ดัง
 ตัวอย่างต่อไปนี้

ผลของดินเปิดน้ำเป็นลูกกลมรี มีเปลือกสีเขียว

(พืชที่เป็นพืช ๒๕๒๙ : ๑๗)

โดยเฉพาะขนหางของมัน จะมีแววขนซ้อนกันถึง 3 วง คือ วงในเป็นสี
กรมท่า...

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๒)

แตนมี่รูปร่างคล้ายตัวต่อ แต่ตัวเล็กกว่า หัวและลำตัวตอนท้ายเป็นสี
เหลือง

(สัตว์เล็กๆที่มีพืช ๒๕๓๐ : ๗)

หญิงและเด็กชาวลีซอจะสวมเสื้อผ้าบางสีฟ้าหรือสีเขียว

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๙)

๑.๙.๒ คำบอกสี่ที่เป็นสองสี่ ผู้เขียนจะใช้คำกริยา เป็นตัวช่วยบอกว่าสี่ที่สองที่ใช้
นั้นคือสี่ใด คำที่ปรากฏได้แก่ ปน สลับ อม แต้ม ออก เกม และเหลือบ หรือไม่
มีคำกริยาช่วยโดยเรียงคำบอกสี่ติดกันไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จิงใจ้แดง...มีชนเป็นสี่น้ำตาลแดง

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๖)

เนื้อทรายชนิดหนึ่ง...ชนสี่เหลือองเกมเทา

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๒)

เมื่อลูกนกยูงออกจากไข่แล้ว ชนของมันจะอ่อนนิ่ม ปุกปุย เป็นสี่เทาเกม

ดำ

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๑๓)

ดอกมีสี่ม่วงปนน้ำตาล กลิ่นเหม็นมาก

(พืชที่เป็นพืช ๒๕๒๙ : ๒๑)

ตัวต่อมีหัว ออก และท้องเป็นสี่เหลือองสลับดำ

(สัตว์เล็กๆที่มีพืช ๒๕๓๐ : ๖)

คราวนี้มีปีกเต็มที ตัวมีสี่แดงปนขาว

(ดั่ง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๒๙)

หางและขนคลุมหลังด้านบนเป็นสี่ฟ้าอมเขียว

บริเวณส่วนล่างของลำตัวมีสี่ขาวอมเหลือง

(นกตัวเร็วท้องดำ ๒๕๓๕ : ๙)

สีลำตัวเป็นสี่เทาออกแดงทางด้านหลังแล้วค่อยๆไล่สีกลายเป็นสี่เทาเกม
ฟ้าทางด้านข้าง

กระดองหลังมีลักษณะค่อนข้างเรียบและแบน มีสีน้ำตาลออกเขียวจนถึง
สีขาวออกเหลือง

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๖,๑๘)

ลูกนกก็มีขนสีดำเทาปรากฏให้เห็นเต็มตัว

(นกแต้วแร้วท้องดำ ๒๕๓๕ : ๑๕)

แต่นั่นหมา ขนาดลำตัว...ลำตัวมีสีน้ำตาลแต่มีสีเหลืองสลับกันเป็น
ปล้องๆ

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๙)

บางครั้งที่กลิ่นออกมาจากต่อม จะมีลักษณะเหนียวสีเหลืองทอง

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๖ : ๑๑)

แต่นหมอด...ลำตัวสีเขียวเหลืองบนน้ำเงิน

แต่นทองขาว...ลำตัวสีน้ำตาลเหลือง

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๐,๑๒)

กบนา เป็นกบขนาดกลาง ลำตัวมีสีน้ำตาลปนดำ

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๓)

๑.๙.๓ คำบอกสีที่มีคำขยาย ผู้เขียนใช้เพื่อให้เห็นถึงความเข้ม อ่อนของสีได้
ชัดเจนขึ้น คำขยายที่ใช้ขยายคำบอกสีที่ปรากฏ คือ คำขยายที่บอกถึงลักษณะสีอ่อน
ได้แก่ อ่อน นวล ใส เรื่อ จาง สดใส สด และคำขยายที่บอกถึงลักษณะสีเข้ม ได้แก่
จัด คัล้า หม่น สนิท เข้ม ขลับ ไหม้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

รักมีดอกสวยเป็นสีขาว หรือสีม่วงอ่อน

(พืชที่เป็นพืช๒๕๒๙ : ๑๐)

กระโปรงทำด้วยผ้าบาติก สีน้ำเงินเข้มหรือดำ

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๕)

...ตัวหนอนที่คล้ายตัวหมอนของแม่ ผิดแต่ว่าตัวนี้สั้นสั้นกว่า และเป็นสีเขียวจัดกว่าเท่านั้น

(ตัวใหม่ของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๑๐)

ผีเสื้อเบิร์ดวิง ปีกคู่บนจะมีสีดำ มีแถบสีขาววงบริเวณใกล้เส้นปีก ปีกคู่ล่างจะมีสีเหลืองทองสดใส...

(ถุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๔)

กว้างขวางสยาม...เป็นกว้างห้าเขาสีน้ำตาลไหม้ ปีกเป็นมัน

(กว่างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๑๗)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาสัตว์

กระเต็นน้อยจึงเห็นว่านกพวกนี้สวยงามไม่น้อยเลย พื้นหลังปีกเป็นสีเหลืองเทาหม่นๆ

(กระเต็นน้อยหลงวัง ๒๕๓๓ : ๑๘)

ผลของดั้นจี้ค่อนข้างกลม มีหนามเล็กๆอยู่ทั่วผล เมื่อแก่จัดมีสีแดงเรื่อแดงสด หรือแดงคล้ำ จนเป็นสีน้ำตาลแดง

ลักษณะผลขององุ่นจะกลม มีสีเขียวใส สีแดงอมม่วง ตามชนิดของแต่ละพันธุ์

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๖,๓๗)

ลำตัวเป็นสีทองสดใส มีแถบสีดำพาด 7 แถบ

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๘)

หัวและท้ายทอยจะมีสีน้ำเงินสด ปากสีดำ บริเวณหน้าและหน้าผากสีดำสนิท คอสีขาวครีม ออกส่วนบนเป็นแถบสีเหลืองสด

ไซ้จะมีสีขาวนวลแต้มด้วยจุดสีน้ำตาลเล็กๆ

(นกตัวแร้วท้องดำ ๒๕๓๕ : ๘,๑๕)

นำเปลือกที่เจ้าตัวแมลงปีกแข็งสีดำขลับ มีเท้าคู่หน้าแบน

ตัวค่อยๆเหลืองขึ้นๆ จนเป็นสีน้ำตาลอ่อนคล้ายสีน้ำผึ้ง

(ดั้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๖,๒๙)

ไซ้เมื่อถูกวางใหม่ๆจะมีสีเหลืองนวล

(ฝี่เลื้อยหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๘)

นกกระทา ตัวไม่ใหญ่นัก ขนาดเท่ากำปั้นผู้ใหญ่ สีขนลวดลายน้ำตาลเข้ม

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๕)

...ทำด้วยดินปั้นเคลือบผิวภายนอกเป็นสีขาวหม่น

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๙)

๑.๑๐ คำศัพท์เฉพาะ

คำศัพท์เฉพาะ คือคำที่ใช้เรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ และจะต้องมีการแปล หรืออธิบายความของคำนั้นๆหนังสือสารคดีนั้นย่อมหลิกเลียงคำศัพท์เฉพาะไม่ได้ เนื่องจากเนื้อหามุ่งไปทางให้สาระความรู้เป็นสำคัญ ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องใช้คำศัพท์เฉพาะด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ธงตะขาบคือธงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำด้วยผ้าหรือวัสดุอย่างอื่น เช่น ไม้แผ่นเงินหรือแผ่นสังกะสีก็ได้ เขาจะวาดรูปตะขาบลงบนแผ่นวัสดุที่ใช้ทำธงแล้วนำไปแขวนไว้บนปลายเสา

(ธง ๒๕๓๐ : ๔)

ระยาศ์คล้ายขน นามนิมๆรอบตัว มีสีน้ำตาล ยกเว้นระยาศ์ที่ปล้องที่

๔ ค่อนข้างจางเหมือนแถบสีที่พาดบริเวณนั้น

(ลูกทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๑)

กลุ่มของจันทร์แดง ได้ไปค้นคว้าเรื่องการปลูกโดยวิธีตอนกิ่ง

(สอนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๖)

ในช่วง ๓ แสนปีต่อมา เอกภพ ได้ขยายตัวเพิ่มขึ้น และมีความเย็นลดลง ไปอีก อะตอมของไฮโดรเจน (Hydrogen) ฮีเลียม (Helium) และ ลิเทียม (Lithium) เกิดขึ้นทั่วไป

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๑๑)

เมื่อเสียงเดินทางผ่านแม่เหล็กไฟฟ้า ก็จะเปลี่ยนเป็นคลื่นไฟฟ้า

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๐)

ขณะที่ประทับอยู่เมืองหาง สมเด็จพระนเรศวรประชวรเป็นหัวระลอก (ฝี หรือโรคผิวหนังมีเม็ดเป็นหนอง) ที่พระพักตร์

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๑๕)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

๒. การใช้ประโยค

ประโยคโดยทั่วไปมักประกอบด้วยคำหลัก ๒ คำ คือ คำนามกับคำกริยา ขนาดของประโยคอาจสั้นหรือยาวต่างกันได้ตามความต้องการของผู้ที่ส่งสาร ประโยคมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ ได้อธิบายความหมายของ ประโยค ไว้ว่า

ประโยค หมายถึง ข้อความที่มีใจความสมบูรณ์ ประกอบด้วยภาคประธาน และภาคแสดง ประโยคจึงมีคุณค่าในการสื่อความหมายช่วยให้ทุกคนเข้าใจตรงกัน ได้อย่างดี หากผู้เรียบเรียงมีความสามารถในการเรียบเรียงประโยคให้เป็นประโยคที่ดี^{๓๗}

วัลยา ช่างขวัญยืน ได้อธิบายความหมายของ ประโยค ไว้ว่า

ประโยค คือ กลุ่มคำที่นำมาเรียบเรียงกันขึ้นให้ได้ใจความสมบูรณ์ คำแต่

^{๓๗} ธนรัชฎ์ ศิริสวัสดิ์ , “การใช้ประโยค”, ใน ภาษาไทย ๖ (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่ ๑-๘ (นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๙) ๑๔๐.

ละคำในภาษาสามารถสื่อความหมายได้ดังกล่าวมาแล้ว แต่คำจะแสดงความคิดเห็นอารมณ์ได้อย่างแจ่มแจ้ง ก็ต่อเมื่อประกอบกันเป็นประโยค ประโยคจึงทำหน้าที่เป็นหน่วยพื้นฐานของความคิด กล่าวคือในการแสดงความคิดที่สมบูรณ์แต่ละครั้ง อย่างน้อยต้องใช้ประโยคหนึ่งประโยค^{๓๔}

นworรณ พันธ์เมธา ได้สรุปความหมายของประโยคไว้ว่า

ประกอบด้วยถ้อยคำซึ่งแสดงความคิดที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันบางครั้งเราก็รู้ความสัมพันธ์ของความคิดได้จากสถานการณ์ บางครั้งเราก็รู้จากถ้อยคำในประโยคนั้นๆ เอง ประโยคที่สมบูรณ์จะมีส่วนประกอบซึ่งเรียกว่าหน่วยประโยคอยู่ ๒ ชนิด คือ หน่วยนามและหน่วยกริยา และบางประโยคจะมีหน่วยประโยคอีกชนิดหนึ่งเพิ่มขึ้น เรียกว่า หน่วยเสริม ประโยคหลายๆ ประโยค เมื่อเรียงติดต่อกันไปจะมีหน่วยเชื่อมประโยคเหล่านั้นเข้าด้วยกัน หน่วยประโยคจึงมีทั้งหมด ๔ ชนิด คือ หน่วยนาม หน่วยกริยา หน่วยเสริม และหน่วยเชื่อม^{๓๕}

บททฤษฎีภาษาศาสตร์ ส่วนวลีขลิทธิ์

การศึกษาเรื่องการใช้ประโยคจะแบ่งหัวข้อในการศึกษาดังต่อไปนี้

๒.๑ ชนิดของประโยคที่แบ่งตามโครงสร้าง

ประโยคในภาษาไทยแบ่งได้ ๔ ชนิด คือประโยคความเดียว ประโยคความรวม ประโยคความซ้อน และประโยคความรวมซับซ้อน จากการศึกษาพบว่าประโยคในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่พบนั้นมี ๓ ชนิด ประโยคความเดียว ประโยคความรวม และประโยคความซ้อน โดยประโยคที่ปรากฏการใช้มากที่สุดคือประโยคความรวม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ประโยคความรวม

^{๓๔} วัลยา ช่างขวัญยืน , “ความรู้เกี่ยวกับประโยค,” ใน ภาษากับการสื่อสาร (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , ๒๕๔๐) , ๒๖.

^{๓๕} นworรณ พันธ์เมธา , ไวยากรณ์ไทย, ๑๐๘.

จากการศึกษาพบว่าประโยคความรวมเป็นประโยคที่พบบ่อยที่สุดในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก นั่นเป็นเพราะว่าเนื้อหานั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการให้ความรู้ ความคิด ดังนั้นประโยคจึงต้องมีความต่อเนื่อง แต่ถึงแม้ว่าจะเป็นประโยคความรวม โครงสร้างที่รวมกันเป็นประโยคความรวมก็ยังใช้ประโยคความเดียวอยู่ คือเป็นประโยคที่ง่ายไม่ซับซ้อน โดยประโยคความรวมที่พบบ่อยทั้งที่มีคำเชื่อมและไม่มีคำเชื่อม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชาวแม้วเป็นคนขยัน ◦ อดทน ◦ ชำนาญการทำไร่ ◦ เชื้อถือโชคกลาง และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ◦ รักอิสระ

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๖)

ประธานของประโยค คือ ชาวแม้ว คำกริยา คือ “เป็น ชำนาญ เชื้อถือรัก” โดยในประโยคต่อมาละประธานไว้ คือ “ชาวแม้ว”

หนอนไหมกินใบหม่อนเป็นอาหาร และ ◦ เจริญเติบโตได้รวดเร็ว ด้วยการลอกคราบเป็นระยะๆ

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๘)

ประธานของประโยคแรกคือ “หนอนไหม” กริยา คือ “กิน” มีคำเชื่อม “และ” ประธานประโยคสอง คือ “หนอนไหม” แต่ละไว้ คำกริยา คือ “เจริญเติบโต”

๒.๑.๒ ประโยคความซ้อน

ประโยคความซ้อน เป็นประโยคอีกชนิดหนึ่งที่พบว่ามีการใช้เช่นเดียวกัน โดยผู้เขียนจะเลือกใช้เมื่อต้องการขยายความให้ละเอียดมากขึ้น หรือการให้ข้อมูลที่เฉพาะเรื่อง โดยจะมีทั้งที่ขยายนาม และกริยา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หนังสือ กิสนนส์บุ๊ค ที่มีชื่อเสียงของโลกก็ได้บันทึกไว้ในปี ค.ศ. ๑๙๗๗ (พ.ศ. ๒๕๒๐) ว่า ค้างคาวกิตติ เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่เล็กที่สุดในโลก

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๗)

ผีเสื้อหนอนแก้วส้มที่อยู่ตามสวนส้มมักดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการดูดกิน
น้ำหวานตามดอกไม้ ที่ขึ้นอยู่ตามคันคู คันนา

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๕)

เมืองศรีสะเกษหรือเมืองเขียงซันที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ตั้งอยู่ในเขต
สุขาภิบาล ตำบลศรีสะเกษ อำเภอศรีสะเกษ จังหวัดสุโขทัย

(ศรีสะเกษ ๒๕๓๗ : ๓๑)

เครื่องตามประทีปแบบที่ทำด้วยดินเผา นี้ มักพบตามแหล่งโบราณคดี อัน
เป็นที่ตั้งชุมชนแต่สมัยทวารวดี

(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๓)

ปลาพะยูนที่ว่ายน้ำเร็ว ๑๓ กิโลเมตรต่อชั่วโมง อยู่ในตระกูลคูดอง

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๓๙ : ๕)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนพิเศษสิทธิ

๒.๑.๓ ประโยคความเดียว

ประโยคความเดียวที่พบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก มักใช้ในการ
สื่อสารทั่วไปที่ไม่ต้องการรายละเอียดในการบรรยาย หรืออธิบาย ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

ปกติแล้ว พี่ประเภทกระเช้าถูงทอง จะมีมากตามจังหวัดเชียงใหม่
ลำปาง ตาก เลย ขอนแก่น ชัยภูมิ ลพบุรี นครปฐม ราชบุรี ชลบุรี และ
ประจวบคีรีขันธ์

(ถูงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๐)

กว้างสามเขาเมืองจันทน์พบทางภาคตะวันออกของไทย แถบจังหวัด
จันทบุรี ระยอง ชลบุรี และตราด

(กว้างสามเขาและกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๙)

แดนชนิดนี้มีอายุในช่วงตัวเต็มวัยประมาณ ๓-๔ วันเท่านั้น

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๕)

นกกระทาตัวเมียแต่ละตัวจะให้ไข่ ๒๓๐ ฟอง ถึง ๓๐๐ ฟองต่อปี

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๕)

จากการศึกษาพบว่าชนิดประโยคในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่ใช้มากที่สุดคือ ประโยคความรวม เป็นเพราะว่าเนื้อหามีความต่อเนื่อง จึงต้องใช้ประโยคชนิดนี้ในการให้ข้อมูลแต่ ก็พบว่าประโยคที่นำมารวมเป็นประโยคความรวมนั้นมักเป็นประโยคที่ง่าย และสั้น ดังนั้นถึงแม้ว่า ประโยคที่ใช้จะมีการเชื่อมโยงความต่อกัน ก็ได้เป็นอุปสรรคในการอ่านของเด็กเพราะเป็น ประโยคที่ไม่ซับซ้อนมากนัก

๒.๒ ชนิดของประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสาร

ประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสารของผู้เขียนที่พบในหนังสือสารคดี สำหรับเด็กแบ่งได้เป็นประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม และประโยคขอร้อง

๒.๒.๑ ประโยคบอกเล่า

ประโยคบอกเล่าที่พบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กนั้น เป็นประโยคที่ ผู้เขียนใช้มากที่สุดในการเขียนหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่มีทั้งเล่าเรื่องไปตาม ขั้นตอน การชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของสิ่งที่กล่าวถึง หรือชี้ให้เห็นความสำคัญของ สิ่งนั้นๆ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านได้เห็นหรือตระหนักถึงความสำคัญ หรือคล้อยตามด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สิ่งที่น่าสลดใจที่สุดในชีวิตของนกเงือกก็คือ ในระหว่างที่นกเงือกตัวเมีย อยู่ในโพรงกับลูกๆ ถ้าหากตัวผู้ซึ่งออกไปหาอาหารถูกมนุษย์ยิงตาย ทั้งตัวเมีย และลูกๆซึ่งอยู่ในโพรง ก็จะพลอยอดตายไปด้วย เพราะมันยังไม่แข็งแรงพอที่จะ ออกไปหากินเองได้

(นกเงือกไทย ๒๕๓๐ : ๑๒)

ธงชาติส่วนใหญ่จะใช้เป็นธงปลายเสา เริ่มใช้ตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นต้น มา ธงชาติเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นชาติ นอกจากนี้ยังใช้ในกองทัพ คือ กองทัพจะใช้ธงสีต่างๆเป็นเครื่องหมายประจำทัพ หรือไม่ก็เป็นสีตามวันนั้นๆ

(ธง ๒๕๓๐ : ๘)

ผู้เขียนใช้ประโยคบอกเล่าเพื่อบอกถึงการใช้ธง

นับได้ว่า แมลงผึ้งเป็นสัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้าน ที่มีประโยชน์ต่อมนุษย
 นานัปการ แล้วทำรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงปีละหลายพันบาททีเดียว

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๘)

ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของผึ้ง

ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นกเงือกสูญพันธุ์ โดยใช้ประโยค
 บอกเล่า ซึ่งทำให้ผู้อ่านมีความรู้สึกสงสารกับสิ่งที่เกิดขึ้น โดยใช้คำว่า “สลดใจ”
 “อดตาย” ทำให้เห็นว่านกที่อยู่ในโพรงไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้

สมัยนี้ คนมีฐานะจะพูดจากัน ไม่ต้องเดินทางไปพบกันเหมือนแต่ก่อน
 เพียงแต่ยกหูโทรศัพท์ขึ้นพูดก็ติดต่อกันได้ทันที

คนอยู่ต่างเมืองกันก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ และคนที่อยู่ต่างทวีป
 ก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ สะดวกดีจริงๆ

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๕)

ผู้เขียนบอกถึงประโยชน์ของการมีโทรศัพท์ ทำให้เห็นว่ามันมีประโยชน์
 จริงๆ

๒.๒.๒ ประโยคคำถาม

ประโยคคำถามที่พบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมักจะพบในช่วงท้าย
 เรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้ขบคิด หรือได้ทบทวนเนื้อหาอีกครั้งว่าสิ่งที่อ่านไปผู้อ่านได้
 อะไรจากการอ่าน หรือเป็นการชักชวนให้ปฏิบัติตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คราวนี้เด็กๆ คงรู้จักชมพูพันธุ์ต่างๆ กันแล้ว และคิดว่าชอบรับประทาน
ชมพูพันธุ์ไหนมากที่สุด

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๗)

ผู้เขียนใช้ประโยคคำถามเพื่อให้ผู้อ่านได้คิดตามว่าจากสิ่งที่ได้อ่านนั้นจะ
 สามารถเลือกได้หรือไม่

คุณๆที่อ่านเรื่องของเหมียวละคะ จะไม่ลองเลี้ยงแมวไทยอย่างเหมียวไว้
เป็น “เพื่อน” ดูบ้างหรือ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๒๔)

ผู้เขียนใช้ประโยคคำถามเพื่อชักชวนให้เลี้ยงแมว

สิ่งที่น่าพิศวงในจักรวาลกว่าสิ่งอื่นใดก็คือ จะเกิดสิ่งมีชีวิตที่มีปัญหา
เหมือน หรือเหนือกว่ามนุษย์ในอวกาศอันกว้างนี้หรือไม่

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๑๘)

ผู้เขียนใช้ประโยคคำถามเพื่อให้ผู้อ่านได้ขบคิดต่อ

๒.๒.๓ ประโยคขอร้อง

ประโยคขอร้องเป็นประโยคที่ใช้เพื่อต้องการขอร้อง หรืออ้อนวอนให้
ปฏิบัติตาม หรือมีความเห็นคล้อยตาม ซึ่งประโยคขอร้องนี้ผู้แต่งใช้ก็ต่อเมื่ออยาก
ให้ผู้อ่านมีความเห็นคล้อยตาม และนำไปสู่การปฏิบัติตาม ซึ่งจะพบในช่วงท้าย
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อเสียงในความสามารถของการเลียนแบบเสียงของนกขุนทองที่เหมือน
มากกว่านกทุกชนิด ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันนี้เป็นที่เลื่องลือไปทั่ว ความ
นิยมในการเลี้ยงนกขุนทองไว้ดูเล่น ได้แผ่ออกไปทั่วโลก ทำให้ราคานกขุนทองมี
ราคาสูง แพงกว่าไก่ฟ้าเสียอีก จึงทำให้นกขุนทองถูกล่าเพื่อนำมาขายเป็นจำนวน
มาก ทั้งที่นกขุนทองเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ ๑ จากสถิติในปีหนึ่งๆมีการ
ลักลอบส่งออกนกขุนทองนับเป็นแสนๆตัว นกขุนทองในป่าของประเทศจึงแทบจะ
ไม่มีให้ดู เราจึงควรช่วยอนุรักษ์นกขุนทองไว้ก่อนที่มันจะหมดสิ้นไปจากประเทศ
ไทย

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๙)

ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงลักษณะเด่นของนกขุนทองที่เป็นสาเหตุให้ใกล้สูญพันธุ์
ดังนั้นผู้แต่งจึงใช้ประโยคขอร้องเพื่อให้ทุกคนช่วยอนุรักษ์เพื่อรักษานกขุนทองไว้

ปากกับผีเสื้อมีความสัมพันธ์ค่อนข้างจะแน่นแฟ้นและลึกซึ้ง ผีเสื้อจะหมด
ไปอย่างรวดเร็วเมื่อปาถูกทำลาย มาช่วยกันรักษาป่าและเผ่าพันธุ์ผีเสื้อ

สวยงามๆกันเถอะ แม้แต่ดอกไม้ดอกเดียวที่มีน้ำหวานสำหรับเป็นอาหารของ
ผีเสื้อ เรา

ก็ไม่ควรเด็ดหรือทำลาย ผีเสื้อไม่มีอันตรายต่อมนุษย์ มีแต่มนุษย์เท่านั้นที่เป็น
อันตรายต่อผีเสื้อผู้ที่ระดับความงามของโลกนี้ตามธรรมชาติ

(ถูทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๖)

ผู้เขียนชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของป่ากับผีเสื้อ ซึ่งใช้คำว่า “ แน่นแฟ้น “
“ ลึกซึ้ง ” จึงเป็นการชี้ให้เห็นว่าทั้งสองสิ่งนี้แยกจากกันไม่ได้ ทำให้ผู้อ่านตระหนัก
ถึงความสำคัญ ก่อนที่จะนำไปสู่การชี้ให้เห็นโทษของป่าถูกทำลาย จากนั้นจึงใช้
ประโยคขอร้องตามมา ซึ่งผู้แต่งใช้ประโยคนี้ได้เหมาะสม

เราควรหันมาเอาใจใส่กับปัญหาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนี้ให้มาก
ยิ่งขึ้น และหากมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมี ก็ควรเลือกเฉพาะเจาะจงต่อชนิด
ของศัตรูพืชเท่านั้น ไม่ควรใช้สารเคมีที่มีคุณสมบัติเป็นยาฆ่าแมลงเพราะสารเคมี
เหล่านั้นจะฆ่าแมลงทุกชนิด ทุกตัว และมีสารพิษตกค้างเป็นอันตรายอย่างยิ่ง
หลวง ต่อสิ่งมีชีวิตบนพื้นโลกอีกด้วย

(แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๒๓)

ผู้เขียนเลือกใช้ประโยคขอร้องเพื่อให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงพิษภัยของ
สารเคมีกำจัดศัตรูพืชว่าเป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้นถ้าจะใช้สารเคมีก็ควร
เลือกชนิดที่เหมาะสมกับแมลงชนิดนั้นๆ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้แต่งมักเลือกใช้ประโยคบอกเล่าในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก
นั่นเป็นเพราะว่าเนื้อหาที่มุ่งสาระ และข้อเท็จจริงจึงต้องเป็นการเล่าที่เป็นไปตามความเป็นจริง
ส่วนประโยคคำถามและประโยคขอร้องนั้นผู้แต่งจะใช้ก็ต่อเมื่อต้องการให้ขบคิดต่อ หรืออยากให้
ปฏิบัติตาม

๒.๓ ลักษณะการเชื่อมโยงความ

การเชื่อมโยงความในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ผู้แต่งสามารถเรียงลำดับความในบริบท หรือเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอได้เป็นอย่างดี ทำให้เนื้อหา มีความสอดคล้อง เด็กอ่านได้ไม่รู้สึกเบื่อ ลักษณะการเชื่อมโยงความมีลักษณะดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ การเชื่อมโยงความโดยการแสดงเหตุและผล การเรียงลำดับความในลักษณะนี้มุ่งให้เด็กเข้าใจ หรือรู้ที่มาที่ไปได้ดีขึ้น คำเชื่อมที่พบ เช่น จึง เนื่องจาก เพราะ ดังนั้น เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หินปะการังบางแห่ง มีขนาดใหญ่มาก จนทำให้เกิดอันตรายใน การเดินเรือ

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๙)

ระยะไซ้ หนอน ดักแด่ สำหรับด้วยปีกแข็งทั่วไป เป็นระยะที่ค่อนข้าง ลึกลับและยากสำหรับการศึกษาติดตาม เนื่องจากมีตัวจำนวนมากที่เราไม่เคย พบแม้แต่ตัวหนอน

(กว่างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๗)

ปลาหมากผางจัดเป็นปลาเฉพาะถิ่นที่หาได้ยากมาก เพราะมีเขตแพร่ พันธุ์กระจายจำกัดอยู่ในบริเวณแม่น้ำโขงที่กั้นระหว่างประเทศไทยกับประเทศ ลาว

สาเหตุที่ระยะไซ้ชนิดนี้ใกล้จะสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย เนื่องมาจากการ ล่าอย่างหนักและระยะพักไซ้ที่ใช้เวลานานผิดปรกติจึงง่ายต่อการถูกสัตว์ผู้ล่า ชนิดอื่นๆ เข้าทำลายได้

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๐,๒๒)

ตัวเมียมีอวัยวะวางไข่ที่ยาวมาก จึงสามารถวางไข่บริเวณที่แดนชนิดอื่น ไม่สามารถเข้าไปวางไข่ได้

เราควรหันมาเอาใจใส่กับปัญหาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนี้ให้มาก ยิ่งขึ้น และหากมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมี ก็ควรเลือกเฉพาะเจาะจงต่อชนิด ของศัตรูพืชเท่านั้น ไม่ควรใช้สารเคมีที่มีคุณสมบัติเป็นยาฆ่าแมลง เพราะสารเคมี

เหล่านั้นจะฆ่าแมลงทุกชนิด ทุกตัว และมีสารพิษตกค้างเป็นอันตรายอย่างยิ่ง
หลวง ต่อสิ่งมีชีวิตบนพื้นโลกอีกด้วย

(แदन เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๒๓)

หนอนแก้วส้มจัดเป็นศัตรูพืชที่สำคัญทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่งของประเทศไทย ผู้ปลูกส้ม มะกรูด มะนาว จึงมักหาทางกำจัดอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นเจ้าหนอนแก้วลายและเจ้าหนอนแก้วเขียวจึงเป็นหนอนที่น่าสงสาร

(ฝี่เสื่อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๒๓)

๒.๓.๒ การเชื่อมโยงความโดยการแสดงความขัดแย้ง คำเชื่อมที่พบ เช่น แต่
อย่างไรก็ตาม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขนาดของฝี่เสื่อถุงทองเกือบเรียกว่าใหญ่ที่สุดของฝี่เสื่อในประเทศไทย
ถ้าไม่มีฝี่เสื่อนางพญาที่ค่อนข้างหายากมากมาชิงความใหญ่ของปีกเป็นที่หนึ่งไป
ก่อน อย่างไรก็ตามฝี่เสื่อที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกก็ยังคงเป็นฝี่เสื่อที่อยู่ในกลุ่ม
ฝี่เสื่อเบิร์ดวิงนั่นเอง

(ถุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๕)

แต่ถึงกระนั้นตัวเมียเหล่านี้ก็ได้อาภัพไปเสียทุกอย่าง เพราะนอกจาก
ร่างกายจะใหญ่โตแข็งแรงกว่าตัวผู้เพื่อเหมาะแก่ภาระที่ต้องออกไข่ตามธรรมชาติ
แล้ว...

(หิงห้อย เพชรประดับไพร ๒๕๓๔ : ๗)

พื้นที่ดังกล่าวนับเป็นแหล่งของพืชอาหารแหล่งใหญ่มากของหนอนแก้ว
ส้ม แม้ว่าเกษตรกรจะมีการพ่นสารฆ่าแมลงกันอยู่เป็นประจำก็ตาม แต่ก็ยังมี
ช่วงเวลาปลอดสารฆ่าแมลงที่นานพอที่หนอนแก้วจะเจริญเติบโตเป็นฝี่เสื่อหนีไป
ได้ก่อน

(ฝี่เสื่อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๒๐)

ในอดีต ประเทศไทยมีปลาฉักพำราชุกชุมมากในบริเวณแม่น้ำในภาคกลางของประเทศไทย แต่ในปัจจุบันจำนวนของปลาฉักพำลดจำนวนลงเนื่องจากนักตกปลานิยมนำมาประกอบอาหารกันเป็นจำนวนมาก

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๖ : ๒)

๒.๓.๓ การเชื่อมโยงความโดยการแสดงเงื่อนไข คำเชื่อมที่พบ เช่น ถ้า หาก ถึงแม้ว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปกติแม่ค้างคาวกิตติมักไม่พาลูกอ่อนบินไปหากินด้วย โดยทิ้งให้ลูกเกาะอยู่ที่ผนังถ้ำ นอกจากจะมีอันตราย แม่ค้างคาวจึงจะพาเกาะตัวบินหนี

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๙)

ถึงแม้ว่าแมวทั้งหลายอย่างเหมียวนี้จะฝึกหัดได้ แต่เราก็ยังมีนิสัยส่วนตัวที่พิเศษต่างจากสัตว์เลี้ยงชนิดอื่นๆอยู่อย่างหนึ่ง นั่นก็คือ พวกเราเป็นสัตว์เลี้ยงที่รักอิสระเสรีเป็นที่สุด

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๖)

ถ้าเรามีโอกาสไปเที่ยวตามป่าเขา อุทยานแห่งชาติ เช่น เขาใหญ่ ภูกระดึง ลานสาง...เราจะพบกับความมหัศจรรย์ของผีเสื้อหลายชนิด...

(ผีเสื้อทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๖ : ๒๓)

เราควรหันมาเอาใจใส่กับปัญหาการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชนี้ให้มากยิ่งขึ้น และหากมีความจำเป็นต้องใช้สารเคมี ก็ควรเลือกเฉพาะเจาะจงต่อชนิดของศัตรูพืชเท่านั้น

(แดน เพื่อนที่แสนดีของ ๒๕๓๖ : ๒๓)

หนอนค่อนข้างอืดอาด ไม่ตื่นตกใจง่าย แม้จะจับเล่นด้วยมือก็ไม่แสดงอาการตื่นกลัว

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๑๑)

๒.๓.๔ การเชื่อมโยงความโดยการบอกจุดมุ่งหมาย คำเชื่อมที่พบ เช่น เพื่อ สำหรับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หนอนวัยที่ ๑ หนอนเริ่มแตะเปลือกไข่เป็นช่องด้านบนสำหรับลอด ออกมาสักพักใหญ่ จากนั้นจะหันหลังกลับไปกินเปลือกไข่ของตัวเอง

(ฤงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๒)

เต่าเดียวหรือเต่าควะถูกล่าอย่างหนักเพื่อเอาเนื้อมาเป็นอาหารที่นิยมกันว่า มีรสชาติที่อร่อย อีกทั้งยังนำกระดูกที่สวยงามไปขายตามร้านเครื่องยาจีนเพื่อนำไปเป็นส่วนผสมในการปรุงยาอีกด้วย

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๙)

แต่นเปียนไข่มวนลินจี่ ขนาดลำตัวประมาณ ๕ มิลลิเมตร สีดำ ปีกบางใส พบเห็นกระโดดกระยอยกระแ่ง เพื่อค้นหาไข่มวนลินจี่ ศัตรูพืชตัวสำคัญ มันจะวางไข่เพื่อทำลายกลุ่มไข่ศัตรูพืชเหล่านั้น

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๔)

อวัยวะปลายท้องของตัวเมียจะมีลักษณะเป็นรูกลมสำหรับวางไข่ แต่ของตัวผู้ปลายท้องจะเป็นแผ่น ๒ แผ่นประกบกัน ซึ่งแผ่นประกบนี้จะกางออกเพื่อหนีบจับปลายท้องตัวเมียเวลาผสมพันธุ์

(ฝี่เสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๓)

๒.๓.๕ การเชื่อมโยงความโดยการขยายความ คำเชื่อมที่พบได้แก่คำว่า “ คือ ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกยูงมีความสามารถพิเศษอย่างหนึ่ง คือ สามารถคลี่หางของตนเองให้กางออกเต็มที่คล้ายพัด เราเรียกว่า นกยูงรำแพน

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๙)

ฝี่เสื้อ จัดได้ว่าเป็นแมลงที่สวยงามที่สุดในโลกของแมลงด้วยกัน ส่วนที่สวยงามที่สุดของฝี่เสื้อก็คือปีก ปีกของฝี่เสื้อมีอยู่ด้วยกันสองคู่

(ฤงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๓)

ในปัจจุบัน เตาต้นได้ลดจำนวนลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งมีสาเหตุที่สำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากไข่เต่าและตัวเต่าเป็นการค้า

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๔)

อีกพวกหนึ่งเรียกว่า “ตัวเบียน” มีวิธีการล่าเหยื่อที่พิสดารออกไป คือสามารถฆ่าเหยื่อได้อย่างง่ายดายแม้ว่าจะมองไม่เห็นตัวเหยื่อเลยก็ตาม โดยจะใช้หนวดสอดเข้าไปตามรู หรือโพรงไม้ จนพบที่หลบซ่อนของเหยื่อ...

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๗)

รังไหมที่สมบูรณ์คือ มีรังโต เส้นใยมาก สว่าง่าย เส้นเล็กเรียบ

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๐)

๒.๓.๖ การเชื่อมโยงความโดยการแสดงความต่าง คำเชื่อมได้แก่คำว่า “ ส่วน ”
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีขอวยายก็สาวเส้นใยสีเหลืองลงในตะกร้าที่รองรับอยู่ข้างๆอย่างคล่องแคล่ว ส่วนมือซ้ายถือไม้แงมเล็กๆ...

(ตัวไหมของกะพ้อ ๒๕๓๑ : ๘)

ผีเสื้ออุงทองธรรมดาตัวผู้นี้ มีนิสัยชอบบินอยู่ตามสวนดอกไม้ ตามต้นหางนกยูง บริเวณชายป่า ใกล้ลำธาร ส่วนตัวเมียมักบินอยู่บนที่สูงๆ

(อุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๖)

แตนชนิดตัวห้ำจะสามารถล่าเหยื่อได้ในระยะที่เป็นตัวเต็มวัยเท่านั้น ส่วนแตนชนิดตัวเบียนจะทำลายเหยื่อได้มากในระยะที่เป็นตัวหนอน

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๑๙)

ในปัจจุบันนั้น รังไหมต่างประเทศจะขายได้ราคาดีกว่ารังไหมพื้นเมือง ส่วนไหมพื้นเมืองนิยมสาวเป็นเส้นด้าย แล้วจึงส่งขาย

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๐)

๒.๓.๗ การเชื่อมโยงความโดยการให้เลือก คำเชื่อมที่พบได้แก่คำว่า “หรือ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เกษตรกรจะได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้น โดยไม่ต้องยั้งสารเคมี หรือประสบปัญหาสารพิษตกค้างในพืชผล

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๒๐)

ผีเสื้อจะมุดออกมาเกาะที่คราบดักแด้หรือเกาะที่กิ่งไม้ที่อยู่ใกล้ๆ เพื่อให้ปีกกางออก

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๑๔-๑๕)

ในขณะที่เลี้ยงไหม ต้องรักษาความสะอาด ไม่สูบบุหรี่ หรือใช้ยาฆ่าแมลงในบริเวณเลี้ยง หรือบริเวณที่ใกล้เคียงกับที่เลี้ยง

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๐)

๒.๓.๘ การเชื่อมโยงความโดยการแสดงตัวอย่าง คำที่พบคือ “เช่น” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อาหารที่มันชอบ มีทั้งพืชและสัตว์ เช่น กัลลวยสุก เมล็ดพืช มะละกอ ผักต่างๆ ยอดไม้อ่อนๆ ข้าวเปลือก และกุ้งเล็กๆ

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๔)

กะท่างหรือจ๊กกิมน้ำที่พบในประเทศไทยจะอาศัยอยู่ตามภูเขาสูงในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เช่น ดอยอินทนน ดอยเชียงดาว ดอยสุเทพ ดอยปุย และดอยอ่างขาง ในจังหวัดเชียงใหม่

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๑)

หนอนผีเสื้ออื่นๆที่ใช้ใบพืชตระกูลส้มเป็นอาหารมีหลายชนิด เช่น ผีเสื้อหางติ่งธรรมดา และผีเสื้อหางติ่งนางละเวง เป็นต้น

(ฝึลื้อหนอนแก้วลั้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๖)

คนเรานำครังมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่สมัยโบราณ เช่น ชาวจีนใช้ฝึลื้อแดงจากตัวครังย้อมผ้าไหม หน้งฟอก ผ้าขนสัตว์ และใช้ทำสีแต่งอาหาร หรือเครื่องสำอาง เสริมสวย ชาวอินเดียใช้เป็นสมุนไพรรักษาโรคโลหิตจาง

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๑)

๒.๓.๙ การเชื่อมโยงความโดยการแสดงการคล้ายตาม คำเชื่อมที่ใช้ เช่น และ รวมทั้ง นอกจากนี้ อีกทั้ง เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ส่วนตัวเมียไม่มีเขา อีกทั้ง ตัวทั้งที่อกและที่ปีกยังขรุขระ ไม่เป็นมันเรียบสะท้อนแสงเหมือนตัวผู้

(กว่างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๙)

นอกจากการทรงตัวที่ดีของเมียแล้ว หู ตา จมูก ของเมียยังมีประสาทรับรู้ไวเป็นพิเศษนะคะ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๑๘)

สาเหตุที่เต่าปูลูใกล้จะสูญพันธุ์ เนื่องมาจากนิยมนำเต่าปูลูมาเลี้ยงเป็นเต่าเลี้ยง จึงได้มีการจับเพื่อส่งขายเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ การทำลายป่าดิบเขาและสภาพของลำธารไปอย่างรวดเร็ว นั้น ทำให้โอกาสการดำรงชีวิตอยู่ของเต่าปูลูลดน้อยลงไปทุกวัน

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๓)

ฝึลื้อตัวเมียมีอายุประมาณ ๗-๑๐ วัน ระหว่างเป็นฝึลื้อจะกินน้ำหวาน น้ำเกลือแร่ต่างๆรวมทั้งปัสสาวะเป็นอาหาร

(ฝึลื้อหนอนแก้วลั้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๑๖)

พฤติกรรมการล่าเหยื่อของแตนนั้น เสมือนหนึ่งคอยตรวจตรา และให้ความคุ้มครองแก่ต้นไม้หนานาพันธุ์ รวมทั้ง ควบคุมการแพร่ระบาดของศัตรูพืช

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๒๐)

นอกจากนี้ยังมีปัญหาทาบหายระหว่างเลี้ยง เพราะกบกระโดดหนี กินกันเอง นกหรือศัตรูอื่นมารบกวน แมลงมีพิษ พยาธิในกบ ตลอดจนน้ำที่เลี้ยงไม่สะอาดมีธาตุเหล็กมากเกินไป เป็นต้น

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๔)

๒.๓.๑๐ การเชื่อมโยงความโดยการบอกเวลา คำเชื่อมที่พบ เช่น จนกระทั่งเมื่อ แล้ว ต่อจากนั้น เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อมีแสงแดดจ้า นกยูงชอบนอนผึ่งแดด พร้อมกับคุ้ยดินคุ้ยทรายขึ้นไปรดตัวเอง

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๖)

วิธีกินอาหารของฟองน้ำ มันจะจับตัวแพลงตอนกิน ขณะที่น้ำทะเลไหลเข้าไปตามรูพรุนๆ รอบๆตัว แล้วปล่อยน้ำที่เหลือออกทางรูด้านบนของลำตัว

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๑๑)

ปัจจุบันที่อยู่อาศัยได้โดนบุงกรุกทำลายไปจึงทำให้ค้างคาวกิตติต้องย้ายแหล่งที่อยู่อาศัย และสูญหายไปจากถิ่นเดิมเรื่อยๆ จนกระทั่งบัดนี้ เหลือถิ่นที่อยู่อีกไม่กี่แห่ง

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๑๐)

ระยะไซใช้เวลาประมาณ ๗ วัน จากนั้นตัวหนอนวัยแรกก็จะเจาะเปลือกไซถึงกำเนิดมาในตอนเช้าตรู่

(ถุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๑)

ต่อจากนั้นก็ถ่ายฟองเหนียวๆ นั้นออกมาคนและแผ่คลุมแพไซไว้ตรงกลางจนมิดหมด

(ตักแตนตำข้าว นักชกจอมเกเร ๒๕๓๓ : ๒๐)

หนอนจะชูอวัยวะนี้ออกมาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันก็มีกลิ่นเหม็น
 ฉุนเหมือนกลิ่นใบมะนาวถูกปล่อยออกมาเพื่อไล่ศัตรู
 (ฝีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๕ : ๔)

ส่วนการเลี้ยงในกระชัง ให้ใช้กระชังผ้ามุ้งในลอนอย่าให้กันกระชังติดดิน
 แล้วยึดทางมะพร้าวสด ขนาดยาวประมาณ ๑ เมตร ลงในกระชัง ๒-๓ ทาง
 (สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๕)

๒.๔ ความสัมพันธ์ระหว่างประโยค

ความคิดที่เราแสดงออกมาเป็นถ้อยคำมักจะไม่ใช่ประโยคๆเดียว แต่เป็นประโยค
 หลายประโยคกล่าวติดต่อกันไป ประโยคที่สัมพันธ์กันจะกล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกันหรือเหตุการณ์ที่
 สัมพันธ์กันจึงมักมีคำที่เกี่ยวข้องกันหรือซ้ำกัน และอาจมีคำเชื่อมช่วยแสดงความสัมพันธ์ของ
 ประโยคในกรณีที่มีคำซ้ำกัน ผู้พูดบางคนอาจจะคงคำที่ซ้ำไว้ บางคนก็ละไป บางคนก็ใช้คำอื่นแทน
 ประโยคที่สัมพันธ์กันจึงมีลักษณะต่อไปนี้ได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ได้แก่ การมีคำที่
 สัมพันธ์กัน การซ้ำคำ การละคำ การแทนคำ และการใช้คำเชื่อม

จากการศึกษาหนังสือสารคดีสำหรับเด็กพบว่า มีลักษณะวิธีการที่แสดงความสัมพันธ์
 ระหว่างประโยคอยู่ ๕ ลักษณะคือ

๒.๔.๑ การละคำ

การละคำบางคำในประโยคอาจจะละไปได้ โดยผู้ฟังหรือผู้อ่านจะรู้
 ความหมายได้จากบริบท คำที่ละไปอาจจะจะเป็นคำในหน่วยนามหรือหน่วยกริยาที่
 ได้ การแสดงความสัมพันธ์ระหว่างประโยคโดยการละคำที่พบในหนังสือสารคดี
 สำหรับเด็ก มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. การละคำนามในตำแหน่งประธาน

ผู้ชายยลชอแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าหนังสือดำ เหวลอย ๐สวมกางเกงขาก๊วยเป้า
 ยาน กางเกงทำด้วยผ้าสีเขียวหรือสีฟ้า ๐สวมสนับแข้งสีดำ ๐คาดเอวด้วยผ้า
 แดงประดับพู่ห้อยสีสดสวยที่ชายผ้า ๐สวมหมวกสีขาวทรงสูง๐สะพายย่ามสีเขียว

(เพื่อนชาวดอย ๒๕๓๐ : ๑๐)

นกแต้วแร้ว ทั่วๆไป จะมีรูปร่างลำตัวอ้วนสั้น คอและหางสั้น ขาเรียวยาว แต่แข็งแรง ๑ชอบกระโดดหรือวิ่งบนพื้นดิน ๒เป็นนกที่มีสีอุจาดสะดุดตาหลายสี เช่น น้ำเงิน เขียว แดง น้ำตาล เหลือง อยู่ในตัวเดียวกัน ๓จัดได้ว่าเป็นนกที่งามน่ารักชนิดหนึ่ง

(นกแต้วแร้วท้องดำ ๒๕๓๔ : ๔)

ผีเสื้อหนอนแก้วส้มตัวเต็มวัย เป็นผีเสื้อขนาดกลาง ปีกกว้างประมาณ ๗๕ - ๙๐ มิลลิเมตร ๑พบมากแถบประเทศอินเดียถึงจีน และเวียดนาม ทางใต้ลงไปถึงมาเลเซีย อินโดนีเซียและทางเหนือของออสเตรเลีย ๒เป็นผีเสื้อที่มีความสวยงาม ๓ไม่มีโทษหรือพิษภัยใดๆ

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๒)

ครั้งเป็นสัตว์เศรษฐกิจ พื้นบ้านที่สำคัญอีกชนิดหนึ่ง ๑จัดเป็นแมลงที่มีขนาดเล็กมาก ๒มีสีแดง ๓อาศัยอยู่บนต้นไม้ ๔ทำรังเป็นยางแข็งหุ้มกิ่งไม้ไว้ เพื่อป้องกันตนเองจากศัตรู

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๐)

ขมพู เป็นไม้ผลยืนต้นขนาดกลาง ๑เจริญเติบโตได้ดีในสภาพดินเกือบทุกชนิด ๒นิยมปลูกกันทั่วๆไปในทุกภาพของประเทศ

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๗ : ๗)

๒. การละค่านามในตำแหน่งกรรม

ปลิงทะเล ไม่มีผู้นิยมนำมารับประทานสดๆ เขาจะนำ ๑มาผ่าท้อง คัดเครื่องในออกทิ้ง นำ๒ไปตากแห้ง

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๒๐)

เมื่อด้วงปีกแข็ง เป็นตัวเต็มวัยแล้ว จะไม่มีการลอกคราบอีก ดังนั้นแม้ว่าจะนำ๑มาเลี้ยงไว้อีกหลายสิบวัน ขนาดของด้วงก็ไม่เพิ่มขึ้นอีก

(กว่างสามเขาและกว่างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๖)

กระต่ายแร้กซ์ กระต่ายชนิดนี้...ปัจจุบันนี้มนุษย์นำ อมาเลีย เพื่อ
ต้องการใช้ขนมัน

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๓๖ : ๖)

๒.๔.๒ การแทนคำ

การแทนคำ คือ ผู้พูดอาจใช้คำอื่นแทนทำที่ซ้ำก็ได้ คำที่ใช้แทน ได้แก่
คำบอกบุรุษ คำบ่งชี้ และคำบอกความต่าง^{๔๑} จากการศึกษาพบว่ามี ๒
ลักษณะคือ

๑. การแทนด้วยคำบอกบุรุษ

คุณพ่อยกก้อนหินขนาดเขื่องก้อนหนึ่งขึ้นมาจากแอ่งน้ำ กึ่งตัวเล็ก ๆ ดีด
ตัวออกมาเบา ๆ คุณแม่ค่อย ๆ เอาจมือ ซ่อนมัน ขึ้นมาจากทราย แล้วบอกให้มันกับ
หนูดู กำม ของมันที่กำลังดีดเสียงดังเป๊าะ ๆ

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๘)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนพิเศษสิทธิ์
นักเรียนทั้งหมดจึงเงิบเสียงลง ต่างทำสีหน้าเศร้าด้วยความผิดหวัง

(สนวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๑)

ตัวต่อ อยู่รวมกันหลายร้อยตัวในรังใหญ่ มันช่วยกันทำรังโดยบินไปกัดไม้
แห้งเอามาเคี้ยวผสมกับน้ำลาย ละเลงเป็นแผ่น กั้นเป็นห้อง

(สัตว์เล็ก ๆ ที่มีพิษ ๒๕๓๓ : ๖)

ชาวอินเดียนแดง รู้วิธีตรวจฟังเสียงผีเท่าที่สะท้อนมาตามพื้นดินได้นาน
มาแล้ว

เขารู้ว่าเสียงเดินทางไปในของแข็งและของเหลว

(ไทรศัพทที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๖-๗)

^{๔๑} นววรรณ พันธุเมธา , ไวยากรณ์ไทย , ๒๑๗

๒. การแทนด้วยคำบ่งชี้ มีทั้งการแทนคำ และแทนประโยคที่กล่าวมาแล้ว
ข้างต้น

สัตว์เล็กๆที่มีพิษมีอยู่ทั่วไป ในน้ำ และในอากาศ เราจะพบสัตว์เหล่านี้ได้
ในบริเวณที่อยู่อาศัย และที่ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของมัน

(สัตว์เล็กๆที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๒)

อาชีพหลักของชาวเขาคือการเพาะปลูก พวกนี้ชอบอพยพที่ทำกินจาก
ภูเขาลูกหนึ่งไปยังภูเขาลูกหนึ่ง

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๑)

ธงพื้นแดงมีรูปจักรสีขาวอยู่ตรงกลางธง แต่จะใช้ธงนี้กับเรือหลวงเท่านั้น
เพราะรูปจักรเป็นเครื่องหมายของพระเจ้าแผ่นดิน

(ธง ๒๕๓๐ : ๑๐)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวิทยาลัย

เมื่อลงจากเขา คุณพ่อคุณแม่พานักกับหนูไปแหลมแท่น ที่นั่นมีโขดหิน
ใหญ่ๆมากมาย

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๔)

วัดสวนแก้วอุทยานน้อย อยู่ห่างจากวัดเจติยเจ็ดแถวไปทางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือ วัดนี้มีคูน้ำและกำแพงศิลาแลงล้อมรอบเช่นกัน

(ศรีสังขนาลัย ๒๕๓๗ : ๔๔)

เมื่อเสียงเดินทางผ่านแม่เหล็กไฟฟ้า ก็จะเปลี่ยนไปเป็นคลื่นไฟฟ้า
คลื่นไฟฟ้านี้อาจเคลื่อนที่ไปได้ตามเส้นลวดขึงที่ไกล และเมื่อถึงที่หมายปลายทาง
ก็อาจเปลี่ยนให้กลับมาเป็นเสียงโดยให้ผ่านแม่เหล็กไฟฟ้าอีกครั้งหนึ่ง โดยวิธีนี้
คน

สองคนที่อยู่ห่างไกลก็อาจพูดจาโต้ตอบกันได้ผ่านเส้นลวด นี้คือหลักการของ
โทรศัพท์ที่ใช้กันทุกวันนี้

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๐-๑๑)

ขณะที่อยู่เมืองพม่านั้น พระนเรศวร ได้เรียนรู้นิสัยใจคอของขุนนาง
เจ้านายพม่า และศึกษาการรบแบบพม่าจนชำนาญ เมื่อกลับมากรุงศรีอยุธยา
พระองค์ จึงทรงนำการรบแบบใหม่มาฝึกให้กับเหล่าทหาร

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๓)

๒.๔.๓ การซ้ำ

ผู้เขียนเลือกการซ้ำคำ หรือการซ้ำข้อความ เพื่อเป็นการย้ำความรู้สึก
หรือทำให้เนื้อหาที่มีความน่าสนใจขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พืชที่เป็นพืชมีหลายชนิด ตาแยมีพืชอยู่ที่ใบ หมามุ่ยมีพืชอยู่ที่ฝัก ยี่โถ
และรำเพยมีพืชอยู่ที่ใบและยอด ตีนเป็ดน้ำมีพืชอยู่ที่ผล และอุตพิดมมีพืชอยู่ที่หัว
ซึ่งอยู่ใต้ดิน

(พืชที่เป็นพืช ๒๕๒๙ : ๒)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาศิลปกรรม

บางครั้งง เป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะ แต่บางครั้งง ก็เป็นเครื่องหมาย
ของการพ่ายแพ้ ง ยังเป็นเครื่องหมายของความรื่นเริง เป็นเครื่องหมายแสดง
ความเศร้าโศก

(ึง ๒๕๓๐ : ๒)

คุณๆเคยไปบ้านที่ขอบเลี้ยวแมวไทย ก็มักจะพบพวกแม่สำลี เป็น
ส่วนมาก แม่สำลี เป็นแมวที่เรียกว่า ขาวมณี หรือขาวปลอด เพราะมีขนสีขาว
สะอาดตลอดตัว ที่นี้พวกแม่สำลี มีอยู่หลายตัวเช่นกัน

จมูกของเหมียว ยิ่งวิเศษใหญ่ ได้กลิ่นและแยกกลิ่นได้ตั้งแต่เกิด เหมียว จึง
เดินมาดมดมแม่ได้ทั้งๆที่ยังไม่ลืมตา และสิ่ง ที่เหมียว ชอบทำ คือเอาหัวไปถูไปมา
กับสิ่ง ของต่างๆในบ้าน นั่นคือการปล่อยกลิ่น ของเหมียว ไว้กับสิ่ง ของนั้นๆ

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๖-๗, ๑๙)

หนอนของผีเสื้อ หนอนแก้ว ส้มมีอวัยวะคล้าย หนวดสีแดง ปกติอวัยวะ นี้
จะถูกเก็บซ่อน ไว้ใต้ ออกปล้องแรก เมื่อหนอน ตกใจหรือถูกทำร้าย หนอน จะชู

อวัยวะนี้ออกมาอย่างรวดเร็ว ในขณะที่เดียวกันก็มีกลิ่นเหม็นฉุนเหมือนกลิ่นใบมะนาวถูกปล่อยออกมาเพื่อไล่ศัตรู หนอนจะชูอวัยวะคล้ายหนวดนี้ออกมาชั่วคราว เดียวเท่านั้น

บางครั้งอาจพบผีเสื้อลงดูคินน้ำเกลือแร่ตามดินและ ตามพื้นทรายริมลำธาร หรือตามลานบ้าน

(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๔-๕)

คนที่อยู่ต่างเมืองกันก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ คนที่อยู่ต่างประเทศก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ และคนที่อยู่ต่างทวีปก็พูดติดต่อกันได้โดยใช้โทรศัพท์ สะดวกดีจริงๆ

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๕)

๒.๔.๔ การมีคำที่สัมพันธ์กัน

การใช้คำที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน และทำให้เนื้อเรื่องสัมพันธ์ หรือเชื่อมโยง หรือเป็นเรื่องเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทันใดนั้นเอง ได้เกิดสิ่งที่นักดาราศาสตร์เรียกว่า “การระเบิดใหญ่” พลังงานเข้มข้นที่เกือบไม่มีมวลอะไรได้เกิดระเบิดขึ้นมา

ภายในระยะเวลาไม่ถึง ๑ วินาที ได้เกิดปรากฏการณ์ที่นำมาศัจจรรยขึ้นมากมายได้แก่ การเกิดแรงโน้มถ่วงขึ้น การเกิดแรงที่ยึดนิวเคลียสของอะตอม จักรวาลได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงนี้ มากยิ่งกว่าการขยายตัวอีก ๑๕,๐๐๐ ล้านปีต่อมา มีการเกิดของอนุภาคควาร์ก ซึ่งต่อมาได้รวมตัวกันเป็นโปรตรอนและนิวตรอน เกิดแรงแม่เหล็กไฟฟ้าและแรงสลายตัวของอะตอม (weak force)

(กำเนิดจักรวาล ๒๕๓๗ : ๗)

จากตัวอย่างข้างต้นคำที่ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นว่า มีลักษณะความสัมพันธ์ของประโยคที่มีคำที่สัมพันธ์กันเกี่ยวกับ “ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการระเบิดใหญ่”

“ ตะเกียงหลอด “ ดวงตะเกียงทำด้วยแก้วหล่อ มีสีต่างๆ หัวตะเกียงทำด้วยทองเหลือง ไล่ทอดด้วยด้ายดิบ ใช้น้ำมันก๊าดเป็นเชื้อเพลิง ด้านหลังมีขาจับ

ดวงตะเกียงสำหรับแขวนกับข้างฝา โดยมีแผ่นบังเพลิงกันร้อนติดอยู่ที่ด้านหลัง หลอดแก้ว

(เครื่องตามประเพณี ๒๕๓๘ : ๑๙)

จากตัวอย่างข้างต้นคำที่ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นว่า มีลักษณะความสัมพันธ์ของประโยคที่มีคำที่สัมพันธ์กันเกี่ยวกับ “ ส่วนประกอบของตะเกียง หลอด ”

๒.๔.๕ การใช้คำเชื่อม

การใช้คำเชื่อมเป็นส่วนช่วยให้ประโยคหรือความมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หนอนวัยที่ ๑ หนอนเริ่มแตกเปลือกไข่เป็นช่องด้านบนสำหรับลอด ออกมาสักพักใหญ่ จากนั้นจะหันหลังกลับไปกินเปลือกไข่ของตัวเอง

(ถุงทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม ๒๕๓๒ : ๑๒)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนงานวิจัยสิทธิ์

สับปะรดนิยมรับประทานสดๆ หรือนำไปแปรรูปได้หลายอย่าง เช่น สับปะรดกวน สับปะรดกระป๋อง ทำน้ำสับปะรด น้ำส้มสายชู เป็นต้น

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๓๐)

แต่ถึงกระนั้นตัวเมียเหล่านี้ก็ได้อาภัพไปเสียทุกอย่าง เพราะนอกจาก ร่างกายจะใหญ่โตแข็งแรงกว่าตัวผู้เพื่อเหมาะแก่ภาระที่ต้องออกไข่...

(หิ่งห้อย เพชรประดับไพร ๒๕๓๔ : ๗)

๓. ไวยากรณ์เขียน

ไวยากรณ์ คือ ถ้อยคำที่ใช้ในการสื่อสารด้วยการเรียบเรียงอย่างมีวิธีการ มีชั้นเชิงและมี ศิลปะ เพื่อให้เข้าใจในเรื่องราว เกิดจินตภาพและความรู้สึกตรงตามที่ต้องการ^{๔๒}

^{๔๒} ชุมสาย สุวรรณชมภู . “ความรู้เกี่ยวกับไวยากรณ์และภาพพจน์,” ใน ภาษากับการสื่อสาร

(นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , ๒๕๔๐), ๓๙.

ในการเขียนอาจใช้โวหารต่าง ๆ กัน โดยจะต้องเลือกใช้ให้ตรงกับความหมายของข้อความที่เขียน ซึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับผู้อ่านว่าจะรับรู้และเข้าใจโวหารนั้นได้มากน้อยเพียงใด การใช้โวหารจึงถือว่าเป็นการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ จากการศึกษพบว่าโวหารการเขียนที่พบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมี ๓ ลักษณะ ดังต่อไปนี้

๓.๑ บรรยายโวหาร

บรรยายโวหาร คือ โวหารเล่าเรื่องซึ่งเป็นการกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน โดยชี้ให้เห็นถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ สาเหตุที่ก่อให้เกิดเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่เกิดจากเหตุการณ์นั้น เนื้อหาที่บรรยายอาจเป็นเรื่องที่สมมุติหรือเรื่องจริงก็ได้^{๔๓}

หนังสือสารคดีสำหรับเด็กจะมีการนำเสนอเรื่องที่มีบรรยายโวหารมากที่สุด นั่นเป็นเพราะว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมีเนื้อหาที่มุ่งให้ความรู้ และข้อเท็จจริงเป็นสำคัญ ที่ไม่ต้องมีการสอดแทรกอารมณ์ ความรู้สึกของผู้แต่งลงไปในงานเขียน ดังนั้นโวหารที่เหมาะสมที่สุดคือบรรยายโวหาร โดยผู้แต่งมักใช้บรรยายโวหารเมื่อต้องการบรรยายสถานที่ เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคล ชีวิตความเป็นอยู่ของคนหรือสัตว์ เหล่านี้เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บ้านชาวแม้วจะหันหน้าไปทางที่ลาดลงเขา พื้นบ้านเป็นดิน แต่จะทำเป็นชั้นลอยไว้ในบ้าน ชั้นลอยนี้ใช้เก็บเมล็ดพืชและเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ในบ้านจะมีเตาไฟสำหรับประกอบอาหารและใช้ผิงในฤดูหนาว ฝาบ้านและหลังคาทำด้วยแผ่นไม้ตากพอเรียบ แม้วจะย้ายหมู่บ้านเมื่อที่ทำกินขาดความอุดมสมบูรณ์

(เพื่อนชาวคอย ๒๕๓๐ : ๔)

ลินจี้เป็นไม้ผลยืนต้นที่มีอายุยืนนาน เป็นไม้ผลในแถบอบอุ่น ขึ้นได้ดีในที่ที่มีความชุ่มชื้นสูง ลินจี้จะเจริญเติบโตได้ดีในดินทรายจนถึงดินเหนียว ลินจี้มีแหล่งกำเนิดอยู่ในประเทศจีน เป็นต้นไม้พื้นเมืองที่ขึ้นอยู่ตามป่าเขา

(สัมสูกุลไม้ ๒๕๓๓ : ๒๖)

แหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติของนกแก้วแร้วท้องดำ จะพบที่จังหวัดกระบี่ ตรัง และสุราษฎร์ธานี จะอาศัยอยู่ในป่าที่ราบต่ำ ซึ่งมีระดับความสูง ๗๐ - ๑๕๐ เมตร เหนือระดับน้ำทะเล พื้นที่ป่าต่ำนั้นๆจะต้องมีลำธารเล็กๆไหลผ่าน

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, ๓๙.

ตลอดทั้งปี บริเวณใกล้ๆสายธารนั้น มักจะมีไม้จำพวกต้นหวาย เตยหนาม กระจ่าง
พ้อ ชิง ไผ่ หรือต้นไม้นามชนิดอื่นๆขึ้นปะปนกัน

(นกแต้วแร้วท้องดำ ๒๕๓๔ : ๑๐)

มีนักวิทยาศาสตร์หลายคนพยายามคิดประดิษฐ์เครื่องโทรศัพท์ที่ใช้ได้
จริง แต่ไม่มีผู้ใดทำได้สำเร็จ

จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๙ คือ เมื่อประมาณร้อยยี่สิบปีก่อนหน้านั้น อเล็กซาน-
เดอร์ เกรแฮม เบลล์ จึงสามารถประดิษฐ์เครื่องโทรศัพท์เครื่องแรกขึ้นได้ เขาได้รับ
การยกย่องไปทั่วโลก

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๓)

พระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่ากรีธาทัพใหญ่มาตีกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่
สำเร็จ พม่าจึงส่งพระยาจักรีซึ่งถูกขังของตัวเอาไปไว้ในเมืองพม่ามาเป็นไส้ศึก
สมเด็จพระมหินทราธิราชหลงเหลือและใ้วางพระทัยพระยาจักรี กรุงศรีอยุธยาจึง
ต้องเสียแก่พม่าในพ.ศ. ๒๑๑๒

หลังแพ้สงคราม กษัตริย์พม่าทรงอภิเษกพระมหากษัตริย์พม่าเป็นกษัตริย์
ปกครองกรุงศรีอยุธยาโดยให้เป็นประเทศราชขึ้นตรงต่อพม่า การเสียกรุงครั้งนี้
พม่าได้รับทรัพย์และกวาดต้อนผู้คนไปเป็นจำนวนมาก

(สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ๒๕๔๑ : ๒)

๓.๒ อธิบายโวหาร

อธิบายโวหาร คือ โวหารที่ทำให้ความคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่งกระจ่างชัดเจนขึ้น มักใช้ใน
งานเขียนทางวิชาการและตำรับตำราต่างๆ โดยมีจุดประสงค์จะนำประเด็นที่สงสัยมาอธิบายให้เข้าใจ
ในแจ่มแจ้ง อธิบายโวหารนี้มักใช้ในการอธิบายกระบวนการ การวิเคราะห์ หรือจำแนกเนื้อหา
ออกเป็นประเภท หรือเป็นพวก และการอธิบายความหมายของคำ^{๔๔} จากการศึกษาพบว่าอธิบาย
โวหารที่ปรากฏในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กมี ๔ ลักษณะ คือ

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน ,๔๐.

๓.๒.๑ อธิบายด้วยการเปรียบเทียบ

การเขียนอธิบายให้ความรู้ว่สิ่งของ บุคคล สัตว์ หรือเหตุการณ์ต่างๆ เหมือนหรือต่างกันอย่างไร ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้จักหรือเข้าใจมากยิ่งขึ้น อธิบายโวหาร ในลักษณะพบมาก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กเห็นภาพได้มากยิ่งขึ้น โดยสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบนั้นมักเป็นสิ่งที่เด็กเคยเห็นหรือคุ้นเคย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลักษณะรูปร่างของเม่นทะเล มีลักษณะคล้ายเข็มหรือขนเม่นสีดำปักอยู่รอบๆ หมอนปักเข็ม ที่มีขนาดสั้นยาวไม่เท่ากัน

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๑๖)

ลำโพงขึ้นอยู่ตามสวน ดอกเป็นรูปเหมือนกับลำโพง ใบและผลคล้ายกับมะเขือ แต่ผลเป็นหนามขรุขระ

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๑๘)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชวลิตร์

ยุ่งกินเลือดของคนและสัตว์ มันใช้ปากแหลมเหมือนเข็มแทงทะลุผิวหนังเพื่อดูดเลือด แล้วปล่อยเชื้อโรค

(สัตว์เลื้อยที่มีพิษ๒๕๓๐ : ๑๐)

น้ำลดลงมากจนเห็นรอยคราบสกปรกเกาะอยู่อย่างชัดเจน คุณพ่อชี้ให้ นกกับหนูดูเพรียงหิน ที่มีรูปร่างคล้ายภูเขาไฟ

(บางแสน ๒๕๓๒ : ๗)

เต่ามะเฟือง เป็นเต่าทะเลที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และจัดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองประเภทที่ ๑ มีขนาดความยาวของลำตัวถึง ๑.๘ เมตร ไม่มีแผ่นกระดูกหลังและกระดูกใต้ท้องเช่นเต่าทะเลทั่วไป แต่กระดูกหลังมีลักษณะคล้ายแท่งยางแข็งๆ ที่มีสันนูนขึ้นตามยาวจำนวน ๗ สัน รูปร่างคล้ายผลมะเฟือง

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๕)

๓.๒.๒ การอธิบายด้วยการขยายความ

การเขียนที่มีรายละเอียดมาเสริมความคิดหลักหรือประเด็นที่สำคัญของเรื่องให้ชัดเจนแจ่มแจ้งขึ้น อาจเป็นการให้ข้อมูลเพิ่มเติม ให้เหตุผล หรือตัวอย่างประกอบเพื่อทำให้เกิดความรู้จักความเข้าใจแก่ผู้อ่านอย่างกระจ่างแจ้งในเรื่องนั้น^{๕๕}

จากการศึกษาพบว่า การอธิบายด้วยการขยายความเป็นอีกลักษณะหนึ่ง ที่ผู้เขียนเลือกใช้ในงานเขียนหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เป็นเพราะว่าการขยายความนั้นเป็นวิธีการให้ข้อมูลเพิ่มเติมได้ดี ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวหรือข้อมูลต่างๆ ได้ดีขึ้น ซึ่งการอธิบายด้วยการขยายความที่ปรากฏในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กนั้นมีทั้งการแสดงเหตุและผล การยกตัวอย่าง หรือการวิเคราะห์ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถปรากฏรวมกันได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ชื่อเสียงในความสามารถของการเลียนแบบเสียงของนกขุนทองที่เหมือนมากกว่านกทุกชนิด ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันนี้เป็นที่เลื่องลือไปทั่ว ความนิยมในการเลียนนกขุนทองไว้ดูเล่น ได้แผ่ออกไปทั่วโลก ทำให้ราคานกขุนทองมีราคาสูง แพงกว่าไก่ฟ้าเสียอีก จึงทำให้นกขุนทองถูกล่าเพื่อนำมาขายเป็นจำนวนมาก ทั้งที่นกขุนทองเป็นสัตว์คุ้มครองประเภทที่ ๑ จากสถิติในปีหนึ่งๆ มีการลักลอบส่งออกนกขุนทองนับแสนๆ ตัว นกขุนทองในป่าของประเทศจึงแทบไม่มีให้ดู เราจึงควรช่วยกันอนุรักษ์นกขุนทองไว้ก่อนที่มันจะหมดสิ้นไปจากประเทศไทย

(นกขุนทองไทย ๒๕๓๑ : ๙)

ระหว่างถ้าที่อยู่อาศัยและป่าผัดใบ ในแต่ละวันค้างคาวกิตติ จะออกหากิน ๒ ครั้ง คือ เวลาเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ๔๐ นาที และตอนค่ำหลังพระอาทิตย์ตกแล้ว ๑๐ นาที

(ค้างคาวกิตติไทย ๒๕๓๑ : ๕)

^{๕๕} สุระปะนิย์ นาคกรรพ และประภาศรี สีหอำไพ , ภาษาไทยสำหรับครู (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๒๐) , ๑๐๕.

นอกจากผลกล้วยจะมีประโยชน์ใช้รับประทานได้แล้ว ส่วนต่างๆของต้นกล้วยก็มีประโยชน์มากมาย เช่น ใบกล้วย ที่เราเรียกว่า ใบตอง นำมาใช้ห่อของห่อขนม เช่น ขนมกล้วย ขนมใส่ไส้ ขนมเทียน เป็นต้น กาบกล้วยก็นำมาทำเชือกกล้วย ใช้มัดของ หรือนำมาถักกระเป่า ส่วนดอกของกล้วยที่เราเรียกว่า ปลี ก็นำมาประกอบอาหารได้ เช่น นำมาแกงกะทิหුවปลี หรือกินกับกล้วยเดี่ยวผัดไทย เป็นต้น

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๔)

ไขผึ้ง ได้มาจากรวงผึ้ง นำมาใช้ประโยชน์ได้มาก เช่น บันทุน หรือ โครงสร้างจำลองต่างๆ อุดเรือกันรั่ว ทำฉนวนในเครื่องมือไฟฟ้า และเครื่องมือของทันตแพทย์ นอกจากนี้ยังใช้ทำเป็นส่วนผสมในเครื่องสำอางได้อีกด้วย

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๗)

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี สภามหาวิทยาลัย

๓.๒.๓ การอธิบายด้วยการแสดงกระบวนการ

การเขียนอธิบายให้ผู้อ่านเข้าใจกระบวนการหรือวิธีการในการทำงานของคน สัตว์ หรือสิ่งของที่มีการทำงานของตัวเอง ว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร การอธิบายวิธีนี้มักจะมีขั้นตอนและเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การเตรียมเพาะมะม่วงในเรือนเพาะชำจึงเกิดขึ้น โดยใช้กะบะทรายผสมขี้เถ้า แกลบ อัตราส่วนหนึ่งต่อหนึ่ง คลุกเคล้ากับปุ๋ยอินทรีย์ รดน้ำให้ชุ่ม ใช้เมล็ดที่แกะเปลือกหุ้มออกแล้วปักชำลงไป โดยใช้ส่วนท้องของเมล็ดตั้งลงทำมุม ๔๕ องศา ให้ส่วนหัวของเมล็ดโผล่ขึ้นมาเหนือทรายเล็กน้อย

(สวนมะม่วงจากดวงดาว ๒๕๓๒ : ๑๙)

อีกพวกหนึ่งเรียกว่า “ตัวเบียน” มีวิธีการล่าเหยื่อที่พิสดารออกไป คือสามารถล่าเหยื่อได้อย่างง่ายดาย แม้ว่าจะมองไม่เห็นตัวเหยื่อเลยก็ตาม โดยจะใช้หนวดสอดเข้าไปตามรู หรือโพรงไม้ จนพบที่หลบซ่อนของเหยื่อ ไม่ว่าจะหลบซ่อนอยู่ตรงส่วนใดของพืชก็ตามที่ ทันทีที่พบ มันจะวางไข่บนตัวหรือใกล้ๆตัว

หนอนนั้น เมื่อตัวอ่อนฟักออกมาจากไข่ ก็จะเริ่มกัดกินตัวหนอนที่ละเอียดจะน้อยจนเหยื่อค่อยๆตายไปอย่างช้าๆ

(แตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๗)

ส่วนการเลี้ยงในกระชัง ให้ใช้กระชังผ้ามุ้งไนลอน อย่าให้กั้นกระชังติดดิน แล้วใส่ทางมะพร้าวสด ขนาดยาวประมาณ ๑ เมตร ลงในกระชัง ๒-๓ ทาง ใส่หอยขมประมาณ ๒ กิโลกรัม ลงในกระชังขนาด ๔ เมตร กว้าง ๑.๘๐ เมตร ประมาณ ๒-๓ วัน ลูกหอยขมจะมาเกาะตามทางมะพร้าว ใช้เวลาในการเลี้ยงประมาณ ๒ เดือน ก็เลือกเก็บหอยขมตัวใหญ่ขึ้นมาจำหน่าย

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๕)

เมื่อเสียงเดินทางผ่านแม่เหล็กไฟฟ้า ก็จะเปลี่ยนไปเป็นคลื่นไฟฟ้า คลื่นไฟฟ้านี้อาจเคลื่อนที่ไปได้ตามเส้นลวดขึงที่ไกล และเมื่อถึงที่หมายปลายทางก็อาจเปลี่ยนให้กลับมาเป็นเสียงโดยให้ผ่านแม่เหล็กไฟฟ้าอีกครั้งหนึ่ง โดยวิธีนี้คนสองคนที่อยู่ห่างไกลก็อาจพูดจาโต้ตอบกันได้ผ่านเส้นลวด นี่คือหลักการของโทรศัพท์ที่ใช้กันทุกวันนี้

(โทรศัพท์ที่เราใช้ ๒๕๔๑ : ๑๑)

๓.๒.๔ การอธิบายด้วยการแบ่งประเภท

การจัดแยกบุคคล สถานที่ หรือสัตว์ เหล่านี้เป็นต้น เข้าเป็นกลุ่มหรือประเภทต่างๆกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจสิ่งต่างๆที่มีความซับซ้อนได้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถ้าโยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ถ้าโยพันธุ์พื้นเมือง มีผลเล็ก เมล็ดโต เนื้อในบาง ให้ผลตก
๒. ถ้าโยพันธุ์กะโหลก เป็นละโยที่นิยมบริโภคกันมาก มีหลายพันธุ์ เช่น พันธุ์อีดอ แห้ว สีชมพู และเบี้ยวเขียว...

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๕)

สัตว์เล็ก ๆ ที่มีพิษ มีปาก ฟัน เขี้ยว เจ็ยง หรือขนแหลม ๆ เป็นอาวุธ
สำหรับต่อสู้ศัตรู อาวุธเหล่านี้อาจอยู่ตรงส่วนใดของลำตัวสัตว์ก็ได้

แมงป่อง มีหนามแหลมอยู่ที่ปลายหาง

ตะขาบ มีเขี้ยวแหลมอยู่ที่หัว

ผึ้งและตัวต่อ มีเหล็กแหลมอยู่ที่ก้น

(สัตว์เล็ก ๆ ที่มีพิษ ๒๕๓๓ : ๓)

เราแบ่งชนิดของแตนตามลักษณะการล่าเหยื่อได้เป็น ๒ ประเภท คือ
พวกแรก เรียกว่า “ ตัวห้า ” ล่าเหยื่อโดยการใช้นเหล็กในต่อย...

อีกพวกหนึ่งเรียกว่า “ ตัวเบียน ” มีวิธีการล่าเหยื่อที่พิสดารออกไป...

(แแตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๖)

ตามกำแพงเมืองชั้นในจะมีประตูเมืองอยู่ ๗ แห่ง และป้อม ๓ ป้อม อยู่

รายรอบในแต่ละด้าน ดังนี้

ด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือมีประตูเตาหม้อ (ประตูม้อ) และประตูไชย

พฤษ์

ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีประตูพระราชวังเป็นประตูทางลงแม่น้ำยม

ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้มีประตูคอนแหลม ประตูรามณรงค์ และป้อม

อีกสองป้อม คือ ป้อมห้าเหลี่ยมที่ก่อสร้างขึ้นจากแนวกำแพงเมืองออกมา และ

ป้อมบริเวณปากประตูรามณรงค์

ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้มีประตูสะพานจันทร์ ประตูชนะสงคราม และมี

ป้อมประตูเมืองอยู่ด้านในหนึ่งป้อม

(ศรีสุชนาลัย ๒๕๓๗ : ๓๒)

๓.๓ พรรณนาโวหาร

พรรณนาโวหาร คือ โวหารที่ใช้กล่าวถึงเรื่องราว สถานที่ บุคคล สิ่งของ หรืออารมณ์
และอาจแทรกความรู้สึกของผู้เขียนลงไปด้วย เพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพ หรือเกิดอารมณ์คล้าย

ตาม^{๔๖} จากการศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กเลือกใช้พรรณนาโวหารเมื่อผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงภาพ รส เสียง และความรู้สึก โดยเฉพาะงานเขียนที่มีกลวิธีการนำเสนอแบบมีตัวละครที่เล่าเรื่องผ่านคน หรือสัตว์ที่สมมติให้มีชีวิต ผู้เขียนจะแทรกโวหารประเภทนี้เป็นช่วงๆ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ความรู้สึก และสัมผัส ทำให้การอ่านมีอรรถรสมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกยูงเป็นนกที่รักสวยรักงาม ไม่ชอบความสกปรกและชื้นแฉะ เป็นสัตว์ที่มีสีสันแต่งแต้มบนขนอย่างวิจิตรพิสดารทีเดียว โดยเฉพาะขนหางของมัน จะมีแววขนซ้อนกันถึง ๓ วง คือ วงในเป็นสีกรมท่า วงกลางเป็นสีฟ้าปนเขียว และวงนอกเป็นสีน้ำตาลอ่อนปนเหลือง อยู่บนพื้นขนที่เป็นมันสีเข้ม

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๒)

กระเต็นน้อยค่อยๆ ถอยห่างออกมาอย่างซุ่มซ่าม นี่ไม่มีบ้านของใครเลย หรือที่พอจะเป็นที่พักอาศัยได้ ทุกบ้านก็มีแบบของตัวเองซึ่งไม่เหมาะสมกันิดสำหรับเรา กระเต็นน้อยถอนสะอื้น แล้วโฉบขึ้นสูงบนท้องฟ้าด้วยความน้อยใจ นึกในใจว่า จะไม่รบกวนใครอีกต่อไป

(กระเต็นน้อยหลังวัง ๒๕๓๓ : ๔๑)

ผลของลื่นจืดค่อนข้างกลม มีหนามเล็กๆ อยู่ทั่วผล เมื่อแก่จัดมีสีแดงเรื่อแดงสด หรือแดงคล้ำ จนเป็นสีน้ำตาลแดง เนื้อในมีสีขาวเหลืองคล้ายบุก เมล็ดในสีน้ำตาลอ่อนหรือน้ำตาลดำ ไม่ติดเนื้อ มีรสหวานหอมชวนรับประทานมาก

(ส้มสุกลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๒๖)

จากการศึกษาเรื่องการใช้โวหารในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กจะพบว่า โวหารที่ผู้เขียนเลือกใช้มากที่สุดคือบรรยายโวหาร นั่นเป็นเพราะว่าหนังสือสารคดีนั้นมีเนื้อหาที่ต้องชี้แจงข้อเท็จจริง ที่เป็นความรู้เป็นหลัก ดังนั้นบรรยายโวหารจึงเป็นลักษณะที่เหมาะสมที่สุด และอธิบายโวหารเป็นโวหารที่ใช้รองลงมา เนื่องจากบางครั้งการให้ข้อมูล หรือเนื้อหาบางครั้งต้องการความละเอียดหรือคำอธิบายเพื่อให้เข้าใจได้กระจ่างแจ้ง จึงต้องแทรกอธิบายโวหารด้วยเพื่อให้ผู้อ่าน

^{๔๖} ชุมสาย สุวรรณชมภู, ภาษากับการสื่อสาร, ๔๓.

เข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ส่วนพรรณนาโวหารนั้นจะใช้ก็ต่อเมื่อผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงรูป รส กลิ่น เสียง หรือสัมผัส อารมณ์

๔. การใช้ภาพพจน์

ภาพพจน์ หรือบางท่านอาจใช้ว่า ความเปรียบ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Figure of Speech หมายถึง คำหรือกลุ่มคำที่เกิดจากกลวิธีการใช้คำเพื่อให้เกิดภาพที่แจ่มชัด และลึกซึ้งขึ้นในใจของผู้อ่าน การใช้ภาพพจน์ในงานวรรณกรรม นอกจากจะช่วยให้ข้อความมีความกระชับ ชัดและกระชับคมคายขึ้นแล้ว ยังช่วยเพิ่มคุณค่าให้แก่งานเขียนในเชิงวรรณศิลป์ได้อีกทางหนึ่ง การใช้ภาพพจน์ในวรรณกรรมทั่วไปอาจเลือกนำมาใช้ได้หลายแบบต่างๆกัน ตามความเหมาะสม หนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่มุ่งให้ความรู้ ความคิดเป็นสำคัญนั้น ก็เลือกใช้ภาพพจน์ด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากเป็นวิธีหนึ่งซึ่งช่วยดึงความสนใจของเด็กให้อ่านหนังสือนั้นตั้งแต่ต้นจนจบ และช่วยให้เด็กเห็นภาพมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจเนื้อเรื่องที่เป็นวิชาการมากขึ้น จากการศึกษาพบว่าการใช้ภาพพจน์ที่พบในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กเป็นลักษณะอุปมาทั้งสิ้น

อุปมา (Simile) คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งที่โดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะเด่นร่วมกันและใช้คำที่มีความหมายว่า เหมือน หรือ คล้าย เป็นคำแสดงการเปรียบเทียบ เพื่อเน้นให้เห็นจริงว่า เหมือนอย่างไรในลักษณะใด^{๔๗} จากการศึกษาพบว่า การใช้ความเปรียบแบบอุปมามี ๗ ลักษณะ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๑ เปรียบกับสัตว์

ผู้เขียนใช้การเปรียบชนิดนี้ เพราะเป็นสิ่งที่เด็กรู้จักคุ้นเคย ส่งผลให้เด็กเห็นภาพชัดเจนขึ้น สัตว์ต่างๆที่นำมาเปรียบเทียบมักเป็นสัตว์ที่มีรูปร่างลักษณะ หรืออยู่ในสายพันธุ์เดียวกัน หรืออวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของสัตว์ หรือผลผลิตจากสัตว์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปะการังชอบอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ๆ จำนวนมาก โดยแต่ละตัวจะสร้างโขดหินปูนเป็นที่อยู่อาศัยต่อกัน เป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ กันตามธรรมชาติ ดูสวยงามมาก เช่น มีรูปร่างคล้ายกิ่งไม้ที่มีกิ่งก้านสาขา มีรูปร่างกลมเหมือนก้อนหิน มีรูปร่างคล้ายดอกเห็ดขนาดต่างๆ มีรูปร่างคล้ายเขาสัตว์

(สัตว์วิได้ทะเล ๒๕๒๙ : ๘)

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน ,๔๔.

นกยูงมีรูปร่างคล้ายไก่ แต่ตัวโตกว่าไก่

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๕)

ปลากะโทงร่ม ปลาชนิดหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายปลาทุลั้ง แต่มีปากยาว
แหลมและกลม

แมวป่า แมวชนิดนี้แตกต่างจากแมวบ้าน ลักษณะทั่วไปคล้ายเสือ

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๓,๖)

บึงเป็นแมลงขนาดเล็ก ตัวสีดำ ปีกบางใสสองปีก ลักษณะคล้ายแมลง
หวี

(สัตว์เล็กๆที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๑๑)

มะพร้าวมีผลคล้ายไข่ คือ ค่อนข้างยาวรี ผิวสวยเรียบ

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๑๕)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

เต่ากระ เป็นเต่าขนาดกลาง... เกิดกระดองที่เรียงซ้อนกันปากงุ้มลงดู
คล้ายจะงอยปากเหยี่ยว และขอบกระดองด้านท้ายมีเกล็ด ขอบกระดองลักษณะ
คล้ายฟันเลื่อย

เต่าदीอยหรือเต่าควะ...บริเวณโคนขาหลังแต่ละข้างจะมีदीอยแหลม
คล้ายदीอยไก่อยู่ข้างละอัน

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๗,๑๙)

ลักษณะโดยทั่วไปของแตนคล้ายกับตัวต่อ แต่แตนขนาดเล็กกว่า

แตนลินหมา ขนาดลำตัวยาวประมาณ ๑.๕ เซนติเมตร... สร้างรังขนาด
เล็กกว่าฝ่ามือ มีลักษณะรังเรียวยาวคล้ายลินหมา

(แตนเพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๕,๙)

ห่านจีน ซึ่งเป็นห่านพันธุ์ที่แพร่หลายที่สุดในโลก มีรูปร่างคล้ายหงส์

(สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย ๒๕๓๗ : ๑๓)

๔.๒ เปรียบเทียบกับวัตถุ สิ่งของ

วัตถุสิ่งของที่นำมาเปรียบนี้ เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวเด็ก ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไป หรือเป็นที่รู้จักดีของเด็ก หรือเด็กเคยใช้อยู่เป็นประจำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปะการัง เป็นสัตว์ทะเลชนิดหนึ่ง มีรูปร่างลักษณะลำตัวคล้ายถุง

รูปร่างแมงกะพรุนส่วนใหญ่ลำตัวส่วนมากมีลักษณะกลม คล้ายร่มเล็ก ๆ
ขณะกำลังกาง

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๘, ๑๓)

นกยูงธรรมดา เป็นสัตว์พื้นเมืองของอินเดียและศรีลังกา มีลวดลายบนตัว
สวยงาม มีหงอนคล้ายมงกุฏ

นกยูงมีความสามารถพิเศษอย่างหนึ่ง คือสามารถคลี่หางของตนเองให้
กางออกเต็มที่คล้ายพัด

(นกยูง ๒๕๒๙ : ๘, ๙)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนงานศิลปศึกษา

ปลาพะยูน ปลาเลี้ยงลูกด้วยนม... ครีบลักษณะคล้ายใบพาย

สัตว์ที่อาศัยอยู่ตามบริเวณภูเขาที่เป็นหินผา และส่วนใหญ่จะมีเท้าเป็น
กับคล้ายรองเท้าเดินบัลเลย์

การกระโดดไกลของสัตว์เหล่านี้ จะเกี่ยวพันกับการยืดหยุ่นตัวได้
เหมือนกับสปริง

(กีฬาโอลิมปิกสัตว์ ๒๕๒๙ : ๔, ๕, ๘)

จำเอย มีชื่ออีกชื่อหนึ่งว่า กระบอก เพราะมีดอกรูปร่างเหมือนกับ
กระบอกตักน้ำ

หญ้าคาขึ้นอยู่ตามที่รกร้าง... ผิวของใบคายราวกับกระดาษทราย

ลำโพงขึ้นอยู่ตามสวน ดอกเป็นรูปเหมือนกับลำโพง

(พืชที่เป็นพืช ๒๕๒๙ : ๑๓, ๑๕, ๑๘)

หางของแมงป่องยาวกว่าลำตัว เวลาเดิน จะม้วนปลายหางชูขึ้น ที่ปลาย
หางมี หนามแหลมเหมือนเข็ม

รังแตนมีรูปร่างคล้ายโองดินกลมๆ เกาะติดอยู่กับกิ่งไม้

(สัตว์เล็ก ๆ ที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๔,๗)

รังของนกกระจอกอยู่ตรงโคนพุ่มไม้นั้นเอง เป็นรูปกลมๆ คล้ายลูกฟุตบอล

บ้านของนกกระจอกทำด้วยจอกแหนมาเรียงๆกัน คล้ายจานแบนๆ ผูกยึดไว้
หลวมๆกับกอหญ้า น้ำ ดูคล้ายกับแพเล็กๆ ที่ลอยอยู่กับที่

(กระแตน้อยหลังรัง ๒๕๓๓ : ๓๔,๓๘)

ด้านหลังของขาที่อ่อนกลางและปลายมีหนามแหลมคมยาวขึ้นมา คล้าย
ฟันเลื่อย ไว้คอยดักสัตว์อื่นเป็นอาหาร ปลายขาที่อ่อนล่างมีขอบปลายแหลมคล้าย
มีดสองคม

เจ้าตั๊กแตนหัวโตแป๊ะปีกออกตั้งตรงอยู่บนหลังเต็มที ดูคล้ายใบเรือ

(ตั๊กแตนดำข้าว นักชกจอมเกร ๒๕๓๓ : ๗,๑๒)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชวลิตร์

ถ้าได้พบหอยทากในขณะที่กำลังคืบคลานอยู่ในลักษณะแผ่หัวยึดกัน
และซุกตาที่เป็นก้านยาวออกไป อย่างไม่ดีกลอง เช่นนั้น

นอกจากจะมีแสงแรงกว่าตัวผู้แล้วในท้องยังมีจุดแสงอีก ๒ จุด คล้ายไฟ
ท้ายรถยนต์สมัยใหม่

(หิ่งห้อย เพชรประดับไพร ๒๕๓๔ : ๑๗,๒๑)

เต่าสาหร่ายตาแดงหรือเต่าสังกะสี เป็นเต่าที่มีขนาดเล็ก... เกล็ดแต่ละ
แผ่นมีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายแผ่นสังกะสี

เต่ากระอาน... ปลายปากแหลมยื่นออกมีลักษณะคล้ายหลอดกาแฟ

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๖,๑๘)

ด้วงซีวามีหนวดปลายแบน เหมือนไม้ตีกอล์ฟ ติดข้างปากอยู่ข้างละเส้น

ไม่เข้าลูกด้วงที่มีขาเล็กๆนี้จะอ้วนโตเกือบเท่าหัวแม่มือ หนังจะเป็นสีใส
ราวกับหุ้มด้วยพลาสติกบางๆ

(ด้วง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๑๒,๒๙)

... ต้องการจะให้มันเป็นเส้นขนาดไหน ก็บังคับให้ไหลออกมาทางปุ่มขนาดนั้น พอพ้นจากปุ่มซึ่งทำหน้าที่คล้ายก๊อกน้ำ ถูกอากาศเข้าจะแข็งตัว จึงเป็นตาข่ายขวางช่องทางคล้าย ๆ เนตแบดมินตันอย่างหนึ่ง
(แมงมุม พรานกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๑๓, ๑๔)

ลักษณะโดยทั่วไปของแตนคล้ายกับตัวต่อ แต่แตนขนาดเล็กกว่า... บางตัวมีลักษณะพิเศษอย่างคาดไม่ถึง มีหนวดเรียวยาวเปรียบเสมือนเรดาร์ที่สามารถค้นพบแหล่งที่หลบซ่อนตัวของหนอนศัตรูพืชได้อย่างง่ายดาย
(แแตน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร ๒๕๓๖ : ๕)

ส่วนปลายท้องก็มีอวัยวะคล้ายตะขอ เกาะเกี่ยวกับกลุ่มเส้นใยที่หนอนสร้างเตรียมไว้ที่กิ่งไม้
(ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๑๓)

เครื่องตามประทีปชนิดที่เรียกว่า ชวาลา ทำด้วยทองเหลืองรูปทรงคล้ายหม้อ
(เครื่องตามประทีป ๒๕๓๘ : ๑๕)

๔.๓ เปรียบเทียบกับพืชผัก ผลไม้ และสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ
ผู้เขียนเลือกใช้ความเปรียบลักษณะนี้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวเด็ก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปะการังชอบอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่มใหญ่ๆ จำนวนมาก โดยแต่ละตัวจะสร้างโขดหินปูนเป็นที่อยู่อาศัยต่อกัน เป็นรูปร่างลักษณะต่างๆ กันตามธรรมชาติ ดูสวยงามมาก เช่น มีรูปร่างคล้ายกิ่งไม้ที่มีกิ่งก้านสาขา มีรูปร่างกลมเหมือนก้อนหิน มีรูปร่างคล้ายดอกเห็ดขนาดต่างๆ
(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๘)

ลำโพงขึ้นอยู่ตามสวน ดอกเป็นรูปเหมือนกับลำโพง ใบและผลคล้ายกับมะเขือ

(พืชที่เป็นพิษ ๒๕๒๙ : ๑๘)

แต่ที่เราเรียกว่าปลาตาว เพราะเป็นสัตว์ทะเล ที่มีรูปร่างเหมือนดาว

(สัตว์ใต้ทะเล ๒๕๒๙ : ๑๖)

เต่ามะเฟือง เป็นเต่าทะเลที่มีขนาดใหญ่ที่สุด...รูปร่างคล้ายผลมะเฟือง

(ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก ๒๕๓๕ : ๑๕)

รูปทรงของวัตถุที่อุตสำหรับขึ้นใหม่ จึงมีรูปร่างคล้ายลูกน้ำเต่าคอบวด

(ดัวง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๒๖)

๔.๔ เปรียบเทียบกลิ่นของพืช

การเปรียบเทียบลักษณะนี้ทำให้เด็กได้รู้ถึงกลิ่นมากขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วัตถุดิบนี้มีกลิ่นเหม็นเขียวเหมือนใบไม้และมีแสงเรืองอ่อนๆ

(หิ่งห้อย เพชรประดับไฟ ๒๕๓๔ : ๒๓)

เมื่อहनอนตกใจหรือถูกทำร้าย หนอนจะชูอวัยวะนี้ออกมาอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันก็มีกลิ่นเหม็นเหมือนกลิ่นใบมะนาวถูกปล่อยออกมาเพื่อไล่ศัตรู

(ผีเสื้อहनอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร ๒๕๓๖ : ๔)

๔.๕ เปรียบเทียบกับรูปทรง

การใช้ความเปรียบในลักษณะนี้ ทำให้เด็กเห็นลักษณะรูปร่างของสิ่งที่กล่าวถึงชัดเจนขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แม่อำลิมีขนาดรูปร่างหน้าตาคล้ายๆเหมียวนี้แหละค่ะ คือมีรูปร่างไม่เล็กไม่ใหญ่ ขนาดปานกลาง ศีรษะคล้ายรูปหัวใจ หน้าผากใหญ่

(แมวไทย ๒๕๓๔ : ๗)

ส่วนกลางของเขาคุณนี่แยกจากกัน... ส่วนเขาที่อกอีกคู่หนึ่งคล้ายแผ่นสามเหลี่ยมชี้ไปข้างหน้า

(กว้างสามเขา และกว้างห้าเขา ๒๕๓๓ : ๒๑)

ลักษณะชมพูทั่วๆ ไปมีลักษณะคล้ายสามเหลี่ยมที่มีฐานกว้าง

(สัมผัสลูกไม้ ๒๕๓๓ : ๗)

๔.๖ เปรียบเทียบกับลักษณะอาการของคน

การใช้ภาพพจน์ในลักษณะนี้ทำให้เด็กเข้าใจมากขึ้น เนื่องจากลักษณะอาการต่างๆ ที่นำมาเปรียบเทียบสอดคล้องกับอากัปกริยาของคนทั่วไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถ้าเราจับหรือไปถูกตัวมันเข้า ก็จะถูกชนแหลมเหล่านี้แทงผิวหนัง แล้วหักฝังอยู่ในเนื้อ ทำให้รู้สึกเจ็บปวดเหมือนมีเศษแก้วตำมือ

(สัตว์เล็กๆ ที่มีพิษ ๒๕๓๐ : ๘)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนบัณฑิต

จากนั้นลูกเบ๊ยกๆ จะผละออกจากไข่หากินเอง และหลังจากได้ลอกคราบ

คล้ายๆ เราถอดเสื้อชั้นในออกทิ้งไปหลายหนแล้ว

แมงมุมเล็กจะใช้วิธีกระโดดโลดเต้นไปรอบๆ ตัวสาวรัก คล้ายกับเดินแท็บ

พอถึงระยะพอสมควร จะยกเท้าที่มีลายพราวของตนขึ้นกรีดไปมาให้สาวชมทีละข้าง เหมือนคุณๆ ที่สวมแหวนเพชรเม็ดโตๆ แล้วคอยกรีดนิ้วให้ประกายเพชรแวบวามเข้าตาคนเล่นอย่างนั้นแหละ

(แมงมุม พรานกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๑๑, ๒๑-๒๗)

เมื่อออกมาใหม่ๆ ตัวยังไม่แข็งแรงพอ ตาก็ยังฝ้าฟางเพราะอยู่ในที่มีมืดมานาน... จนกระทั่งท้องร้องอุทธรณ์ขออาหาร จึงได้เริ่มกระดิกหนวดไปมา เพื่อหาทิศทางของกองข้าว คล้ายการหมุนเครื่องรับคลื่นเรดาร์รอบๆ ตัว

(ดั่ง แมลงที่คนเคยกราบไหว้ ๒๕๓๕ : ๓๐)

๔.๗ เปรียบเทียบกับอวัยวะในร่างกาย

อวัยวะในร่างกายเป็นสิ่งที่เด็กคุ้นเคยที่สุด เนื่องจากเป็นสิ่งที่อยู่กับเด็กมาตั้งแต่เกิด สามารถเห็นได้ทันที ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปลายเท้าแบ่งเป็น ๒ ง่าม ง่ามหนึ่งเป็นขอเล็กๆคล้ายนิ้วสำหรับเกี่ยว
เส้นใยไม่ให้หลุด

(แมงมุม พรานกลางอากาศ ๒๕๓๕ : ๑๖)

จากการศึกษาเรื่องวิเคราะห์การใช้ภาษาในสารคดีสำหรับเด็ก ทำให้เห็นว่าผู้เขียนเลือกเฟ้นการใช้ภาษาเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหา และเพื่อให้การสื่อสารนั้นสัมฤทธิ์ผล และมีความน่าติดตาม สรุปได้ว่าถึงแม้สารคดีสำหรับเด็กจะเป็นงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องที่ทำให้ความรู้ ความคิด เป็นสำคัญ แต่มีลีลาการใช้ภาษาที่มีศิลปะ จึงทำให้เนื้อหาที่เป็นเชิงวิชาการมีความน่าสนใจ และสามารถดึงดูดให้เด็กอ่านต่อได้จนจบ

๕. ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กประเภทต่างๆ

จากการศึกษาลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก จะเห็นว่ามีลีลาการใช้ภาษาที่ชัดเจน เหมาะสมกับวัยของเด็ก ผู้เขียนสามารถเลือกใช้ภาษาได้ดี และสามารถดึงดูดความสนใจของเด็กได้ แต่จากการสังเกต ผู้ศึกษาพบว่าหนังสือสารคดีสำหรับเด็กในแต่ละประเภทมีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่นแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑ สารคดีประเภทสัตว์ สารคดีประเภทสัตว์มีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่น คือ สารคดีประเภทสัตว์มักเลือกใช้คำกริยาแสดงอาการ คำพิเศษณ์ คำเลียนเสียงธรรมชาติ และคำบอกสี การใช้ประโยคเพื่อการสื่อสารมักใช้ประโยคบอกเล่า และประโยคขอร้อง การใช้โวหาร ผู้เขียนเลือกใช้บรรยายโวหารแบบขยายความ และแทรกด้วยอธิบายโวหาร การใช้ภาพพจน์จะพบว่าสารคดีประเภทสัตว์มีการเปรียบเทียบที่โดดเด่นมากกว่าสารคดีประเภทอื่นเนื่องจากผู้เขียนต้องการให้ผู้อ่านเห็นลักษณะรูปร่างของสัตว์ได้ชัดเจนขึ้น

๕.๒ สารคดีประเภทพืช สารคดีประเภทพืชมีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่น คือ การใช้คำผู้เขียนเลือกใช้คำกริยาแสดงสภาพ และคำบอกสี เนื่องจากสารคดีประเภทพืชนี้ต้องมีเรื่องของสีสันทเข้ามาเกี่ยวข้องในการอธิบายของรูปร่างลักษณะ การใช้ประโยคผู้เขียนมักใช้ประโยคบอกเล่าร่วมกับประโยคคำถาม และขอร้อง ส่วนลักษณะการเชื่อมโยงความนั้น เลือกใช้การ

เชื่อมโยงความแบบการบอกเวลา เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับพีชที่ต่องกล่าวถึงระยะเวลาการปลูก การเติบโต จึงต้องมีลำดับเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการใช้การเชื่อมโยงความแบบเหตุ และผล และแสดงเงื่อนไข เพื่อเป็นการเชิญชวน หรือเพื่อให้เห็นคล้ายตาม โวหารมักเป็นบรรยาย โวหาร แทรกด้วยพรรณนาโวหาร และอธิบายโวหารแบบขยายความและแยกประเภท เหตุที่ผู้เขียน เลือกใช้พรรณนาโวหารร่วมด้วยเนื่องมาจากบางครั้งเนื้อหาในบางช่วงกล่าวถึงรสชาติ สี สัน หรือ ความรู้สึก ภาพพจน์ก็นิยมใช้เช่นเดียวกันเพื่อให้เห็นลักษณะชัดเจนขึ้น

๕.๓ สารคดีประเภทสถานที่ สารคดีประเภทสถานที่มีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่น คือ การใช้ประโยคที่ผู้เขียนมักใช้ประโยคบอกเล่า เนื่องจากสารคดีประเภทนี้เป็นกรกล่าวถึง สถานที่ต่างๆ โดยโวหารที่เลือกใช้คือบรรยายโวหารเพราะเนื้อหา มักดำเนินเรื่องไปตามลำดับขั้น ลำดับเวลา และแทรกด้วยอธิบายโวหารแบบขยายความ เพื่อให้ข้อมูล รายละเอียดเพิ่มเติม

๕.๔ สารคดีประเภทบุคคล สารคดีประเภทบุคคลมีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่น คือ การใช้คำมักเป็นคำกริยาแสดงประสพการณ์ และคำกริยาแสดงอาการ เนื่องมาจากเป็นเรื่องที่ เกี่ยวกับบุคคลย่อมต้องเกี่ยวข้องกับการแสดงออก และความรู้สึก การใช้ประโยคเป็นประโยคบอก เล่า เพราะเป็นการพูดถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง หรือเป็นการเล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ ส่วนลักษณะ การเชื่อมโยงความแบบการบอกเวลา และการแสดงเหตุผล เนื่องจากเป็นเรื่องของเหตุการณ์ที่ เกี่ยวข้องกับบุคคลดังนั้นเพื่อให้ผู้อ่านได้รู้ลำดับเหตุการณ์จึงต้องเลือกใช้การเชื่อมโยงความใน ลักษณะนี้ โวหารเลือกใช้บรรยายโวหารแทรกด้วยอธิบายโวหารแบบขยายความ

นอกจากลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กประเภทต่างๆแล้ว ผู้ศึกษา พบว่าองค์ประกอบของหนังสือสารคดีสำหรับเด็กที่ประกอบด้วย ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และ ส่วนสรุปเรื่องนั้น จะมีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่นแตกต่างกัน

ส่วนนำเรื่อง มักจะใช้คำมูลง่ายๆ ที่เรียบเรียงด้วยประโยคบอกเล่าเป็นหลัก และใช้ บรรยายโวหารและพรรณนาโวหาร

ส่วนเนื้อเรื่อง มักใช้คำซ้อนเป็นส่วนมากโดยเฉพาะคำซ้อนที่ไม่มีเสียงสัมผัส โดยมักมี การแทรกประโยคคำถามเป็นระยะ ใช้บรรยายโวหารและอธิบายโวหารเป็นหลัก และมักใช้อุปมา ในการสร้างจินตภาพ

ส่วนสรุปเรื่อง มักใช้คำกริยาแสดงอาการเป็นหลัก และมักใช้ประโยคขอร้องในการ ปิดเรื่อง

บทที่ ๕

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ผู้ศึกษาได้ศึกษาใช้ภาษาในสารคดีสำหรับเด็ก ฉบับชนะการประกวดของคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๙ - ๒๕๔๒ จำนวน ๓๔ เล่ม ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๑. ประเภทของหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก แบ่งได้ ๖ ประเภท ดังนี้

๑.๑ สารคดีประเภทสัตว์ เนื้อหาประกอบด้วย รูปร่างลักษณะ อาหาร แหล่งที่อยู่อาศัย ลักษณะเฉพาะตัว ลักษณะนิสัย ศัตรู พันธุ์ วงจรชีวิต วิธีการหาอาหาร วิธีเลี้ยงประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๒ สารคดีประเภทพืช เนื้อหาประกอบด้วย รูปร่างลักษณะ สภาพดินหรือพื้นที่ รสชาติ อันตรายจากพิษที่ได้รับ หรือส่วนที่มีพิษ สภาพภูมิอากาศ แหล่งที่เพาะปลูก พันธุ์ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๓ สารคดีประเภทบุคคล เนื้อหาประกอบด้วย ความสามารถหรือความเชี่ยวชาญ ลักษณะที่อยู่อาศัย ความเชื่อ

๑.๔ สารคดีประเภทสถานที่ เนื้อหาประกอบด้วย สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ตั้ง และอุทยานประวัติศาสตร์

๑.๕ สารคดีประเภทสิ่งของ เนื้อหาประกอบด้วย การใช้งาน วัสดุ

๑.๖ สารคดีปรทั่วไป ประกอบด้วยเรื่อง กำเนิดจักรวาล และเรื่องเลี้ยงภัยใกล้ตัว

๒. องค์ประกอบของสารคดีสำหรับเด็ก ประกอบด้วย ๓ ส่วน คือ

๒.๑ ส่วนนำเรื่อง หรือการเปิดเรื่อง มีกลวิธีการเปิดเรื่อง ๘ วิธี คือ

๑. การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายภาพรวม
๒. การเปิดเรื่องอย่างตรงไปตรงมา
๓. การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายพฤติกรรม
๔. การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายเหตุการณ์
๕. การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายลักษณะรูปร่าง

๖. การเปิดเรื่องด้วยการบอกความเป็นมา
๗. การเปิดเรื่องด้วยการใช้คำประพันธ์
๘. การเปิดเรื่องด้วยการให้คำจำกัดความ

๒.๒ ส่วนเนื้อเรื่อง

ส่วนเนื้อเรื่องนั้นพบว่ามีกลวิธีการนำเสนอ ๒ ลักษณะ คือ กลวิธีการนำเสนอแบบไม่มีตัวละคร และกลวิธีการนำเสนอแบบมีตัวละคร

กลวิธีการนำเสนอแบบไม่มีตัวละคร มี ๓ แบบ คือ การนำเสนอแบบเป็นหัวข้อ การนำเสนอแบบแบ่งหัวข้อเพื่อแจกแจงรายละเอียด และการนำเสนอแบบไม่มีหัวข้อ

กลวิธีการนำเสนอแบบมีตัวละครนั้น มี ๒ แบบ คือ ตัวละครเป็นผู้เสนอเนื้อหา และผู้เขียนเป็นผู้เสนอเรื่องโดยผ่านตัวละคร

๒.๓ ส่วนสรุปเรื่อง หรือการปิดเรื่อง มีกลวิธีการปิดเรื่อง ๑๐ วิธี คือ

๑. การปิดเรื่องด้วยสภาพการณ์ปัจจุบัน
๒. การปิดเรื่องด้วยการใช้คำถาม
๓. การปิดเรื่องด้วยการชี้ถึงประโยชน์
๔. การปิดเรื่องด้วยการเฉลยคำตอบ
๕. การปิดเรื่องด้วยการยกย่อง
๖. การปิดเรื่องด้วยการสรุปใจความสำคัญ
๗. การปิดเรื่องด้วยการชักชวนให้ทำ
๘. การปิดเรื่องด้วยการบรรยายบรรยากาศ
๙. การปิดเรื่องด้วยข้อควรระวัง
๑๐. การปิดเรื่องแบบไม่มีการทิ้งท้าย

๓. ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก

๓.๑ การใช้คำ พบว่ามีทั้งการใช้คำมูลที่เป็นคำง่าย คำซ้อนที่มีทั้งคำซ้อนที่มีเสียงสัมผัสคล้องจอง และไม่มีเสียงสัมผัส คำซ้ำ คำกริยาแสดงอาการ คำกริยาแสดงสภาพ คำกริยาแสดงประสบการณ์ คำพิเศษณ์ คำเลียนเสียง คำบอกสี และคำศัพท์เฉพาะ

๓.๒ การใช้ประโยค ชนิดของประโยคที่แบ่งตามโครงสร้าง พบ ๓ ชนิด ได้แก่ ประโยคความรวม ประโยคความซ้อน และประโยคความเดียว

ชนิดของประโยคที่แบ่งตามความมุ่งหมายในการสื่อสาร พบว่า มีทั้งประโยคบอกเล่า ประโยคคำถาม และประโยคขอร้อง

ส่วนลักษณะการเชื่อมโยงความมีทั้งหมด ๑๐ ลักษณะ ได้แก่ การเชื่อมโยงความโดยการบอกเวลา คล้อยตาม แสดงตัวอย่าง ให้เลือก บอกความต่าง ขยายความ บอกจุดมุ่งหมาย แสดงเงื่อนไข ขัดแย้ง เหตุและผล

ความสัมพันธ์ระหว่างประโยคมี ๕ ลักษณะ ได้แก่ การละคำ การแทนคำ การซ้ำ การใช้คำเชื่อม และการมีคำที่สัมพันธ์กัน

๔. ไวยากรณ์การเขียน

การใช้ไวยากรณ์การเขียนในสารคดีสำหรับเด็กมี ๓ ลักษณะคือ

๔.๑ บรรยายไวยากรณ์

๔.๒ อธิบายไวยากรณ์

๔.๓ พรรณนาไวยากรณ์

๕. การใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กพบว่ามักใช้ภาพพจน์อุปมาเป็นเพราะว่าเป็นการเปรียบเทียบที่ชัดเจน โดยผู้แต่งเลือกนำสิ่งที่ใกล้ตัวเด็ก หรือสิ่งที่เด็กคุ้นเคยมาเปรียบเทียบทำให้เด็กเห็นภาพและเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น

๖. ลีลาการใช้ภาษาในหนังสือสารคดีสำหรับเด็กประเภทต่างๆ

จากการศึกษาสรุปได้ว่า ลีลาการใช้ภาษาในสารคดีสำหรับเด็กแต่ละประเภท และแต่ละองค์ประกอบของหนังสือ ได้แก่ ส่วนนำเรื่อง ส่วนเนื้อเรื่อง และส่วนสรุปเรื่อง ผู้เขียนสามารถเลือกใช้ภาษาได้เหมาะสม จึงส่งผลให้สารคดีมีลีลาการใช้ภาษาที่โดดเด่นแตกต่างกันไป ซึ่งทำให้นักเขียนเชิงวิชาการมีความน่าสนใจและน่าติดตาม

ข้อเสนอแนะ

๑. ศึกษาเรื่องการเชื่อมโยงความในหนังสือสำหรับเด็ก เพราะผู้ศึกษาพบว่าหนังสือสำหรับเด็กมีการเชื่อมโยงความมาก
๒. ศึกษากลวิธีการใช้ภาษาในหนังสือแปลสำหรับเด็ก โดยการเปรียบเทียบกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

กวรรณิการ์ นาคอยู่. “การวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย ๖ - ๙ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - ๒๕๒๒.” ปรินญาณีพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๒๑.

กิ่งบุญ ธีรชาติ. **นกยูง**. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ , ๒๕๒๙.

ครุฑิต มนูญผล. **แดน เพื่อนที่แสนดีของเกษตรกร**. กรุงเทพฯ : ปลาตะเพียน , ๒๕๓๖.

จินตนา ไบกาชฎี. **เทคนิคการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒ .

จิรัฐ เอกอำนาจ. **ผีเสื้อหนอนแก้วส้ม เจ้าแก้วลาย เจ้าแก้วเขียว ผู้นำสงสาร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ เจ.ฟิล์ม โปรเซส จำกัด , ๒๕๓๗.

จุฬารักษ์ ดำริห์กุล. **ศรีสังขาลัย มรดกโลกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : องค์การค้าของ คุรุสภา , ๒๕๓๗.

ชลอ รอดลอย. **การเขียนสารคดี**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , ๒๕๔๔.

ชুমสาย สุวรรณชมภู. “ความรู้เกี่ยวกับโวหารและภาพพจน์.” ใน **ภาษากับการสื่อสาร**, ๓๙ - ๔๔. จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, บรรณาธิการ. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย ศิลปากร , ๒๕๔๐.

ณรงค์ ทองปาน . **การสร้างหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู , ๒๕๒๖.

ดำเนียร เลขะกุล,พลโท. **ดวง แมลงที่คนเคยกราบไหว้**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปลาตะเพียน , ๒๕๓๕.

ดำเนิน เลขาฯกุล,พลโท. **ตึกแดงตำข้าว นักชกจอมเกร.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์ ,
๒๕๓๓.

----- **แมงมุม พรานกลางอากาศ.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์ , ๒๕๓๕.

----- **หิ้งห้อย เพชรประดับไฟ.** กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์ , ๒๕๓๔.

ถวัลย์ มาศจรัส. **สารคดีและการเขียนสารคดี.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิติใหม่ , ๒๕๓๘.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. **การเขียนสารคดี.** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๒๕.

ทัศนีย์ ศรีมงคล. **เพื่อนชาวคอย.** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , ๒๕๓๐.

ทิพย์วรรณ แสงศรี. **สมเด็จพระนเรศวรมหาราช.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช , ๒๕๔๑.

ธนรัษฎ์ ศิริสวัสดิ์. “การใช้ประโยค.” ใน **ภาษาไทย ๖ (การเขียนสำหรับครู) หน่วยที่๑,**
๑๔๐.นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช , ๒๕๒๙.

นวรรณ พันธเมธา. **ไวยากรณ์ไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองสาส์น , ๒๕๒๗.

นิเชษฐ์ ตุลาพิตย์. **สัตว์ใต้ทะเล.** กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ , ๒๕๒๙.

บรรจบ พันธเมธา. **ลักษณะภาษาไทย.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง , ๒๕๒๕.

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ,หม่อมหลวง. **วิเคราะห์วรรณคดีไทย.** กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๑๗.

ปราณี เชียงทอง. **วรรณกรรมสำหรับเด็ก.** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , ๒๕๒๖.

ปรีชา สุวรรณพินิจ. บางแสน. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ , ๒๕๓๒.

ปรีดา ปัญญาจันทร์. ธง. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , ๒๕๓๐.

พลับพลึง มูลศิลป์. กีฬาโอลิมปิกสัตว์. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน , ๒๕๒๙.

พัชรีย์ จำปา. “วจนลีลาในวรรณกรรมสำหรับเด็ก.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๙.

พิสุทธิ เอกอำนาจ. กว่างสามเขา และกว้างห้าเขา. กรุงเทพฯ : แสงศิลป์การพิมพ์ , ๒๕๓๓.

พระพล ธนะพานิช. กระเต็นน้อยหลงรัง. กรุงเทพฯ : ปลาตะเพียน , ๒๕๓๓.

ภู ตะนาวศรี. ค้างคาวกิตติไทย. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน , ๒๕๓๑.

----- . นกขุนทองไทย. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน , ๒๕๓๑.

----- . นกเงือกไทย. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน , ๒๕๓๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖ .
กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์ , ๒๕๓๙.

เรืองเดช ปันเขื่อนขันธ์. ภาษาศาสตร์ภาษาไทย . กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์-
ราชวิทยาลัย , ๒๕๔๑.

ลลิตา วีระสิริ. เลียงภัยใกล้ตัว. กรุงเทพฯ : รวมทรวงศ์ , ๒๕๓๑.

วรรณนา ชัยเลิศ. “การวิเคราะห์สารคดีสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่นที่ชนะการประกวดหนังสือของ
คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๓๘.” ปริญญา

นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร , ๒๕๔๑.

วรรณิ ศิริสุนทร. “การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็ก ฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ.
๒๕๒๐ - ๒๕๒๓.” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๒๗.

วรวัฒน์ อินอากร. **สัมผัสลูกไม้**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๓๓.

วัลัญช์ เวสาร์ช. **สัตว์เศรษฐกิจพื้นบ้านของไทย**. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์ , ๒๕๓๗.

วัลยา ช่างขวัญยืน. “ความรู้เกี่ยวกับประโยค.” ใน **ภาษากับการสื่อสาร** ,๒๖ นครปฐม
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร , ๒๕๔๐.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิพนธ์

วาว เจ้าพระยา. **นกแก้วแก้วทองคำ สัตว์โลกที่เกือบจะสูญพันธุ์**. กรุงเทพฯ : แสงศิลป์
การพิมพ์ , ๒๕๓๒.

วินัย รอดจ่าย. **การเขียนและจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ตะเกียง , ๒๕๓๔ .

----- . **อุทอง เทพธิดาแห่งป่าสยาม**. กรุงเทพฯ : แสงศิลป์การพิมพ์ , ๒๕๓๒.

วิริยะ สิริสิงห. **แมวเอ๋ยแมวเหมียว**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , ๒๕๓๒.

วุฒิพงศ์ ศิริวงศ์. **เครื่องตามประทีป**. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อ , ๒๕๓๘.

ศรี เกศมณี. **แมวไทย**. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์ , ๒๕๓๔.

สมนึก พานิชกิจ. **ตัวใหม่ของกะพ้อ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , ๒๕๓๑.

สมนึก พานิชกิจ. **สวนมะม่วงจากดวงดาว**. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์ , ๒๕๓๒.

สมพร จารุณัฐ. **คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา , ๒๕๔๑.

สิปมิตติ. **กำเนิดจักรวาล**. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ก.พลพิมพ์ , ๒๕๓๗.

สิรินทร์ ชวงโชติ. **สัตว์เล็ก ๆ ที่มีพิษ**. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช , ๒๕๓๐.

----- **พืชที่เป็นพิษ**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น , ๒๕๒๙.

----- **โทรศัพท์ที่เราใช้**. กรุงเทพฯ : องค์การค้ำของคุรุสภา , ๒๕๔๑.

สุนทร มีพร้อม. "วิเคราะห์หนังสือภาษาไทยสำหรับเด็กฉบับคณะกรรมการประกวดตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐

- ๒๕๒๓." ปรินฤนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาไทย บัณฑิต

วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๑.

สุรกานต์ อินอากร. **ปลาและสัตว์ครึ่งน้ำครึ่งบกหายาก**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๓๕.

เสริมแสง พันธุ์สุด, หม่อมหลวง. "การเขียนสารคดี." ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๖**

(**การเขียนสำหรับครู**) หน่วยที่ ๑๒, ๔๗๔. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช , ๒๕๒๙.

เสาวนีย์ สิกขาบัณฑิต. **การเขียนสำหรับสื่อการสื่อสาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศูนย์การ

พิมพ์ดวงกมล , ๒๕๓๔.

อนุমানราชธน, พระยา. **นิรุกติศาสตร์ภาค ๒**. พระนคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ , ๒๕๑๓.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๔๑.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวปรางทิพย์ กัมพลาศิริ
ที่อยู่	๑๔/๓๗๙ หมู่ ๔ ซอยรามอินทรา ๑๓ ถนนรามอินทรา แขวงอนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๑๐๒๒๐
ที่ทำงาน	องค์การค้ำของครูสภา ๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว แขวง/เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐ โทรศัพท์ ๐ ๒๕๓๘ ๓๐๓๓ ต่อ ๑๑๒ , ๑๕๒
ประวัติการศึกษา	สำเร็จการศึกษาปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย วิชาโทภาษาอังกฤษ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม พ.ศ. ๒๕๔๐
	ศึกษาต่อระดับปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. ๒๕๔๑
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน นักวิชาการศึกษา แผนกสารวรรณกรรม ส่วนหนังสือส่งเสริม การอ่าน ฝ่ายสื่อสิ่งพิมพ์ องค์การค้ำของครูสภา